

84(2-632.93)
M917
C24784

Мусукаланы Сакинат

ЁМЮРЛЕ ЖОЛУНДА



12

Мусукаланы Сакинат

ЁМЮРЛЕ ЖОЛУНДА

С.М. 784



Владикавказ-2016

ГУК «Государственная
научно-образовательная библиотека КБР
им. М. Ш. Ходжаева»
г. Владикавказ, ул. Ногмова, 42

24 (2-638.93)

ББК 85.3 (2P-0KB)

М 917

Мусукаева С.А.

М Ёмюрле жолунда (На пути веков).
Владикавказ: ИПО СО ИГСИ, 2016. – 296 стр.

ИПЦ ИП Цопанова А.Ю., 2016

Мусукаева С.А., 2016

Назмула –

къаракёз тайларым



ЖАШАУ

Озгъан сезимлени бохчасында
Алтын да бар, кюмюш, багъыр да кёп.
Балли чагъа сабий бахчасында,
Чууакъ болуп, чилле дарийча, кёк.

Кырдык – жашил, гюлле – сары, къызыл,
(Сапчыкълары къысхадыла нечик!)
Чыкъдан жана жаяу жолну ызы...
Гюллю къысымчыгъым – ариу, энчи.

Бери, жууукъ, тюшгенди кюн эншеге.
Къая башха минди да, таралды.
Алай... къалгъан болурма мен кечге –
Мюйюзюнде батады маралны.

Суугъа кетип турады ол жерде,
Толкъунлада ойнайды жарыгъы.
Эртте... айланганда кюн, суу бирге,
Жунчутмады эл, жол да тарлыгъы.

Юйюм – уллу, элни кюнлюмюнде.
Атам, анам, ыннам да бирча сау.
Къарындашла эм эгечле юйде,
Ату журтум – тёшле, къая эм тау.

Чыбыкъ атлай, чабадыла кюнле –
Сабийликни жарыкъды ауазы.
Къая къызы бизни бла кюле,
Къозутургъа сюеди аязны.

Умутланы кьанат кьакьгъанлары
Кечелени ариу тюшлю эте,
Сюйгөнлени жырла такьгъанлары
Ёмюрлени теренине кете...

Жашлыкь алай барады жолунда,
Женгиллиги хорлай оюмланы.
Аны тутуп турсанг да кьолундан,
Акьыл аздан болур жоулгъаны.

Алай анга дауум уллу туююл.
Эсгериуде да кьанатлыды ол!
Артха кьарайма, ышарып, суююп,
Алай жарыкьды, нюр тегюле, жол.

О ненча тюбешиу болду анда?!
Сезимлени сайы эм терени...
Былай, артха кьайтып, кьарагъанда,
Энчи жарыкь, татлыды бергени.

Кюзден кьарап, тансыкьласам аны,
Башха тюрлю этер эдим кепню.
Жарты кьалгъан насып жолну аллы
Не чыгъана, шинжи тарла ётдю!

Кьысхады дейме бюгюн жашлыкьгъа –
Жетишмеди бир кеп затха эсим.
Жолну билген игиди барлыкьгъа,
Артда неге керек аны дерси?

Тюзетирге онг жокьду болгъанны –
Жауун кибик, сингип кетер жерге.
Умутланы арты бла жойгъанны
Неси кьалыр? – Сана, сура, терге.

*Алайма мен. Къышым жауа алда...
Къоркъурча уа тьююлдю жюрегим.
Балли терек чагъа тургъан майда
Келе эди, кюйсем да, кюерим.*

*Жазыу алдан биледи этерин.
Уллу Аллах кеси ие бизге.
Аны эсден болалмай кетерип,
Жазгъа къарайма, шош назму тизе.*

2015 ж.

АТА ЖУРТУМ

Эс кетмеген ташындан,
Къар кетмеген башындан,
Аслан гюлле чакъгъан тау,
Анда таурух, жомакъ сау.

Ата журтум – бийикде,
Анда отлай кийикле,
Къара кёзлю, юркуючу,
Эчки жолда жюрюуючу.

Ташны тузун жалагъан,
Таудан, тешден къарагъан,
Суусап болуп, бийикден
Суугъа тюшген ингирде.

Ата журтум – туманла
Башларында жубана,
Таудан атлайды эрттен –
Тюшню тюз кюнча этген.

Къыйын кюнде, тойлада
Дайым бирге болгъанла –

Адам бла табийгъат,
Узакъ жоллу жамагъат.

Тауну башы – мияла,
Тёгереди – къаяла,
Этеклери – гюллюле,
Тейри къылыч да кюле.

Ата журтум – таурухлу.
Таулу, къаялы, жухлу,
Бийик этген адамны,
Ариу этген къарамны.

Анга бушуу келгенде,
Ташы батды тереннге,
Къая бети саргъалды,
Тереги чакъмай къалды.

Ызыбыздан къараргъа
Сюйюп бизни, бу таула
Бютюн бийик болдула,
Къолла желден толдула.

Суху келип, черекле,
Жагъаларын да элте,
Ызыбыздан чапдыла,
Бизни къумда тапдыла...

2015 ж.

БИЗ – ЭКИ ЖУРТЛУ ТЁЛЮ

– Жукъла, балам, сен жукъла,
Къайгъы этме бир жукъгъа, –
Деп жырлай эди, баям,
Мен туугъан кюнде ыннам... –

Жукъла, балам, тынч жукъла,
Къайгъы этме бир жукъгъа:
Къайтырыкъбыз Кавказгъа
Бу келе тургъан жазда.

Сен атларса жерингде,
Тау, тешлю да элингде.
Кавказынг – журтунг сени –
Игисиди жерлени.

Не татлыды хауасы!
Сау болады жарасы
Хансындан, кырдыгындан...
Жокъ ариу жерле андан.

Жукъла, балам, тынч жукъла,
Къайгъы этме бир жукъгъа...
Тюзелликди кюнюбюз...
Кюнлюмдеди юйюбюз...

Чегети уа – агъачлы,
Къызылгъа бѳяп къачны...
Шауданы да – бир сууукъ!
Тау, къая бизге жууукъ...

Сен ёрлерсе алагъа,
Кёп кере да къараргъа
Бийикден дуниягъа...
Ийнанама мен анга... –

Деп жырлай эди ыннам,
Тансыгъын санай, баям.
Мен барырча тюшюмде
Кавказын тешлеринде...

Къыргъызда уа – кон жарыкъ,
Ол анда аслам, артыкъ...

Гитчеден алай турдум:
Ол Ата журтум сундум.

Тёлюбюз – эки журтлу,
Кёлюбюз – эки къутлу.
Сынташда кирди жаным,
Кавказда чыгъар, жанып.

Къарамы кете узакъ,
Артында къалып тузакъ,
Манасны айтыр ыннам,
Жырларын къатлар анам.

Токтогул да атамы
Шуёхуду! – Айтханы
Не жууукъду Малкъаргъа!
Назмусу – бизге саугъа!

«Къыргъызны уа – адамы
Не халалды! – анамы
Эштиледиди айтханы, –
Эсгереме къайтханлы...»

– Жукъла, балам, сен жукъла,
Къайгъы этме бир жукъгъа,
Журтунгдаса, элингде,
Дау болмазча жерингде... –

Деп жырлайма сабийге,
Жашауну дамын биле,
Сюргюнде туугъан адам.
Биргемеди ол, баям.

Жанкъылыч болуп, жырым
Байласын тюзю, къырны:
Къыргъызстан – туугъан жерим,
Малкъарым – журтум, элим.

Ортада – мени тёлюм,
Керелеп болсун кёлюнг!
Биз – эки журтлу, байла!
Нек туйюлбюз халалла?!

ОГЪАРЫ МАЛКЪАРНЫ КЁГЮНДЕ

*Совет Союзну Жигити
Уммайланы Мухажирге*

Жигитлик жолланы букъусу
Шош жатады ёмюр кенглеге.
Анала, эгечле жукъусу
Ажашханды таулу элдеде.

Огъары Малкъарны кёгюнде
Ай жууукъду – кьолунг жеталыр.
Кёксюлдюм жарыгъы тёгюле,
Танг келгинчи къайда кеталыр.

«Былайныча, бу ай баламы
Жарытырмы уруш жолларын?»
Ананы – жумушакъ къарамы,
Гырхылы – ишлеген кьоллары.

Ол санайды минчакъ кечеде,
Тилеги да болгъанды сыйдам.
Да жашайды, жашын эсгере,
Кечеде аны жокъду тыйгъан.

Тюш кёреди къызчыкъ жанында.
Узакъдады андан билеги.
Къарарыкъды аны аллына,
Байханат, сымарлай тилегин.

Ма алайды эгеч суймеклик,
Сыйынырча туйюл сёзюме.
Ёмюрге созулуп куймеклик,
Хор эте жүреги тёзюмге.

Суйгени да сакълар, тилегин
Шош санай кечеге, эрттеннге,
Айтырыкъды айта билгенин...
Насыбы ажашып кетгенде.

Мухажир – шуёху атамы,
Кенг-жууукъ да анга жияды,
Кезиусюз жулдузну батханын
Сау малкъар миллети сынады.

Урушда сакъланган насыпны
Жарыгы жарытхан бетледе
Ёмюрге орналды жарсыуну
Ышаны, ол бизден кетгенде.

Эгечинг, чыгъарып кюбюрден,
Сакъ сылайды жулдуз саугъангы,
Берилди жигитлик ючюннге,
Жарытыр ючюннге тауланы.

Ол кызыл жулдузну нюрюнде
Не ёхтемди сени бла элинг!
Халкъынга берилген кёрюндю,
Сен бизни бла тургъанча, келип.

Огъары Малкъарны кёгюнде,
Жарыта бу сенсиз кечени,
Жарыгы черекге тёгюле,
Жулдузунг жылтырайды сени.

НЕ ЖАРЫКЪДЫ НАЗМУ АРБАЗЫНГ!

Мокъаланы Магометге

Не жарыкъды назму арбазынг!
Беш да Тау Элими ауазы
Эштиледи этген жырынгда.
Кюн тохтайды къая къырында.

Малкъарны къанатлы жырчысы,
Кёп сени жырынгы ызчысы –
Къызгенде биргенге айландыкъ,
Боялгъан ашыкъла санадыкъ.

Атангы ол кюмюш жюгени
Жылтырап, жарытды тийрени.
Ыннангы да эштдик ауазын,
Жомагъы атлады арбазны...

Зурнукла – сен жыргъа салгъанла,
Учдула, жетдиле Малкъаргъа,
Тауланы къызартды эрттенлик...
Не игиди бери келгеник!

Ёксюзле ушхууур ашарла,
Кеслери жеринде жашарла:
«Биз ушайбыз жерни кесине!» –
Деп, сейир этерле дерсинге.

Сен ушайса Басхан терекге,
Сен ушайса Басхан черекге,
Шыбырдайды назмунг, чапракълай
Не гара бийикден акъгъанлай.

Кыртыкны кырдыгы да чыкъды.
Курмуну не татлыды чыгъы!

Бийчесын – жауунла тюбюнде...
Не жылыды назму юйюнгде!

Сый беребиз жырчы поэтге,
Тынгылайбыз таулу сонетге –
Беш да Тау Элине аталгъан,
Атлары да сыйлап саналгъан.

Басханда Тёгюден ёзенде
Гапалау керюнеди кёзге.
Прометей да мында – Азауда,
Гагишни кёгюнде – жулдузла...

Чегемде – Думала, Битикле...
Тихтеннген бетинде – кийикле,
Къапчагъай башында булутла,
Танглары – кыызаргъан дугъумла!

Фардыкда жатхан къарт назмучу,
Бол бизни бла бирге жолочу!
Къайсынны Жууунгу сууундан
Уртлайыкъ, ай анда жуууна...

Холамда уа къая башында,
Кюн тие суууна, ташына,
Хумалан жайлыкъда барайыкъ,
Къалалы чегетге къарайыкъ.

Жаммени тирмени эштиле,
Биз элге тюшейик кечгиде...
Игиле жашагъан жер – Холам,
Тирмени да, жыры да болгъан!

Бызынги жеринде поэтни
Не жарыкъды жыры – сонети!
Къуранны жарыгъы да тийип,
Кязимни барлыгъы билинип!

Навои, Физули да мында –
Таурухла жюрюген Шыкыда,
Олтуруп порбежи аллында,
Тынгылай Гонаны жырына ...

Малкърда уа – эски къалала,
Таурухла этилип алагъа!
Ышканти, Шаурдат эм Зылгы...
Таралды Билялны къобузу...

Иричи жайлыкъда уа – гюлле,
Ашыгып чыкъсала да кюннге,
Аязда чайкъала, ызынгдан
Кюйдюле, ингирлик къызылдан...

Тансыкълыкъ бла бирге эсгериу
Жюреке келгенденми кезиу? –
Не мудахды тангы Къызгенни,
Жапсарымы бери келгенни?

Малкърны къанатлы жырчысы,
Къойгъанынг – бошалмаз ырысхы:
Беш да Тау Элими ауазын
Сакъларыкъды сонет арбазынг.

Ушадынг да тауда терекге,
Ушадынг да Басхан черекге,
Шыбырдайды назмунг алада...
Сен тауну башындан аугъанда.

18.08.2015 ж.

АТА ЖУРТНУ ЮСЮНДЕН

Ата журтну юсюнден
Къайтып-къайтып айтсакъ да,
Аны тартхан кючюне
Бойсунганлай турсакъ да,

Аууркъанат сагъышла
Кеталмайын узакъгъа,
Алгъыш, тилек багъышлай,
Киргендиле тузакъгъа.

«Игилиги болган жау», –
Деп, тюз алай айтсынла
Бизге. Келген эте дау,
Юлюш чыкъсын къайсына?

Къонакъды деп, келгенни
Сыйлы жерге олтурта,
Келген а – кёз кёргенни
Кесиники сундура.

Алай жер-тау атлары
Битеу – ана тилимде!
Кюнню таудан атханы
Эм батханы – жеримде.

Ана тилим – ёкюлюм!
Къорууларыкъ – сен кесинг!
Келип турдунг ёмюрню,
Тас болмагъанлай эсинг.

Басхан тарда – Тогъайла,
Кезлеу-Сырты, Жантуугъан,

Кюнлюм-Ёзен, Чат, Тала,
Айры-Ташла, Балдыргъан,

Малкъар тарда – Батыула,
Къартлыкъланы-Орунла,
Уллу Кюннюм, Туркъула,
Эмда Къамиш къююла...

Дорбун-Башы сабанла,
Губуз ташы, Дуркъула,
Ушкорулу-Аркъала ...
Наргъы, Къызыл-Хурула...

Чегем тарда – Думала,
Фардык, Жора, Къапчагъай,
Къызла кюйген къаяла,
Акь-Топуракъ, Алалай...

Холам элде – Сурх тауу,
Гара-Чыран, Хумалан,
Жабо къала, Морт къала...
Бурду, Борсукъ уяла...

Бызынгыда – Акъ къая,
Ишхелдиген эм Шыкъы,
Ёзен эли, Акъ къала,
Акъ тау, Ырдар ныгъышы...

Была – ана тилимде –
Халкълыгъымы шагъаты!
Бу Беш да Тау Элиме
Жарашып тургъан аты!

2015 ж.

КЮЗ КЕЛГЕНДИ

Кюз келгенди, тюшгенди жерге,
Ажашханды алма терекде.
Көгети, чапрагы да тюше,
Ол мудахды, кереди тюшле.

Кюз жырлайды сары жырларын,
Ол биледи бизни кыйнарын.
Алай жокьду аны амалы,
Ол кеси да – эртте жаралы.

Аязга да битип кьанатла,
Юйренгенди бузуп атларга:
Тюшюреди жерге алмала –
Саргьалгьан кьыртишде кьармала.

Черегим ашыгады эншге,
Ол анда кьошулур тенгизге.
Тенгизде уа – таурух бла жомакь,
Тенгизде кюн батады омакь...

Тюз дарийча, ариуду кегюм.
Мен аны да жайдача кердюм.
Булутла кетдиле тарлагьа,
Тузсуннган кийикле жаларла...

Шош кьарайма уллу аламга:
Кюз бла жай ечешген арада
Насыбы, сынауу да – элпек,
Бергени, кьойгьаны да... керсек.

2015 ж.

ЖАУУН

Жауунла жуудула терекле,
Жарыгъанды эрттеча орам.
Ма кёкде уа, анда, этекде
Кюн кёзю шош атады къарам.

Къумланы таралтхан тамчыла
Халыгъа тагъылып, тюшдюле.
Бугъунуп саргъылдым жамчыгъа,
Сюеледи къая кюнлюмде.

Желлеге тутханлай ёшюнюн,
Сюеледи ол ненча ёмюр!
Ёлетле, сургюнле кёчюрюп,
Тас болуп, жангыргъанды тёлю.

Шыбырдайды тангны жарыгъы,
Къууанчын, кюйлерин да айта.
Ол биледи жашау барлыгъын
Беш да Тау Элни беш тарында.

БАРАМА КЮН ТАБА

Насып тажын кийгенлей,
Алдан хапар ийгенлей,
Чыгъып барама кюннге...
Тюшюм ушайды тюннге.

Жерим сакълайды мени...
Кюнлюм аллы бла элни
Уллу жолну атласам,
Жарыкъ жырла къатласам...

Ары – ёрге баралсам,
Тёшге чыгъып, къарасам,

Элим саулай туурада,
Юйле, журтла кьурала.

Арбазлада – туудукъла,
Тёгерекде – жууукъла.
Халжарлары – маллыла,
Берекетлик таныла.

Гюлден гюлге чапханлай,
Анда зауукъ тапханлай,
Гебенекле да кьууа...
Сабий болама туура!

Тюбегенле ийнакълай,
Жолну барама алай.
Хабий береди шекер –
Эгечиме да жетер!

Кьуран окъуйду Ажа,
Таурух айтады Ажа
Бир Аллахны кючюнден,
Файгьамбарны юсюнден...

Кьулхуу, сура юйрете,
Ийман сала жүрекге,
Ол жумушакъ кьарайды...
(Ёмюрюме жарайды!)

Ыннам намаз кьылады,
Сёзю кёкге барады!
Аллах кеси зштеди!
Тилегенин этеди.

Хамай кьумлу жолумда
Кампет берди кьолума!..
Тюбегенле ийнакълай,
Келип турдум ма алай.

Тюшюм кьаршчы тюнюме...
Иесиз кьалгъан юйле
Къарайдыла кёзюме,
Киредиле сёзюме...

2015 ж.

СЁЗ БЛА ИШ

Татыусузду, кыйматсыз,
Бош болса, ушакъ минчакъ,
Сёз болса кюнсюз, жансыз.
Тюз аязча – оюнчакъ.

Ишинг болмаса туура,
Башларла кьайтып тууа
Кёп айтылмагъан даула,
Чыгъарла санга жаула.

Чыгъарла санга жаула,
Шуёхла уа – кезбаула
Болурла олсагъатдан –
Бал да, туз да жалатхан.

Этдирирча гюняхла,
Кюлдюрюрча сууапха,
Тынгыламай жюрекке,
Юйретирча чюйреге.

Игилик этсенг – аны
Жалынчакъ, кёзбау суна.
Жумушакъ болса жанынг –
Кемире, юзе туура.

Ачыугъа кьошар ачыу
Таулулукъ жолдан кьачыу.

Не сейирди бу заман –
Игиле болуп аман.

Жууукъдан, ахлуладан –
Кертиден къайгыргъандан –
Узаядыла кёпле,
Башлары жетип кёкге.

Кезбаула уа турурла,
Баш да, къарс да урурла,
Жукълатырча жанынгы,
Ол ачий тургъанынгы.

Нечик терсди бу жашау:
Жангыдан аны башлау
Созулады узакъгъа...
Биз жашайбыз тузакъда.

МЕН ЫЗЫМА КЪАРАЙМА

Билгич эди жүрегим.
Биле эдим кюерин
Жалгъан дауну отунда
Бара-баргъан жолунда.

Билген эдим... Алай а...
Мен ызыма къарайма:
Гюняхларым да болур,
Сууапларым да – толу.

Жарсыулугъа жарсыдым,
Къайгыыларын къачырдым.
Этсем аны жумушун,
Тынчайтханым болушун

Эсде къала, жапсара,
Къарап турама артха.

Бири кетсе жюзюнден,
Ол – жанымдан юзюлген.

Санар эдим атларын,
Бир кёп болду кьатларым.
Сюйюп бердим алагъа
Кюнле юзюп, сагъатла.

Алданмадым махтаугъа,
Къалып турсам да даугъа.
Алай эте, кечиндим.
Бир кёп затха кечиқдим.

Халал болсун этгеним
Жерде манга жетгенин.
Аны ючюн жашадым,
Халал кыйын ашадым.

Игилени ашырдым,
Кюйгеними жашырдым...
Озгъан кюнню эсгериу
Ала бла бола ариу.

ШУЁХЛАМЫ, ДУШМАНМЫ?

Къартлыгъымда, бирлешип,
Къауум болуп, кюрешип,
Кюйдюрдюле жанымы.
Кёпню кыйтып таныдым.

Бирер алып къарасанг,
Андан-мындан санасанг,
Кетгенлери кыйыным
Тюедице жыйылып.

Башчылары миллетин
Сагъыннганы адети.

Аны этген «жумушу» –
Жумушланы уллусу!

Китап жазып чыгара,
Анда – биреу жыйгъанла.
Назмулары да – жалгъан,
Ала, была да такъгъан.

Юйренмеди бир жукъгъа.
Алай туююдю жукъа:
Халкъны аты бла юзе
Биледи, чыгып кюзге.

Халкъны ырысхысындан
Ол юлюшюн чыгъаргъан,
Этерме деп кёп ишле.
Хайыр а жокъ кишиге.

Къыйыкъ къарай жашлагъа –
Анга болушханлагъа! –
Андан-мындан къыстала,
Барып турур бир ызда.

Урлап-тырнап жашагъан,
Тангын даудан башлагъан
Халкъгъа билек болурму?
Ол миллетин къорурму?

Адамлыгъы болмаздан,
Жутлукъ аны къоймаздан,
Къайдан болсун тынчлыкълы,
Таулу киши къылыкълы?

Нёгерлиги – болжаллы,
Бирде – шуёх, бир – къанлы,
Тёгереди – къаралып,
Кёпню этди жаралы.

Менича кёп кюйгенле,
Арсар бола, суйгенле
Эталмайдыла дауур...
Алагъа жокъду дауум.

САБИЙ ОЮНДАН ТОЙМАЗ

«Сабий оюндан тоймаз», –
Де диле эртте
Алай айтыу бош болмаз,
Кёре келгенде.

Ойнайдыла сабийле
Уллу арбазда,
Чыгып жазгъа бла кюннге,
Жылы аязгъа.

Жарыкъдыла кёзлери
Сабийчиклени,
Жыргъа ушап сёзлери,
Кюлгенчиклери.

Ызларындан а – кючюк,
Булгъай кюйругъун.
Ишлейдиле да юйчюк,
Анда – турлугъу!

«Къурулушда» тамата
Аппады кеси.
Бурады ол жашлагъа
Къуру да эсин.

Ахмат къанга тутады,
Кетмезча терсге.
Къууанч чюйле урады,
Чёгюч жетдире.

Ойнайдыла кызычыкыла
Жарык арбазда,
Тепсейдиле, жырчыкыла
Айта бу жазгъа.

Артада, ойнай бугьумуч,
Къачып бугьарла...
Амма бурады урчукъ,
Къарай алагъа.

Ууахтысы келгенде,
Намаз да этер.
Аны этген тилеги
Кёкге да жетер.

Ариу айтып, эркелей,
Сылар башларын.
Ингир салкъын келгенлей,
Жомакъ башланыр...

Къарты болгъан арбазны
Халы да – ариу!
Аппалагъа базыныу
Береги къарыу.

ЖЕТИШМЕДИМ

Бу хаух жерде жашау этгеннге,
Излемей да, табылыр чурум.
Артада къалгъан кюнню эсгере,
Андан-мындан салама журун.

Этеме деп, эталмай жумуш,
Келирме деп, чыгьалмай юйден,
Ашыкыгъанда – аязча, буруш...
Кюймеж жерде къалгъанма кюйюп.

Ачий келдим жарсыу этгенге.
Къалай къойгъун аны кесинлей?
Алай турдум... Къарай кетгенде,
Не кёп кюнюм тюшдю эсиме.

Атам – жангыз, аны кёлюне
Жетер эдим десем да, артха
Къоя турдум, ол сау кёзюнде
Жумушуму кезиуге ата.

Къууандырырча жууукъ-ахлу,
Жарымадым ариу тойлада,
Эталмадым этер жилияну,
Игилерим жерни къойгъанда.

Мен эгечлик эталмагъан кёп,
Болалмадым кёлюм суйгенлей.
Къадарыма арtdан ёпкелеп,
Турама мен, жүрек куйгенлей.

Къышым келди, къагъа терезе,
Барадыла толмаз жумушла.
Жашау кетип къалды, безирей,
Турама кесиме уруша.

ИГИЛИК

Игилик унутулуп
Къалгъаны – алдау.
Къанатыды умутну!
Анга жокъ къадау.

Келгени аны – жандан,
Амалы – аслам.
Ол: «Таян, – деди, – манга,
Кесинглей къалсанг...»

Сен аны эте болсанг,
Жюрегинг да – бай.
Ызынгдан ариу кьойсанг,
Ол турур жарай.

ЭСГЕРИУЛЕ

Ингирде, кёз-къаш тюе,
Айланады чарс.
Сагъышы ушай кюйге,
Тынчлыгъы да – тас,
Олтурады къарт ынна,
Ызына къарай,
Узакъны иши кыйнай,
Жюреги тарай.

Ол эртте жаннган отда
Эсгериу кюе.
Кёп тёзе эди жокъгъа,
Амалын биле.
Боранлап келген кышда,
Жарыта жерни,
Къар жауа эди анда
Юсюне элни...

Сууугъу, къары – иги,
Тёгерек – ариу,
Тауланы, тёшню тиги,
Чанада барыу
Не зауукъ эди, жылы
Ол сууукъ кюнден...
Эсгериу аны тыйып,
Берилди кюйге.

Ол тепсей эди тойда
Биринчи кере
Эсине тюшдю... Жолда
Чегетден келе,

Челекде ол, суу угъай,
Келтиргенди ай!
Ийилсенг а ол суугъа,
Жулдузла къарай.

Терекле бла булутла
Чайкъала анда.
Жумушун да унута,
Къарады анга.
Булутла, жулдуз, кеси
Къалтырай, кюле...
Ол жашлыкъ кюнню эси,
Жюреги суюе.

От жанады, ол анга
Олтуруп къарай.
Ёмюрле кирик, ынна
Жылланы санай.
Ол элтеди жашырын
Умутла, сырла,
Узакъдады жашлыгъы,
Ийнарла тагъа...

Эсиндедиле бары:
Суюгени зртте,
Къамичича жашлары –
Урушха кетген.
Жилляуун эте ынна,
Озгъанда ёмюр.
Бир ёлалмайын мында,
Кёрмезин кёрдю.

Киритсизди эшиги,
Жокълагъан а – аз.
Тёшекге да тешинип,
Кирлиги болмаз.

Тилеги, болуп сыйдам,
Айтылып турур,
Ол кеси кесин кыйнап,
Санлары бурур...

БУЛУТЛА БЛА УМУТЛА

Алланып барган булутла
Салганда жолла бийикге,
Алагы ушап, умутла,
Ажашып кетип, – кийикле.

Арыган, учхан да болур,
Къонганла кыя жютюге,
Аксылдым ызла да кыюп,
Ашыгдадыла ёмюрге.

Тюберле кюннге, жауарла,
Жауунла болуп, бу жерге
Не Минги таудан ауарла,
Анда жер не жашау кере.

Аламны башында болмаз
Умутлай жолга кыратхан.
Тыярга суйсенг да, кыймаз.
Анга бошду-бош алдатхан.

ТУМАНЛАНЫ ЭРИТЕ

Келген насып кетерми
Кыйтып эски ызына?
Аны жарсыу жетерми,
Жюреклени кыыздыра?

Аяз, жагын этер да,
Айтыр эски дауларын.
Сени сёзюнг жетер да,
Тынгыларла жауларым.

Адам, кёрюп кёрлюгюн,
Алай кетеди, баям.
Жашау тигин эм ёрюн
Хорлай келеди адам.

Атлайма да, къарайма
Тийген кюнню бетине.
Аны кёзю жарайды
Манга умут элтирге.

Терек чагъар, тауда да
Туманланы эритир,
Тохтап къалып жаугъан да,
Жылыу, жарыкъ келтирир...

Ачы къышны кетери
Созулгъанда узакъгъа,
Туманланы эрите,
Чыгъады кюн тузакъдан.

Насыпсызла, эркеле,
Жерде туруу – болжаллы.
Дуниягъа келгенле
Кетерикдиле бары.

Кёпле атлы заманда
Татран не бал татдыла,
Ёмюрледе айлана,
Жерге кирип жатдыла...

Ахыр кере кёргенча,
Къарап турама таугъа.
Мында жашап, ёлген да
Ушай уллу саугъагъа.

Бу танг ариу атханнга
Жарыйдыла адамла.

Жетерми кюн батханнга
Бары бирден аладан?

Кюнлюм тёшде жатханла,
Мында жашап турганла –
Жерде аш-суу татханла,
Мингендиле таулагъа.

Бу мен кёрген таулагъа!
Чегет, кюнлюм жанында...
Мени таудан аугъанла
Къарайдыла аллыма...

ТАШ

Шош къарайма кечеге,
Ай бугъады булутха.
Ол бир ёчдю кёчерге,
Кёк деп, жер деп унута.

Таш иеди ауана,
Этегде жерин табып,
Ол къарайды таулагъа,
Тёнгереп келип, талып.

Тыяргъа суююп ташны,
Жел жетгенди боранлап.
Ким тыяр эди... тасны,
Тюз да, терс да жоралап?!

Ызына къарайды таш –
Узакъда бийигине.
Эншгеде неси да тас,
Уялып этгенине.

Ол излейди жол ары –
Насыбы тартхан ёрге,

Тилекле этип, арып,
Батылып терен жерге.

Журтунда – айгъа жууукъ,
Кюн, анга тийип, тууа!
Этегде черек – сууукъ,
Къутуруп, жагъа жууа...

АНДАН ЖАРЫКЪДЫ КЁКДЕ

Арта къарай, ышардынг.
Тилек этдим жолунга,
Толуруна ышанып,
Айландырсын онгуна!

Ана тилек толтуруп,
Андан жарыкъды кёкде.
Болмазлыкъны болдуруп
Турадыла тилекле.

Жаным, болуп жолоучу,
Жюрюп туруп биргенге.
Ана – бала къоруучу.
Махтау аны билгеннге!

Кетедиле уядан,
Къушла кибик, балала.
Кюрешмегиз тыяргъа,
Таукел барырча ала.

Ата журту уа сакълар
Узакъ кетген баласын.
Кюнде, тюнде да жокълар,
Кёпню кёрюп айлансын.

Дунияда кёп адет,
Игилерин айырсын,

Журтха саугъа этерге
Тийишлисин сайласын.

Алай барады жашау,
Алай ёседи миллет:
Табып, иги зат къоша,
Аны этеди адет.

Минг жыл алай келгенди:
Игиледен юйрене,
Тиричилик этгенди
Халкъым таулу юйюнде.

Кязим хажи этгенча,
Акъыл, билим алсынла.
Ма ол жыйып келгенча,
Ариу рухий жыйсынла!

xxx

Жолла санап жюрюрге суйдюм,
Узакъланы, кенглени кёре.
Алай а ол умутум кюйдю,
Башхалагъа жарыгъын тёге.

Къууанч, бушуу бетлерин танып,
Кюрешгеним – адыргы жашау.
Къартлыкъ келгинчи, къалдым арып,
Кечге къалды да жолла башлау.

Ышанмайын заманнга артыкъ,
Таукел болуп жашасанг – иги.
Арсарлыкъны, эриуню атып,
Атлайды жел къаяны, тикни.

КЪАЧХА КЮЙ

Кюй этеме келген къачыма,
Эсгериу узакъгъа къачыра,
Букъдура тереннге жазланы,
Гюллери тегюлген арбазны...

Кесиме къарадым туурадан
(Ой, къадар дегенинг – не къуртха!),
Ажымлы жолларым туугъандан.
Бабала журтладан узакъда
Туугъаным да болду тузакъда.

Белюннгенбиз эки да журтха,
Экиси да кюйден уртлата,
Сабийден юйреннгенме анга –
Игини, аманны таныргъа.

Юйреннгенме... юйренмей къалдым,
Бир ариу керюнеди аллым.
Келгенде уа, хар не да башха,
Ажашып, абынама ташха.

Табыллыкъды бирде бир асыу,
Ол чакъда къачарыкъды жарсыу.
Деп, аны керюргеми суюдюм –
Кюнлюмде ишлерикме мен юй.

Тиерикди кюнюм да жарыкъ,
Ай, жулдуз бла барлыкъды барлыкъ –
Бийикде сюелликди юйюм,
Къонагъым да келликди суююп.

ЁҒЕ

Ёге болған кыйынды
Кимге да жерде,
Жылыу деген сыйынмай
Ёге дегеннге.

Иги болуп турса да,
Сылтау табылып.
Терсни тюзге бурса да,
Къатлап абыныр!

Ёлюп кетген жарлыча,
Ёге да – алай.
Аны кюню жарырча
Бола турғанлай:

Сабий ана табады,
Ана да – бала.
Киши сёзю къабады,
Ачы узала.

Ана жюгю – балады.
Жолу уа – къая.
Насып анда барады,
Къанат да жая.

Тиширыуну, сабийни
Ая дауладан.
Болурча ёлгенлеге
Тынчлыкь сауладан.

ЖОЛЛА БЛА ЖЫРЛА

Бири бирин озуп,
Адам анга кьозуп,
Жолла, жырла – жангы,
Уятдыла тангны.

Сыбызгычы тауда,
Эте бизге саугъа,
Жырын ийди кёкге,
Битеу төгерекге!

Жангы келин кибик,
Булутлагъа кирип,
Къарайды кюн андан –
Къая башларындан.

Жухла эрининде
Учадыла желде
Айыучачла – голле,
Къарай-къарай кюннге.

Аяз, кёре чынгыл,
Кюнню таргъа тыйды!
Булутланы чачды,
Чууакъ кёкню ачды.

Жырла бийик уча,
Къалкъа кёкде кьушла,
Жолла, къолла – жангы,
Ариу атды тангым.

Ариу, бийик, жарыкъ...
Турама мен барып
Кюзню эрттенинде
Жашау этегинде.

ЖАШАУ

Ишленип бошалмазлыкъ
Суратха ушай жашау.
Башладым жазып жазны,
Алай... кюз салды къадау.

Мен ишлейме булутну,
Эритгинчи кюн аны.
Хар нени да унутуп,
Ол озуп кетди ары...

Къанатын къакъды чыпчыкъ,
Биринчи кере учуп!
Чююлдейди ол жырчыкъ,
Уядан талгъа кечюп.

Къучакълайды кюн жерни,
Ийнакълайды сууланы.
Ол таула бла келгени
Къозутханды бууланы.

Ызындан чабып кюнню,
Буу барады тёппеде,
Къоруулайды сюрююн,
Суу-саламды ёргеде.

Улагъы да, тагъылып
Кийикни биргесине,
Сюеледи, ма, чыгып
Къаяны жютюсюне.

Кюмюшден болур черек –
Ашыгып баргъан эншге!
Къызарып чакъгъан терек
Агъарыкъ болур кече.

Ол сепгил этген жолну
Атларыкъды суйгенинг.
Узакъгъа созуп къолун,
Кюн тохтайды, туйрелип

Чегетде агъачлагъа,
Жерклеге, бусакълагъа.
Зынгырдайды алада,
Ма тагъады сыргъала...

Ишленип бошалмазлыкъ
Суратым да тюрлене,
Мен бардым къышны, жазны,
Хар неге да юйрене.

БЁЛЛЯУЛА

1.

Бёлляу, бёлляу наныма –
Жандан суйген жаныма.
Алтын бешик – жатханынг,
Къуулу жабыу жапханынг.

Ыннанг этип – керегинг,
Жастыкъчыгынг, тёшегинг.
Бёлляу айтдым, олтуруп,
Алгъышладан толтуруп.

Бёлляу, бёлляу наныма,
Мен – къор боллукъ жанынга!
Бешигингден къопханлай,
Кел ыннанга чапханлай.

Ана сютден сен тойсанг,
Ёсюп, уллу жаш болсанг,

Бол халкъынгы ёкюлю –
Игиликге кёпюрю.

Атанг-ананг суйгенни,
Беш Тау Эл кюсегенни
Сен алагъа тапдыргъын!
Миллет атын айтдыргъан!

Бёлляу, бёлляу наныма –
Мени наныкъчыгъыма.
Атынг, кесинг да – татлы,
Болуп къалгъын сен атлы!

Минип чыкъгъын жоргъанга,
Тауларынгда айлана,
Кийик сюрюу сюралгъын,
Ёсюп, жетип, къуралгъын.

Бёлляу, бёлляу наныма –
Татлы балачыгъыма.
Жигит болуп кёрейим,
Сенден алгъа ёлейим!

2.

Бёлляу, бёлляу балама –
Оюлмазлыкъ къалама!
Бешигинге бёлейим,
Санга саулукъ тилейим.

Къара кёзлю жашчыгъым,
Ариу къарылгъашчыгъым,
Ыннанг бешик тебретир,
Аппанг малгъа юйретир.

Жукъла, балам, сен жукъла,
Къайгъы этме сен жукъгъа,

Ариу тюшле келсинле,
Ариу жерге элтсинле.

Анда айлан кьюуанып,
Кьалгьынчыгья уянып.
Жигит болуп, алгья чыкь,
Ёсе-ёсе баргьянчыкь.

Жилягьянынг тохтасын,
Татлы жукью жокьласын.
Бёлляу, бёлляу, бёлляуунг,
Сакьлап турсун илляуунг.

Сакьлап турсун кишиуунг,
Эте-эте кьалкьюуун.
Жастыкьчыгьы жибекден,
Тюше билмез шинтикден.

Бёлляу, бёлляу балама –
Балдан татлы танама.
Тюшгенинглеи бешикден,
Чабып чыкьгьын эшикге!

Кючюкюгюнг кьюуаныр,
Чаба-жорта жубаныр.
Жюжеклеринг чабарла,
Чёллер затла табарла.

3.

Бёлляу, бёлляу балама –
Мени алтын кьалама!
Ёсюп, тойда кёрейим,
Сенден алгья ёлейим!

Жукьла, жукьла бешикде,
Жауады кьар эшикде,

Хуболчукъла куркада
Батхандыла жукъугъа.

Жукъласала, къобарла,
Къарыу алып, добарла.
Жыгышырла, ойнарла
Жазны сакълап тургъанла.

Балам хорлар аланы –
Эки айыу баланы.
Хорлар жигит жашчыгъым,
Ариу къаракъашчыгъым.

Жукъла, балам, чычханчыкъ
Жукълап турады тыншчыкъ
Мюйюшюнде, тешикде,
Бюгюн чыкъмаз эшикге.

Уяннганда, къууаныр,
Мирзеу табып, жубаныр,
Жукъла, балам, сен жукъла,
Ол чычханчыкъгъа уша.

Тешсе да ол къапчыкъла,
Сен а жаша тапчыкълай,
Юлгю болуп элинге,
Махтау алып жеринге.

Бёлляу, бёлляу, жашчыгъым –
Татлы бурмабашчыгъым
Сени ёсюп кёрейим!
Сенден алгъа ёлейим!

4.

Бёлляу, бёлляу, бёлляуум,
Мени къартлыкъ илляуум,

Жауады кър эшикде,
Жукълайса сен бешикде.

Бёлляу, бёлляу, сен жукъла,
Жукълайдыла тауукъла.
Бир бирине кысылып,
Гедешлери жылынып.

Жукълайдыла кюянла –
Ойнап, ашап тойганла,
Тешеклерине жатып,
Кюлакчыкларын атып.

Кююп хыли ишлерин,
Кёзюн жапды киштигинг.
Чычхан марай, талкыды,
Мур-мур эте, квалкыды.

Чычхан бала – жукъучу,
Анда-мында чыгыучу.
Бешикчиги саламдан,
Кеси аман баламдан.

Ол да жукъу этеди,
Ариу тюшле кёреди.
Андан квалмазча артха,
Ариу балам, тынч жукъла.

Кър жауады акырын,
Квалкый бара акыллым.
Жукъу татып, уяныр,
Жангы къргъа кюуаныр.

Бёлляу, бёлляу, бёлляуум,
Жукъла, алтын кдадауум,
Таначыгым, тайчыгым,
Жукъла, ариу жанчыгым!

5.

Бёлляу, бёлляу балама,
Бёлляу жырла тагъама
Жандан татлы наныма,
Къор болайым жанынга!

Жукъла, балам, сен жукъла,
Къайгъы этме бир жукъгъа.
Жамауатны аллында
Минип ойна тайынга!

Сен тайынга къоннганда,
Аты болсун Гемуда!
Къарашауай айтханлай,
Таурухладан къайтханлай.

Неда болсун ол Дулдур,
Нарт Сосурукъча олтур!
Хорла эмегенлени,
Эркин эте эллени.

Сора тебре Суу ызгъа,
Анда аслам хур къызла.
Бек ариуу – сеники,
Баш аулары – меники.

Бёлляу, бёлляу балама –
Оюлмазлыкъ къалама
Жукъла, балам, сен жукъла,
Кирип сабыр жукъугъа.

Жукълайдыла кючюкле
Сары къанга юйчюкде.
Уянсала, юрюрле,
Санга чабып келирле.

Кючюкlege ынна жокъ,
Кючюкlege аппа жокъ.
Жукълайдыла кеслери,
Тюшге кетип эслери.

6.

Бёлляу, бёлляу балама,
Бешигинге салгъанда,
Эхчей-эхчей, жырлайым,
Къалкъыу этсин бёлляйым.

Жукълайдыла хуболла,
Куркалагъа бугъуна.
Тюшде наныкъ ашарла
Чырпа мамурашчыкъла.

Тюлкю кючюк жукълады,
Аны да тюш жокълады,
Жукъла, балам, бешикде,
Хар не жукълайд эшикде.

Киштик, кючюк да бирге
Жукълайдыла бир жерде.
Ынналары да эхчей:
«Бёлляу, бёлляу, бёлляу!» – дей.

Сен уянсанг, кючюгюнг
Ариу жыяр юйчюгюн.
Сени этер да къонакъ,
Айтыр таурух не жомакъ.

Жукъла, къалкъы аз заман
Солуу алырча ананг.
Жумушларын толтурсун,
Этилликни болдурсун.

Бёлляу, бёлляу, тынч жукъла,
Къайгы этме бир жукъга.
Атанг-ананг къатынга,
Ханкъуш дейим атынга.

Сюйген ыннанг эхчеди,
Санга саулукъ тиледи.
Уллу болуп керейим,
Туугъан-туудукъ бёлейим.

7.

Бёлляу, бёлляу балама,
Жигитчигим, батырым.
Оюлмазлыкъ къалама
Бёлляу болур айтырым.

Бёлляу, бёлляу балама,
Бир кесекни къалкъысын.
Жашым, ёсе баргъанда,
Учхан къушдан тюк алсын!

Бёлляу, бёлляу балама,
Ол жукъласын, къалкъысын.
Мени алтын къалама
Ариу тилек айтылсын!

Бёлляу, бёлляу татлыма,
Ариу тюшле келсинле.
Балам, минип атына,
Учуп бара керсюнле.

Бёлляу, бёлляу жигитге,
Жукъу этип, уянсын!
Кюле-кюле, кериле,
Жарыкъ этсин уясын!

Бёлляу, бёлляу жанынга,
Санга кърман болайым!
Жукъу этип уянсанг,
Мен биргенге ойнайым!

Бёлляу, бёлляу балама,
Жукълап, солуп, кюч алсын,
Жашым, ёсе баргъанда,
Миллетине жарасын!

Бёлляу, бёлляу наныма,
Къаракёзюм, къаракъаш,
Къор болайым жанынга!
Миллетинге болгъун баш!

8.

Бёлляу, бёлляу, бёлейим
Жашчыгъымы бешикге.
Кёп бармайын кёрейим
Чабып, ойнап эшикде.

Бёлляу, бёлляу айтайым
Аллымдагъы балагъа.
Ариу атла атайым,
Тынгыласын алагъа.

Бёлляу, бёлляу ариугъа,
Жукъу этсин бешикде,
Къарыу къошуп къарыугъа,
Алай чыкъсын эшикге.

Бёлляу, бёлляу жашчыкъгъа,
Ёсюп, жигит жаш болсун!
Эли сайлап башчыгъа,
Этген тилегим толсун!

Бёлляу, бёлляу, бёлляуум,
Къуанчынгда тепсейим,
Иги болуп сайлаунг,
Ариу алгыш этейим.

Сакълап туруп, къууанып,
Туугъанынги кёрейим,
Аны бла жубанып,
Сенден алгъа ёлейим!

Бёлляу, бёлляу, бёлляуум,
Ёсюп къопхун бешикден!
Уллу болуп, къарыулу,
Кюле киргин эшикден!

Бёлляу, бёлляу бёлляуум,
Жигит болуп кёрейим.
Ынна, аппа алдауу,
Туугъанынги бёлейим.

9.

Бёлляу, бёлляу, эхчейим
Балачыкъны бешикде.
Бауларынги тешейим,
Ала болуп гитчеле.

Бёлляу, бёлляу балама,
Ариу жырла айтайым,
Тынгыласанг ыннанга,
Ариу атла атайым.

Бёлляу эте бешикни,
Санга бёлляу тагъайым.
Юйге жыйып киштикни.
Гутчаны жукълатайым.

Ол жукъласа, арбазда
Къууанч эте тауукъла,
Эркин жюрию хоразла.
Турадыла зауукъда.

Жукъла, жукъла, жукъласанг,
Бешигингден къопханлай,
Жукълап, къарыу-кюч алсанг,
Оюн этерсе алай.

Ыннанг, санга алданып,
Насып, саулукъ тилейди.
Игиликге алланып,
Санга жукъу излейди...

Жукъламасанг сен татлы,
Ананг жумуш эталмаз.
Ёсюп, болсанг а атлы,
Сени бир къуш жеталмаз!

Жандан суйген жашчыгъым,
Хар ким санга къарасын,
Ариу къаракъашчыгъым,
Ишинг халкъгъа жарасын!

10.

Бёлляу, бёлляу къызыма,
Жукъу кетип ызына,
Тынчаймагъанчыгъыма,
Ариу маралчыгъыма.

Ыннанг ариу бёледи,
Санга саулукъ тиледи,
Жукъла, ариу тюшледе
Айлан тауда, тёшледе.

Бёлляу, бёлляу кызыма,
Сени ючюн кызына,
Тогъуз улан айлансын,
Насып санга байлансын!

Жукълайды гинжичигинг,
Къыйнамайын тишчиги,
Жабып эки кёзчюгюн,
Эшдирмейин сёзчюгюн.

Жукълайды къоянчыгъынг –
Узун къулакълычыгъынг.
Кёзчюклери – инжиле,
Жууукъ туруп гинжиге.

Анга чапхан бёрюню
Кюню къара кёрюнюр,
Кючюк чыкъса, таласа,
Хап-хап этип, къараса.

Анга сюек берейик,
Аны ариу кёрейик.
Бёлляу, бёлляу кызыма,
Аяз кетди Тызылгъа.

Анда жагъын да этер,
Ёрге-эншге да кетер.
Къызчыгъымы жукъусун
Аяп, анда кёп турсун!

Сыйы ёрлеп уллугъа,
Махтау ала тукъумгъа,
Къызым алай жашасын,
Ариу хантла ашасын!

ТАШЛА

Хар бир ташны да Чегемде
Таурухлары, сыры болур.
Алай бу Беш Тау Элинде
Жара тюшген ташла толу.

Ол Тамерлан кыра кирген
Кюнден тозурады миллет,
Жюрютмейин жюрегинде
Башха жаннга аман ниет.

Жууашды бар адамыбыз,
Сагъ болмагъан терибизге.
Жарылгъаны да ташыбыз
Андан болур жерибизде.

Юйренмегенбиз юзерге,
Халал – ашыбыз, хантыбыз.
Юйренчеклебиз тезерге!
Ие табып хар затыбыз...

КЪАГЪЫТ

Сарбашланы Азноргъа

Шуёх, айтчы, къалайса?
Не затлагъа жарайса?
Этемисе суратла,
Анда учарча атла,

Анда къачны ызындан
Кюерча кюн кызылдан,
Тейри кылыч элпеги
Жарыкъ эте жердегин?

Жауун а не? – Жауады,
Таудан таугъа ауады.
Аны иши алайды,
Ол мудахны марайды!

Жарыкъ болса кюнкюбюз,
Ауур болмаз жюгкюбюз.
Сен фахмулу адамса,
Кёпден юлюш алганса –

Поэт, сурат этиучю,
Бизни кёллендириучю!
Жырла такъган, жырлагъан...
Биз а не? – Тынгылагъан!

Бири бирин алыша
Барган чакъда фахмула,
Неге боласа мудах,
Биз: «Насыплы!» – деп турсакъ?!

Къызчыкъларынг – алтынла!
Турадыла къатынгда.
Туудукъларынг – биргенге,
«Оя-буза» киргенле!

Сау юч бийче къараган,
Жумушунга жараган,
Дарман-дары узатхан,
Ариу айтып ашатхан!

Алай... барды бир душман –
Чабып барады заман!
Жеталмайбыз биз аны,
Ол бек къыйнайды жанны.

Заман жетер кетерге,
Жетишмейбиз этерге

Этер ишлерибизни.
Тынчайтмайды ол бизни.

Жерге келген хар адам
Бош келе болмаз, баям.
Борчу болады жанны,
Толтуралсакъ биз аны.

Ёмюр атлагъанында,
Къарап суратларынга,
Сени эсге тюшюре
Турур биреу бир кюнде...

Излей анда тасхангы,
Эсин бурур башханы
Суратынга, кесинге,
Кёпню ала эсине.

Ёмюрлени байлагъан,
Жолну, ызны сакълагъан
Ёчюлмеген фахмуду!
Сенде уа ол уллуду!

Сурат ишле, жырла такъ,
Къадар болсун санга сакъ!
Ариу жаша, саулукълу,
Таукел этип, зауукълу!

13.10.2015 ж.

БИЙИКЛЕНИ СЮЕДИЛЕ АТЛА

Жюзе эди ай тенгизде кече,
Бир толкъундан башхасына кече,
Эс бурмайын жулдуз кериуаннга.
Бешик болуп тенгиз толкъун анга,
Эхчей эди, айта эди жырын –
Бешик жырын – аналаны сырын.

Бир акъ кеме уча эди тюзде,
Бурма жолун тенгиз бетде тизе.
Тасха эди аны бары-жогу,
Сыбызгычы, сыбызгысын согу,
Таралтханда дунияны кенгин,
Излей чыгып, табалмайын тенгин.

Къанат алып, бара эди атым.
Ой, жокъ эди андан сыйлы затым!
Жомакъ болуп, кете эди узакъ,
Жерде къалыу анга – керти тузакъ:
Бийиклени сюедиле атла,
Бютюнда бек назмучу Боракъла!

xxx

Дуниягъа келгенле –
Насыпсызла, эркеле,
Ариу, эрши, келепен,
Иги, аман иш этген... –
Бары да кетерикле,
Сыйрат бла ётерикле.

Татлы, татран татханла,
Жулдузлары батханда
Тансыкъларла бу жерни,
Ма бу къая эринни,
Кёкде къанатлыланы,
Жолда уа – атлыланы...

xxx

Бушуу келди кёп кере,
Сынау болуп жаныма.
Менден амалсыз кёпден,
Хорлатмадым мен анга.

Бийик учхан кѳушланы
Эштеме тауушларын.
Алай бийик учханны
Не кенгди кѳучакълары!

Кѳадарыбыз – тасхалы,
Кѳыланч жолла сайлагъан.
Жолну туман басханлы,
Кѳаялада айланган.

Жазны кѳарлы этеги –
Кѳара-кѳолан кийгенлей.
Кѳызыл, сары гюллери
Башчыкъларын ийгенлей.

Жашау барады алай –
Бушуу, кѳууанч да бирге.
Аллах турады кѳарай
Дуниягъа келгеннге.

xxx

Жауун жауады эшикде,
Сабий жукълайды бешикде.
Арбаз, жауун жуууп, жангы,
Ариу, жарыкъ атды тангым.

Алай... сабий мени туююл.
Ансыз шу-шу этер юююм.
Жашым кѳарайды кѳууанып,
Кесим кѳарайма сукъланып.

Сабий болгъан юйде – жарыкъ.
Кюлкю – юзюлмейин барлыкъ.
Ол уянса, анга жомакъ
Айтырма мен, ариу, омакъ.

ЖАЗ

Тереземи сакъ къагъады жаз,
Болалмайды къыш, алгъынча, баз.
Тангда чагъарыкъ болур балли...
Ушап алайгъа сёзню аллы,
Къарайма мен, кёзлерим къамай,
Жюрек жарамы жылыу жамай.

Сейир эди: жаз келгенине
Эрий, къууана билгенине
Ийнанмайды жол жингирикде
Тургъан къара таш ингирликде.
Аны тюшлери тюнден жарлы,
Юсюн жапхан буз – сууукъ, къарлы.

ТAUDAN чыгъып, кюн жылытханда,
Тёгерекде кырдык чыкъгъанда,
Гюлю кёбюрек болуп, алай,
Турур кибик жел чёпле тарай,
Жарыр да, ол таурухун айтыр –
Ёмюрлени ауазы къайтыр.

НЫГЪЫШ

Ныгъышлада элли къартла –
Элни сыйы эм намысы,
Тергейдиле, санай шартла,
Жерни, элни да къайгъысын.

Айтханлары омакъ тюйюл
Хуна ташлача, басымлы.
Жерни, кёкню биле кюйюн,
Жюреклери да – насыплы.

Тынгыласанг, бары – сейир:
Айтылмагъан зат жокъ анда.
Ныгъыш деген былай келди –
Ёмюрлени бирге жалгъай.

Улан тууса, атагъанла
Анга деп ат, алгъыш эте,
Керек кюнде жарагъанла,
Олтургъанла, сагъыш эте.

Оюмлары – асыл, терен,
Таулу ныгъыш болду алай –
Дерсле берди ары келген,
Керти эм шарт затла санай:

Баразаны ариулугъун,
Бийиклигин керти сёзню,
Жалгъан дауну ауурлугъун,
Къууанчларын эки кёзню...

xxx

Жашап тургъан къадарда
Сагъышларын жашырып,
Насып излей, адамла
Турадыла къачырып
Жарсыуларын орамгъа,
Ала къона къарамгъа.

Ол ийнаныу, керти да,
Жарап келеди бизге.
Ол нёгерлик этди да,
Келгенбиз юйюбюзге,
Къайтханбыз жерибизге,
Таулу эллерибизге.

Бир кётюре, бир эзе,
Таудан таугъа миннгенча,
Жашап турады сезим,
Сынар ючюн келгенча.
Къууанч этдик, жарсыдыкъ,
Кеталмады тансыкълыкъ.

Болжал этген, заманлы
Тюйюлмюдю хар не да?
Билип турсакъ амалын,
Иги эди бизге да.
Алай, билирча алдан,
Анга болурму амал?

Балхам кибик, сериуюн
Келе эди, ийнакълай.
Болса да сел келиую,
Сакъла, унутма, сакъла.
Болур эшик къагъарча,
Жулдуз минчакъ тагъарча...

КЪУШ БЛА ЭЛИЯ

«Манга тийген элияны
Оту алай кюйсюз!» –
Деди жауун, жилигъаны
Эте кёпню юйсюз.

Аны эштип, къанатлыны
Сабырлыгъы кетди.
Ёшюн уруп, элияны
Тыяр умут этди!

Къара къушну къара кюлте
Этди да элия,
Тюшдю жерге, жана-кюе.
Къуру къалды уя.

КЪОНАКЪЛА

Насыплары ажашхан
Не кёпдюле мудахла.
Къарап турдум алагъа –
Бери келген къонакъла.

Жюреклени ашагъан
Не кёп жарсыу туады.
Жандауурлукъ – ташада,
Болумсузлукъ туурады.

Айтылмазлыкъ затланы
Эште-эште келебиз.
Керти сунуп аланы,
Жаныбыздан төлейбиз.

Терсге, тюзге да – махтау,
Не дау этип жашайбыз.
Излеп турабыз сылтау.
Излейбиз да, табабыз!

Къайда жерде насыплы?!
Бошдан излеп кюрешме.
Боладыла ажымлы
Кёпле жерде, юлешмей.

ЖАУАДЫ КЪАР

Жауады къар – кышны шагъаты,
Акъырынчыкъ тюшеди жерге.
Ашыкъмайды аны акъ аты,
Чагъын сакълап, боран этерге.

Жашау жолу кёзге кёрюне,
Тюбейме мен жангы кышыма,

Жюрегимден кѳууанч тѳгюле,
Терезеден кѳарай тышына.

Ол акъ жолда элте оюмла,
Кѳагѳама мен эшик-терезе.
Жауады кѳар тауну кѳойнуна,
Барама мен, кѳпню эсгере.

Иги, аман да толу анда.
Игилени алгѳа чыгѳардым.
Бетлерине тансыкѳлап кѳарай,
Ала бла жол алып бардым.

Жарыкѳ этип ала жолуму,
Айдан кюннге элтдиле алгѳа.
Жулдуз жыйын, кѳкню толтуруп,
Ызлайдыла кериуан ызла.

«Игилени сакѳла эсингде,
Ала бла жюрюйдю насып.
Алай ахшы сени кесинге...» –
Деучю эди анам да, жарсып.

Жашау жолу, кете, кесиле,
Тыя келди кѳплени таргѳа.
Тюшедиле ала эсиме...
Кѳарап турама жаугѳан кѳаргѳа.

ЖАУУНДА

Жаууннга сюеме кѳараргѳа,
Ингирде, кече тынгыларгѳа.
Ол суйюп айтады хапарын...
Сакѳларыкѳма танг атарыгѳын.

Жауунда алтын чыпчыкѳ жырлай,
Эсгере ата юйюн кѳырда,

Таурухун айтады гараны,
Жагъада къызлача талланы.

Уясы анда эди аны.
Унуталмайды, баям, жаны.
Алай бек къыйын жашау анда,
Аш эм суу керек мажарыргъа.

Биз ушай барабыз чыпчыкъгъа,
Юйренип къалгъанбыз тынчлыкъгъа,
Ашыбыз сюебиз кёп болса,
Гумубуз да толгъанлай турса.

Алданып ариу затха кёзле,
Жашауну башха тюрлю тизе,
Къалмазгъа керекбиз деп артха,
Къайгъырып къарамайбыз затха.

Ёмюрле атлайдыла алгъа,
Ызларын башха тюрлю сала.
Арада жашап туруп адам,
Жазыуу алай болуп, баям.

ЭЛДЕ

Мудахдыла элни орамлары,
Жалан юйле – мутхуз къарамлары,
Къарайдыла, айталмай кюйлерин,
Ёмюр болуп, эрийди кюнлери.

Эски орам – сабийлигим чапхан,
Чаба барып, алтын налчыкъ тапхан –
Эсгерюге кетген болур, баям,
Кёрюнмейди анда-мында адам.

Узакъ тёшде сабий жюнлю къойла
Кютеди да, ала, отлай, тоя,

Барадыла, ёте тёшден-тёшге,
Кече ёсген кёкню жырта, юзе.

Бийиклеге къарай, атам, тергей,
Къара жамычысын жайып жерге:
«Олтурайыкъ, – деди, ала солуу, –
Бусагъатда, кёресе, тюш болду».

Алай айтып, суусабындан къуюп,
Кюннге ушаш, таулу гыржын тутуп,
Андан туурам береди узатып:
«Бисмилляхий», – деп, ма алай айтып.

Узакъ къошда тютюн кёкге бара,
Чыгъа барып, булут бла бир бола,
Ала жууукъ барадыла кюннге...
«Къозунг къачды!» – деп, силкине гюлле...

Жер-жерлени таматасы – журтум,
Санга, къайтып келип, мен баш урдум.
Уллу шахарладан татлы элим,
Бар жерледен бийик, сыйлы жерим!

Мудахдыла элни орамлары...
Ушатыргъа сабий къарамланы,
Бир жан да жокъ салам берир манга.
Узакъ тёшде анда-мында малла.

2015 ж.

УРЧУКЪ БАШ

Жашчыкъ урчукъ башчыкъ табып келди.
Аны ары-бери буруп кёрдю.
– Бу не болур? Иллямуду? – Анга
Айтады шош жылы келген ынна:

– Керек затды манга бу зат, бучукъ.
Муну бла мен бургъанма кёп урчукъ.
Алай этип сабий да ёсдюрдюм,
Ачлыкъ келген кюнде буруп турдум.

Тёшегими тышын алып, анда
Мен ийирдим урчукъ бла халыла.
Чындай эшип, эте эдим сатыу,
Сабийём къарт алыр ючюн къарыу...

Бери келип, мында да кюрешдим,
Жашны, къызны муну бла юй этдим.
Атхандыла бирле уа гумугъа,
Къолум излеп турады буругъа...

Урчукъ башны сыйдамлыгъы андан –
Кёп бурулуп, – деди, жарсый, ыннам.
Мудах болуп къарап турду жашчыкъ,
Сыйлы болуп сыйдам урчукъ башчыкъ.

Сыйлы болуп тюрлю илляуладан,
Сыйлы болуп сейир киноладан.
Таурухду ол, агъач кесек угъай,
Бу тешикли, къалач кибик тогъай!

Олтурмайды ынна, урчукъ буруп,
Таулу юйде жюнню аты къуруп.
Алай сыйы учуз болмаз аны,
Кёпню къалдыргъаны ючюн жанын.

Атлы заман нохта излей турмаз,
Учар, кетер, аны бир жан тыймаз.
Ауанагъа ушайды ол ынна,
Урчукъ башны къолгъа алгъанында,
Жолгъа чыгъып, атлай баргъанында.

2015 ж.

КЪЫРАЛ БАШЛАНАДЫ ЭЛДЕН

Жашай эсек да биз сахарлада,
Элде туууп, чапдыкъ орамлада.
Элден чыкъды тукъум адамлары,
Ары болду ахыр къарамлары...

Унутургъа ашыкъмайыкъ аны:
Жерге тартады адамны жаны.
Къыйыныбыз, тынчлыгъыбыз – анда,
Аны ючюн жерни артыкъ сыйла.

Гыржын берген, суун берген – жерим,
Умут берген, къанат берген – элим.
Башха тюрлю жашау боллукъ болмаз,
Жеринг, элинг сени къуру къоймаз.

Жауун сууу, гара сууу – татлы,
Жарыйды ай, таугъа бара атлы,
Жигитлеге сюей эсгертмеле,
Ала мында ёсюп... эрттеледе...

Тукъум атла шагърейдиле манга,
Хапарларын биле эди ыннам:
«Аскер болуп чыкъгъандыла элден...»
Сорадыла андан-мындан келген.

Чегет жерде этгендиле отун,
Кюнлюм бетде кютгенди эл къоюн,
Тызыл тарда – кёмюр къазгъан жерле...
Таурух айта, озадыла желле.

Бир юй къалып, бирси – мутхуз, мудах,
Анда-мында жанады бир чыракъ,
Иелери жашай сахарлада.
Бери келип кете аралада.

Къайданма мен? Къайданса сен? Къара,
Ата-баба аякъ ызы – анда.
Анда – керти таулу эски уя,
Аны ючюн элни артыкъ сыйла.

Адам улу – кетген, келген бары –
Мындан – элден-жерден кетдик ары.
Билсе эди хар къуллукъгъа келген
Къырал деген башланнганын элден!

2015 ж.

САБИЙ ТЕРЕГИМ

Биз, ёлсек да, къайтабыз жерге
Деп, алай айтылады динде –
Индусла дининде, Тибетде,
Биз, суйюп, ийнанырча эте.

Узакъда, сууну онг жанында,
Кёпюрге жете, тёш аллында
Сюеледи сабий терегим.
Аны келмейди тас этерим.

Этегин, бутагъын да жууа,
Суу айтады анга таурухла.
Тёгерег а – чалынмагъан ханс,
Былайда бир затым болуп тас.

Эштиледи эшик тауушу,
Жел келеди, ётюп ауушну.
Арбагъа олтурады аппа,
Туудугъу да – аны къатына.

Юйретир аппасы жашаргъа,
Абынса, жангыдан башларгъа...
Былайда атдыргъанды тангны
Хоразы – башында чалыны.

Ол чалы да турады аууп,
Юсюне кьар да, буз да жаууп.
Хоразы да уятмай тангны,
Жырлауу кьуругьанды аны.

Суу ташла болуп «кьой сюрюуле»,
Аланы кютдюле сабийле...
Ол ашыкь ойнагьан жашчыкьла
Келмезле бир кюннге, азчыкьгьа...

Ма алайды заман череги –
Сюеледи жангыз терегим.
Атлагьанды мындан бир ёмюр,
Ол башха жер, башха суу кёрюр.

Былайны эштиледи кюю,
Кёплени бошалгьанды кюню.
Мен ётгенме суудан, терегим
Черекге ийип, суу – этеги.

2015 ж.

ЮСЕНГИДЕН ДОЛРЫ ТАБА ЭННГЕНДЕ

Ариулукьну хар кюню да – кьууанчлы,
Аллах, аны алдан билди да, ачды
Кёзюбюзню таугьа, кёкге, шауданнга,
Айтады жыр булбул, кьонуп кьауданнга.

Юсенгиден Долры таба эннгенде,
Эки тауну Бечо аууш бёлгенде,
Ары, бери – эки жанына кьарай,
Чабады жел, башынгы сылай, тарай.

Уллуду жер, кьая жетеди кёкге,
Сюелесе, ушай жерде бир чёпге.

Дунияны уллугу – ёнчелмез,
Ууакъ сагыш адам эсине келмез.

Кюнню бла жерни ариу бирлиги.
Ол суймеклик ёсдюреди тирликни,
Гюлле болуп, чагъады ол таулада...
Суймекликден келедиле саугъала.

Суймекликден салынадыла жолла,
Суймекликден жылынадыла къолла.
Жашау ариу болур ючюн бу жерде,
Керекбиз биз аны сакълай билирге.

Кетгинчи кюн, айны орагы кёкде
Кёрюнеди, сакълап туралмай кёпге.
Чыкъгъанды ол жолгъа-къолгъа къараргъа,
Бу къарангы кечени сымарларгъа.

Аны кёрюп, жулдуз жыйын да жарыр,
Къарангыда тегерекге сагъайыр.
Сюрюучю жаш, унутуп арыгъанын,
Айтыр эсде тутхан эски жырлары.

Айтыр ата-баба айтхан жомакъла,
Анда жашла – жигит, къызла – омакъла,
Алмостула, сарыуекле, эмеген... –
Ёмюрлени теренинде эриген.

Юсенгиден Долры таба эннгенде,
Эки тауну Бечо аууш белгенде,
Таулу жырны эштиледиле макъамы,
Эжиу эте гара сууну акъгъаны.

2015 ж.

КЪЫЗЧЫКЪ БАРАДЫ ЖОЛДА

Жарыкъды кюн, хауа – татлы, жылы,
Къызчыкъ барады – оналты жылы.
Шыбырдаша келип, чабып, жетип,
Сылай аяз, аны эгеч этип.

Къызчыкъ барады шахарда жолда,
Тюбегеннге да дух ийис къоя,
Алай ариуду кёзлери аны –
Ушай кёзлерине маралланы.

Бу кюн, аяз, анга тюбегенле –
Бары да игилик излегенле!
Ол билмейди болур деп кюй, зарлыкъ.
Билсе, орам этер эди тарлыкъ.

Сыйынмайды насып жүрегине,
Сюеди жанына тюрелирге,
Сюеди къошаргъа атламына,
Къарайды, къошулуп къарамына.

Эсге тюшеди кёп жылла эртте
Бара эдим, жолум кюннге элте...
Бир чакъ эди жаланда ол – бир чакъ...
Эштдираллыкъ туюлбюз, къычырсакъ.

Бир чакъ эди. Андан бери ёмюр
Манга да ашатды кёп кюл-кёмюр,
Ууакъ, уллу да жарсыула берип,
Зорлукъ, зарлыкъ, куююу къучакъ керип.

Жарыкъды кюн, хауа – татлы, жылы,
Къызчыкъ барады – оналты жылы.
Барып турсун уллу жолда былай,
Аяз жетип, бетин, башын сылай.

Барып турсун, жашлыкъ бере къанат,
Поэт жазар, аны суйюп, санат,
Жырчы атар ариу жырла анга –
Жашлыкъ къайтып орам бла баргъаннга.

2015 ж.

ЖАШАУ ДЕРСИ

Жашаудан уллу устаз болмаз,
Бергенин жарты этип къоймаз.
Сынауум эсли болуп, андан
Къарадым кетген жылларымдан.

Сюргюнден артха къайтып миллет,
Журтунда саман юйле эте,
Сабийле ийлей эдик балчыкъ,
Болуша келе эдик азчыкъ.

Жумушха бара, чыкъсанг жолгъа,
Тюбеген санга хапар сора,
Аппала – гырхы къоллу къартла,
Алгъышла этгендиле санга.

Ажокъа сууну жагъасында
Ингирде, жассы аласында
Саманла ючгюл тизилгенде,
Биз ойнай келе эдик юйге.

Ыннама тенг азды тийреде,
Оноугъа кёпле изледиле,
Акъылы – тюз эр киши кибик,
Эсимде къалды атха минип.

Жыйрыгъы – къара бетге тарта,
Юсюнден кёксюл костюм къаплай,
Башында – кишмир жаулукъ аны,
Адамла бла бир эди жаны.

Айтханы – жорукъ эди бизге,
Бизге не – саулай тийребизге,
Жууукъгъа, узакъ ахлулагъа,
Сюргюнде бирге тургъанлагъа.

Ыннамы, къарай, санай келсем,
Къартладан, ала айтып, эштсем,
Ёксюзле алып тегерегин,
Санаргъа къыйынды кергенин.

Акъыллы, кючлю болгъан иги,
Бой салыр анга жашау тиги...
Ыннамы дерси да ма алай.
Ызыма турама мен къарай.

2015 ж.

xxx

Уллу Тюркню кесеклери
Таула, тюзле этеклерин
Алгъандыла – жерни саулай,
Узакъ тарых эсле аулай.

Сермеш, кетген-келген, ёлет
Юзген сайын, къатлап кере
Тирнеклиги озду халкъны,
Бийик, сыйлы аны хакъы.

Тас болмады, таудан, тюзден
Къыйын болду аны юзген.
Жашайбыз биз, Тюркню аты
Эте бизни ётгюр, къаты.

Тюркню ызы – къаныбызда,
Тюркню сыйы – жаныбызда,
Биз – эгечле, къарындашла,
Узакъ, жууукъ къызла, жашла.

Сылтау болмаз узакълыгы,
Жолла, къолла узатылды.
Бирлик бизни кючлю этер,
Тенгизлени ётюр, жетер.

Бирлик болса – ишинг битер,
Аны нюрю жарыкъ этер.
Ахшы ишни ызы – ариу,
Ол тапдырыр бизге къарыу.

2015 ж.

ЖЮРЕК

Бирде келеди эсима,
Кёлюм къалгъан кюн кесимден,
Ёпкелерге жүрегима,
Къарай кетген кюнлериме.

Иги, аман да кёп жерде,
Элек болду, аны тергей.
Ёпкелерге керек болур.
Алай къайсы жүрек доюн?

– Биринчиси – кючлю, жууукъ,
Экинчиси – узакъ, сууукъ
Кимни болса къайгысына.
Кёзюнг къарайды къайсына?

Бири сюер, кюер, ёлюр,
Кёрмезлигин сынар, кёрюр.
Бирси уа, болмайын иши,
Барын-жогъун сезмез киши.

Бири – жигит болур, ётгюр,
Жолдан таймаз, аудур, ёлтюр.
Бирси – сынау жолгъа чыкъмаз,
Душман келсе, аны жыкъмаз.

Мендеча, жан да кыйнамаз,
Болмазлыккыга да ийнанмаз.
Тыншчык уюп, сабыр турур,
Кеси жангыз тирмен бурур... –

Былай айтады бир ауаз,
Аны тунтуйтмайды аяз.
Мени таныйды ол, баям.
Алай... кёрюнмейди адам.

Болсада, ол биле болур,
Жашау этдим жарык, толу:
Сюйсем, алай суюдум аны –
Жанып кетеди деп жаным.

Ёксюзлеге, сёзсюзлеге,
Керек жерде кёлсюзлеге,
Жаным ауруп, билек болдум.
Элпек болса эди онгум!

Игилеге хорлатыргыа,
Амалсызны онглатыргыа
Хазыр эдим... хазырма мен,
Жюрек ачып келсе келген.

Алай, эрши оюн этсе,
Боран этип, алай жетсе,
Адамлыкны жутлуккы жангесе...
Кюеме мен, аны кёрсем.

Шукур! Туююлма мен жангыз,
Манкьурт туююлма, не ангсыз,
Жюрег а не? – Урур, сюер,
Кезиу жетсе, тохтар, кюер.

2015 ж.

xxx

Жашау бла ёлюмню
Сагышын эте,
Тураса сен, бёлюнюп
Къалгъанда кече.

Жулдуз да жокъ, айы да
Бийикде, жангыз.
Терезеле жабылмай,
Аязла – сансыз.

Черек алай барады –
Умутну кеси.
Къайтып жүрек жарады
Жашауну терси.

Алай... берген Аллахды,
Анга дау болмаз.
Жүрек сейир мудахды,
Тынчылыкълы къоймаз.

Жашлыкъ кюнюнг къачды да,
Букъдуруп къолла,
Жашау андан ачыды
Къууанчылы жолда.

ТЕРЕЗЕДЕН КЪАРАЙ ТЫШЫНА

Терезеден къарай тышына,
Тюбейме мен келген къышыма.
Тёгерекде гюлле – мууалла...
Окъуйдула къартла дууала.

Дууалары – ариу тилекле,
Ёлгенлеге, саугъа – билекле,

Алгышлары – кёкге чыкыгъанла,
Аманлыкъны жолун тыйгъанла.

Онгум – межгит, солум – килиса,
Экисинде тилек айтылса,
Ала бирге кёкге кетерле,
Жумушларын бирге этерле...

Ийнаныргъа керек Аллахха,
Ансыз къалыр адам палахха,
Жарлы болур, болур амалсыз,
Къыйынды бек жашау иймансыз.

Анда – молла, мында уа – бабас.
Тилекледе башха оюм аз:
Эки адам тилей мамырлыкъ... –
Игиликни сёнгмез тамыры.

Къышы келген тюбер къышына,
Чабып чыгъар къаргъа, тышына.
Анда – сабий дауур, ауазла,
Анда – туман, желле, аязла...

Аула кибик, бир кёп чыпынла
Кетедиле узакъ ырбыннга,
Анда-мында къоя ызларын.
Кюн, илинип, турду къызарып.

Терезеден къарайма ары –
Дунияны ариуду бары:
Къышы, жазы, жайы эм къачы...
Жалан ёлюм болады ачы.

2015 ж.

САБИЙ КЪАРАМ

Кюн жарый ананы бёлляула сёзюнде,
Кюн жарый баланы бетинде-кёзюнде,
Не ариуду, тазады сабий къарамы!
Сау этеди, дарманды, мени жарамы!

Тюз халы бла такъгъанча жанны жашаугъа,
Жангыдан тууарла умутла, башлаула!
Жангыдан тууарла ёчюлген жумушла!..
Не жарыкъ къошдугъуз, жашаргъа болуша!

Сиз уллу болгъанда да, кёреме аны –
Не жарыкъ, насыплы эди ол кюн жаным!..
Эсиме келтирсем да, жанады нюрлей
Ол сабий къарамы, зришгенча кюннге.

2015 ж.

ХАПАРЫМЫ АЙГЪА, ЧАРСХА АЙТАЙЫМ

Хапарымы айгъа, чарсха айтайым,
Хапар айта, теренлеге къайтайым.
Тынгылагъан эсин бурур сёзюме,
Тохтап-тохтап, жарсып къарар кёзюме.

Дингил эсе кюнню жолу аламда,
Къаладымы аны ызы адамгъа?
Батып кетсе, къайтып чыгъар эрттенде,
Жерни жарыкъ, жылы, ариу этерге.

Батадыла кюннге ушаш адамла –
Сюйген, кюйген, жүреклери жаланла.
Къайтып келмез кетгенлени жоллары,
Жашырдыла аны тау-суу къоллары.

Ышаргъаны эсде къалды атамы,
Арбазында жюрюгени, атламы.
Жууаш анам алма терек тюбюнде,
«Сансыз байлыкъ» мюйюшдеги кюбюнде.

Кюмюш кямар, кюмюш бел бау да анда,
Алтын суулу, сыйлы ташлыла ала,
Къызчыкълагъа жюзюк, сыргъа аталгъан,
Къумачлары – топла-топла чулгъанган...

Намазлыгъы тагъылыпды ыннамы,
Кийик тери, тюгю узунду аны.
Минчакълары намазлыкъны юсюнде...
Шукур болсун эсни татлы кючюне!

2015 ж.

ЖЕЛ

Неден да байды жел жерде,
Анга атадыла хар не:
Сёзле, ахча, буйрукъ, антла...
Тюзетирге жол жокъ артда.

Желни къанатлары ауур,
Этедиле ала дауур,
Терек бутакълардан къачда
Чапракъ тургъан чакъда къача.

Онгуп, мудах болуп бети,
Кюнню кёзю шургу этди.
Кёкде – булут, жерде – туман,
Ауурду арада тургъан.

Сюймекликни жангырыуу,
Кюймекликни къайгъырыуу
Бирге атлайдыла анда,
Жауун да, къар да жаугъанда.

Неден да байды жел жерде!
Аны бла бирча кетерле
Жылла, ёмюр, суйгенлеринг...
Бошламай ол жоугенлерин.

САКЪЛАЙМА ТАНГ КЕЧИКМЕЙ АТАРЫН

Сакълайма танг кечикмей атарын,
Къайын терек айтады хапарын,
Шыбырдашып турабыз биз кече,
Таурухубуз бирден бирге кече.

Кекден къарайды ай да, тынгылай,
Баям, бизни кесича ангылай.
Айтама мен хапар сабийликден,
Атам, анам да бар эрттенликден.

Ыннам айтхан жомакъ кирип ары,
Терек, чапракъ да къакъмай, сакълады.
Анда, юйде, болгъан адамланы
Тансыкъ эди манга къарамлары.

Кесимча, бу терек да къууанды,
Мен Пошт жол бла элтип бардым аны
Атам чалгъан жерни кёргюзтюрге,
Анда тюрлю гюлле да ёсдюле...

Ажокъаны гитче суучугъунда
Къанатлыла алгъынча жуууна,
Кюлдюк, къарап бирге чыпчыкълагъа,
Ала къойгъан таякъ ызчыкълагъа.

Сейирди, орамда сабий кёрсек,
Аны бла не игиди сёлешсек,
Деп, къарадым, алай орам – башха,
Хорлатханы туура болуп ташха.

Жауун жуууп, ырхы жол ачылып,
Жерден топрак да, кьум да кьачырып.
Кюнлюм бети, алгын кибики, жарыкь,
Алай... бир зат эте эди тарлыкь.

Къарайма кёп юйле – жалан, кьуру,
Терек да шыбырдап, айтып турду:
«Къайгы этип, санап турсанг да сен,
Иелери кетсе, кьуруду жер...»

Кёрюнмеди анам да арбазда,
Ийилмеди ыннам да намазгъа,
Тагьылмайды аты да атамы,
Желле алып, учханды мулхары...

Юзлюй, Ажа, Зоя да кьоншуда,
Чыгьып кёрюнмей жан да тышына.
Батман, Балдан да, Анняка да жокь,
Нафсят, Маду да, Анака да жокь.

Юйден къарап, кёрюнмейди Батай,
Ол тёш башы арбазында атлай.
Ийирмейди Малляу да юзмелтин,
Сахиджамал да жокь, къалды кетип...

Жашап да... не жашадыла ала?! –
Кёрлюкпери алда сунуп, анга
Ийнанганлай, аны бла келдиле.
Тийребизни бетича эдиле.

Жанынг къайдан болсун къайтып сабыр,
Ала, бизге, заман, къарыу табып,
Юйретдиле сибирткини тута,
Къызыу, сууукь сууда жюнню жууа,

Эше, чага эте, жыя юйню,
Къайнатыргъа, уютургъа сютню...

Жумушлада ётдюрюрге заман,
Махтау – бир кёп, не аз эди тырман.

Ол биринчи – кынгыр хычинлени
Ашап, (не кюлдюле ичлеринден!)
Тышларындан а бек махтадыла,
Манга ариу сёзле атадыла.

Ныгыш этип, хапар-таурух айта,
Ата-баба жолларына кяайта,
Бири – эше, бири – урчукъ бура,
Озгъан болса, бирден ёрге тура...

Сакълайбыз, танг а атмай, кечикди,
Нюрюн тёгюп, жарытмай эшикни.
Къайын терек бла мен а – ушакъда,
Кетген кюнню тутабыз къучакъда.

АЛЛАХ БЛА КЪАРТ

«Не кёп насып бергенсе Сен манга!
Разыма мен аны ючюн Санга!
Уруш болду, андан да сау кяйтдым,
Аны ючюн санга махтау айтдым.

Сюргюн келип, уллу жарсыу тюшдю,
Мен болмайын, бизден болуп кючлю...
Тюзлюк айланганда кетип, къачып,
Миллетими жокъ этмеди ачыу.

Ата журтха кяайтып келдик бирден,
Узакълыкъны кётюрмейди сюйген.
Ата ташыбыздан чыкъды тютюн.
«Сау бол!» – дедим Санга аны ючюн.

Арбазымда ёсген сабийледен
Бала татлылыгын кёре, биле,
Разы болуп, Санга мен баш урдум.
Урунууда ариу жашау кърдум.

Афган уруш, чечен уруш болду,
Анда ёлген, атсыз кългъан – толу.
Жашларына жилидыла кёпле,
Тилекпери кете ары – кёкге.

Шукур санга! Ачитмадынг мени,
Тилеклерим ачыу атын женгди:
Туугъан-туудукъ – бары да сау кълйтды,
Санга минглеп махтау сёзле айтдым.

Не кёп насып бергенсе Сен манга!
Разыма мен аны ючюн Санга!
Алай а бюгюн кёп затынг башха:
Иш жокъ, жер жокъ мында кълызгъа, жашха.

Усталыгъы, окъуулары болгъан
Излейдиле жашау этер онгла
Мындан узакъ, киши жерлеринде,
Кълртла жангыз кълалып эллеринде...

Нени – башы? Нени уа – ахыры?
Ма олду-ол – соруу да такъыры.
Жерден къларап, билалмайма иги.
Кёкде Санга бары да белгили...

Не кёп насып бергенсе Сен манга!
Разыма мен аны ючюн Санга!..» –
Минчакъларын санай турады кълрт.
Эртте-эртте болур эди ол нарт...

2015 ж.

«ХАЛКЪЫМ ДЕГЕН...»

Зокаланы Зейтуннга

«Жерин, тауун бирле сата,
Аты турады, – деп, – бата
Алан халкъны мында, тауда,
Бизни жанларыбыз сауда! –

Деп, сен этесе кёп къайгы, –
Адет, адеп кетди, тайды...»
Бушуу этесе сен анга,
Жанынг, отда кибик, жана.

Тарых жолларыбыз – сыйлы,
Душман кирсе, аны тыйды
Ол эрттеги батыр таулу.
Артын эталмады жауну.

Келген, кетген да болдула,
Бири бирин да жойдула,
Колхоз, кулак, сюргюн этип.
Душман а къалмады кетип.

Ол кесингден чыгып барса,
Аты, иши бата къарсда,
Кимге, неге этгин сен дау?
Игилеге чыгъады жау.

Жеринг – ариу, тауунг – бийик,
Таулу адам – жигит, кийик!
Къоншунг а – дерс ала келген,
Андан, мындан да юйреннген.

Дунияны жолларында,
Тюзлеринде, къолларында

Аны кългъанды ызлары,
Анда, мында да – къызлары...

Бизде уа къыз сатхан да жокъ,
Бизде уа жаш атхан да жокъ,
Мамыр жашайбыз, жууашла,
Халларыбыз – энчи, башха.

Жумушакъны ашайды къурт!
Ала излеп тапхан бу журт –
Бизни ата-баба атлы.
Алай... тутхандыла къаты.

Барадыла тийребизге –
Аты болгъан жерибизге! –
Жангы атла къурап, атап,
Кеслерини журтха санап.

Юйле ишлейдиле тауда,
Жерни этедиле саугъа
Андан-мындан келгенлеге –
Башда оноу этгенлеге.

Да, Зейтун, не дегин бизге?! –
Керек эдик юйренирге:
Онгу болгъан, сакълай кесин,
Кенгнге бошламайды эсин.

Сабийлери, кеси тойса,
Туудукълагъа бир зат къойса,
Халкъы уа – не? Батса да ол,
Чыгъар анга, чыгъар бир жол.

Алай а бардыла жашла,
Къартла да бар, андан башха,
Халкъым деп, къыл чайнагъанла,
Аны къоруп айланнганла.

Бирлик табылмай бу иште,
Хар ким кесича кюреше,
Андан болурбузму былай:
Кими – тырнай, кими – жырлай?

Сёзюнг эштилмейин турса,
Кючлю аны терсге бурса,
Ышанырыкъ адам къайда?
Аны табар эсенг, сайла.

«Жерим, журтум...» – деп къызынган
Салып барырча ызындан,
Керек эди бизге бир жан,
Къоркъутмагъан ачлыкъ, ажал.

Чыкъса да аллай, жойдула
Узун, къысха да къоллула...
Да, сора не дегин анга?
Биз аманатбыз Аллахха.

Хар жашагъан этди гюнях,
Аны кечсин бизге Аллах.
Жутлукъ, менлик да келдиле...
Ала ёлюмча эдиле...

Аны биз билмедик эртте,
Бирлик эди адам этген
Бизни кибики миллетлени –
Жууаш жашау этгенлени...

Таурухлада къалып эрле,
Жашай ала тургъан жерде,
Анга болалмайбыз ие,
Жарсы, сен не затла да де.

Эрле жолу болур ариу,
Андан алыр эдик къарыу,

Ала да бизники туйюл!
Ангады жүрекле куйюу.

Ёлет, сургюн да туйгенде,
Малны, жерни да суйгенле,
Тёлеп бошамадыкъ биз хакъ.
Айт, сора не этсин бу халкъ?

2015 ж.

КЯЗИМНИ ЭЛИНДЕ

1.

Шыкъы эли – игилени жери,
Кёпле келип кетедиле бери,
Кязим хажи, сени эсгерирге,
Беш Тау Элден салам келтирирге.

Акъсакъ жашчыкъ бара Шыкъы жолда,
Сыйлы Къуран тута сабий къолда,
Къызыл къатападан аны тышы.
Жашчыкъ аны жүрегине къысды!

Атасына келип, гюрбежиге,
Элиплени жазады ол кюлде...
Къуран бла узакъ Шаркъгъа ётер,
Арабызда нюрлю кёпюр этер...

Чёпеллеуню китап байлыгъында
Шаркъны шайырларын таныгъанда,
Дунияны кенглигине жаны
Сейир этди, хурмет этди, танып.

Айтхан сёзю ушап зикирлеге,
Назму такъды таулу тилибизде,
Миллетини жарсыуларын жыйып,
Тарых жолун эсибизде тыйып.

Анга дери кеси назмучубуз
Болганмыды – халкъны жакълаучубуз?
Болганмыды халкъны жырлаучусу?
Кюйге салган, Хашимча, уучусун?

2.

Шериатны мурдорларын танып,
Ала бла байыкъланып жаны,
Кязим хажи къумукъ эфендини
Юсю бла терен билди динни.

Уллу дуняны билди халын,
(Анга къурман этер эди жанын!)
Узакъ-жууукъ айырмайын жерде,
Кимге да ол этгенди тилекле.

Эки суйген – «Тахир бла Зухра» –
Узакъ Шаркъда таурух болуп тура,
Бизге келип, малкъар тилни алып,
Айтылдыла, Кязим хажи танып.

Беш Тау Эли билди «Бужигитни» –
Зулейханы суйген бир жигитни.
Ол суймеклик жаннет чыпчыкъ болду.
Къанатлыгъа уа таш атхан толу...

Суймекликни, ёмюрлюкню кюйю
Бызынгыда Шыкъы элде юйлю
Болуп къалды, поэмагъа кирип,
Шаркъдан келип, хажи жолла билип.

Тенгсизликге налат берген хажи,
Халкъынг суйдю, кийдинг алтын тажын!
Керти сёзюнг, элте ийнаныугъа,
Къанат берди адам къуралыуда.

Келлик кюнню тюрлениуюн кёре,
Уланлагъа айтдынг ата сёзле,
Темир тые, назму жаза тауда,
Миллетинге болдунг сёнгмез саугъа!

3.

Урунууну ариулугъун билген,
Сабанчыгъа назму салам ийген,
Чалгъычыны таукел этген тикде,
Къаты эдинг, Кязим хажи, ишге.

Ата-бабам былайлада турду,
Уллу аппам Шыкъы элде тууду.
Чубур хажи, Чаука хажи бирге
Чыкъгъандыла хажгъа тебирерге.

Абдез алып, намаз эте, алай
Мындан ары баргъандыла жаяу!
Шыкъы элден – Мекка-Мадинагъа!
Мен сукъланып къарайма алагъа.

Кязим хажи, сени нёгерлеринг
Къойгъандыла ариу хунерлерин:
Хочу учхунунда болмаз мёхел,
Къайсы элге, къайсы юйге да кел.

Уллу аппам Шабаз эди мени –
Оноунда тутхан саулай элни,
Ишни суйген, малны суйген киши,
Душман болуп чыкъды анга иши.

Жауу болуп чыкъды хунерлиги,
Жауу болуп чыкъды тирилиги:
«Агъы» келсе, келсе да «къызылы»,
Кёнделенде анга бек къызынды...

Юч-тёрт кере сюргюн жолун кёрдю,
Ийнаныуу юч-тёрт кере ёлдю!
Аны жашы Салих болду сохтанг,
Туугъан-туудукъ къалады шуёхдан.

4.

Шыкъы эли. Хуна тизгинледе
Бугъады кюн, назму тизгенлеге
Тынгыларгъа суйюп, баям, андан.
Салкъын аяз келеди тауладан.

Таулу монглу жашау этген Шыкъы,
Атлай эди къойчу эрттен чыкъны,
Солуй эди ариу хауасындан,
Сёзю – жырлап чыгъа ауузундан.

Эртте эди, эртте эди алай...
Чокъракъ суучукъ барады, шош жырлай,
Хапар айта эртте кюнлеринден,
Таулу къызны эски кюйлеринден.

Аны эштип, Кязим назму такъды,
Ариу къызны жарсыуларын айтды,
Алайлада жангыз талгъа къарай,
Ишин этди, жанын терслик талай.

Гюрбежини арбазында къартла
(Къартла угъай – эрттегили нартла!)
Ныгъыш этип, ушакъ бардыргъанда,
Суйюп къоша акъыл сёзюн анга.

Чалгъы, къама къатдырыргъа келип,
Жарсыуларын айтхандыла элни
Ол кёп кёрген, ол кёп билген къартла,
Хазырлана ауур къышха, къачха.

Таурухларын айтхандыла жерни,
Махтау берген жырын жигитлени...
Таулу къартла, Беш Тау Элден келип,
Этгендиле жарыкъ Шыкыы элни.

5.

Жыртхыч бёрю къуууп бара, эртте
Жугъутурунг къачып баргъан бетде
Кюмюш чыкъла, жокку болуп жата,
Кёзлерими чыракъча къамата,

Барсам Гюржю таба элтген жолну,
ТAUDAN, тёшден аууп, ётсем къолну,
Кёксюл туман, тюшюп Сары къошха,
Хапар айтыр, эштгенине къоша,

Молла¹ этген керти жигитликден,
Гайда² этген керти кишиликден,
Кязим хажи келип, этип оноу,
Тыйылгъанын арабызда тоноу...

Бызынгыны къабыргъасы жалан.
Шхара башда олтургъанда туман,
Мижиргиден шошчукъ атлайды кюн,
Аны жибермейин, тыя юркюн.

Къушла уя этип тургъан къая
Ауанасын этеклеге жая,
Узакъладан къарайды элинге,
Кире кёкню, жерни чеклерине.

Гидан тауда къыланч жолла къууа,
Жарашдыда ойнайдыла журла,

¹ Шауаланы Молла.

² Хочуланы Гайда.

Таурух айта, Гесталада аяз
Солур ючюн излейди юй, арбаз...

Таукеллигинг къая бузгъан поэт,
Шыкъы элге къайтып жыр, куй да эт!
Къууан ариу болгъанына жеринг,
Жарсы къаран къалгъанына элинг.

АТАЛА ЖУРТУ

Атала журту чыкълы гюлледе,
Кюн таудан къарап, ариу кюлгенде,
Чапракъда чыкъла – налмас минчакъла,
Аязчыкъ жетип, тие, ийнакълай.

Къушлары къалкъа, жая къанатла,
Кюн жарыкъ тие, кёзле къамата.
Черекни жыры узакъ эштиле,
Тёгерек саулай – къолан кийизле.

Къычыра кукук, санай жылланы,
Жугъутур юйюр бара къырланы,
Мюйюзлеринде – тейри къылычы,
Тауларым къаплап андий жамычы

Бу – мени журтум – ата жерлери,
Жюрегим, жаным дайым да бери
Келирге суйген, артыкъ багъалы,
Жумушакъ ёнлю, жууаш адамлы.

Кюн чыгъыш таба бара булутла,
Жангыра, жарый ариу умутла.
Игилик тилей бар дуниягъа,
Къанатлы жырлай жангы уяда.

Бу ариу журтла – бабам айланнган,
Аллахдан саугъа, бизге сайланнган.

Бетими сылай салкъын сериуюн,
Къуанчлы мени бери келиуюм.

МУДАХДЫЛА ЖЕРНИ БИЙИКЛЕРИ

Адамланы алып тилеклери,
Мудахдыла жерни бийиклери
Кече. Жулдуз ызлайды жолланы,
Кёрюр ючюн ала толгъанларын,
Жерге тюшюп, жолда баргъанларын,
Не, толмай, ажашып къалгъанларын.

«Ойюрюмю сакъла къыйынлыкъдан,
Аман адамланы зарлыгъындан,
Къартларымы – къыйын аурууладан,
Кимни да – ыспассыз жоюлуудан,
Сабийлени – ачдан, жаланнгачдан,
Харам болгъан, жарамагъан затдан...»

Тилеклери барады кечени...

«...Билеме, Сен кесингсе кечерик,
Гюняхларым болгъандыла ауур,
Къыйнайдыла, этедиле дауур...»

«... Суймекликни билалмадым жерде...
Андан хапар айтыр эсем кёкде...»

«... Къыйын жашайды бу жерге келген,
Къыйынды сынауну ариу элтген.
Болуш, уруш атын къурут, ёчюр,
Адам эсин башха затха кёчюр...»
Адамланы алып тилеклери,
Мудахдыла жерни бийиклери.

2015 ж.

ЖЕТИТИЗГИН ОЮМЛА

xxx (аббабба)

Къууанч алгъанды жанымы,
Жашау да, тюш да – кертиле,
Оюн да, той да этдиле,
Сабий кюнюмча танылып.
Алай... кёпюр бла ётерге,
Чабып бара, биз жетерге,
Къалды жол-къол да жабылып...

xxx (абссбас)

Юйсюз-журтсуз къалгъан не кёп жерде!
Сынау неден кюйсюз болду былай?
Жангы болуп, башха жол башлагъан
Нечик къыйынды! Бошду жашагъан!
Туман, тили жерни-тёшню жалай,
Кётюрюле барады шош ёрге.
Аны кёре, таукелди къарагъан.

xxx (аабссба)

Кетген затны тутама эсимде.
Барын угъай, бир зат бла кесиме
Кесин тюйреп, алай баралгъанны.
Ушайса сен да бирледе манга,
Шагъат излеп кюрешмейме анга –
Кёзю кёреди бир къарагъанны.
Жалан, тилейме, кетме терсине.

xxx (ааббссс)

Тизгин болуп, келедиле манга
Сагъышларым ингир ала, тангда.

Орамлада чагъадыла гюлле...
Нёгерсизле тагъадыла кюйле...
Сынауду бу, мен хорламам анда.
Хорлам алай керек эди манга!
Аны саугъа этер онг жокъ жаннга.

xxx (абабссс)

Жарсыма, нени да бирде
Болады керти ахыры.
Жырны жарыгъын билгенде,
Тюшеди эсге такъыры.
Жарсыу бла къууанч – нёгерле,
Жолла бла къолла келгенле.
Сен-мен а – аны кёргенле.

xxx (абабсас)

Бу ариу гюллеринг мууала болурла,
Эсимде уа былай къалырла!
Толмазлыкъ муратла бир кюнде толурла,
Башхала уа жерни алырла.
Мен сюеме аны кёрюрге.
Сюймеклик жарыгъын суйгенле къорурла,
Къоймазла кетерге, ёлюрге.

xxx (ааааббб)

Кюнню жарыгъы, кёзюмю къаматып,
Мени эрттенлик бла бирге алдатып,
Толмаз умутну сагъынып, санатып,
Турады жүрек жарамы къанатып.
Кюзню уа жарыкъды, сууукъду кюнню,
Къызыны ийнары ёчюлтеди куйню –
Алай къууанчлы да, ариу да суйдю.

xxx (абавгв)

Тенгиз кесин урады жагъагъа,
Аны жыры, ёмюр кибик, эски.
Ол кюрешип турса да таларгъа,
Толкъун болуп, артха кете кеси.
Анга къарап тургъан къая – бийик,
Кёпню кёрген, кёпню билген жерде.
Тынгылауну ташдан этип, кийип.

xxx (аббаасс)

Жюрегимде бугъады кёп оюм.
Аны санап кимге айтхын, къайда?
Къар-буз жаууп, кюеди гюл майда,
Ариулукъну ачы къадар жоюп,
Жерни къара, эрши этип къоюп.
Анга къарап, кёралмайма жарыкъ.
Кёзюн къысып къалай барсын барлыкъ?

xxx (аббаасс)

Кюймеклик, суймеклик да бирге
Къарындашча, эгешча келип,
Бир бирге къол да, жол да берип,
Кюреше биринчи келирге,
Чыкъдыла бийикге, ёрлеге.
Насыпны къойдула унутуп,
Жюрекни бёрюлей улутуп.

ЧЫРМАШХАН ТИЗГИНЛЕ

xxx (абсабс)

Сёзю ууу ачыды татрандан,
Алай, суйсе, кючлюлени жыгъар.
Сёзден жүрек, умут да ёлюрле!
Кийик кетер, тюз ташча, ырандан!
Андан жютю сауут хазна чыгъар.
Аны кетген, келген да кёрюрле.

xxx

Тынгылап турабыз экибиз,
Сёлешип кыйнамай бир бирни,
Кечеде чыкъла тюшген чакъда.
Жукъугъа батыпды элибиз.
Жарытады ай жарыкъ жерни,
Жулдуздан тизеди минчакъла.

xxx (абссба)

Тауну гюллю, нюрлюдю кююну.
Айыучачла ойнайдыла желде.
Кюнню кёзю къарайды тебеден,
Жарыкъ теге, жылыу бла ёргеден.
Терезеле жарыйдыла элде.
Тангны къалай ариуду оюну!

xxx

Не жашау къазауат айланды
Кезиулю дуния жоллада,
Къыйынлыкъ да, къууанч да бирге,
Арбазгъа, юйлеге да кире,
Къайсыны туталгъын кьолундан?!
Хар кимге да нёгер сайланды.

ОНЕКИТИЗГИН НАЗМУЛА

xxx копла (абв абв гдд гсс)

Жайны ахыр айы кетип барады,
Сары, кызыл да кепдю агъачда.
Ары къарап, нюрлю байрам этеме.

Жюрегими жарыкъ къууанч алады,
Сабыр, жылы тюбейме мен къачха,
Жайны да биргеме алып кетеме...

Ёмюрлени былай баргъанлары
Кезиу болуп, келе жайы, кюзю да,
Этеди жанымы шаудан, кюзгю да.

Жайдан, кюзден жылыу алгъанланы
Къышны къары артыкъ сууукъ этмез.
Келген насып атсыз-чуусуз кетмез.

xxx терцина (аба баб вав ава)

Пианинода ойнайды бир адам,
Кечени алып аны аккордлары.
Къалкъыргъа анга къыйын болуп, баям.

Къанатлы бла кечени жолукъгъаны,
Жюрекге кире ариу, мудах байрам,
Сагъынылмай аланы боллукълары...

Мудахлыкъмы, жарыкълыкъмы хорлады?
Не къыйынды алайны ангылагъан.
Санасанг а – бирча, тенгди онглары.

Жарагъа да, къууанчха да жарагъан,
Умутну да, тилекни да толгъаны...
Не иги болду анга тынгылагъан.

xxx терцина (аба бсб сас аба)

Жауунла боллукъдула жарыкъ
Жайлада, кюнден толу кюзде...
Биз ёлсек, не аз бизден къаллыкъ!

Билмезле бизни юсюбюзден
Жюз жылдан жетип келген жашла,
Ёмюрге кетсек юйюбюзден.

Алада жашау болур башха,
Жюрекден кетер эсе тарлыкъ,
Иеле болуп ата ташха.

Тюйдюле бизни зорлукъ, зарлыкъ,
Жарыкълыкъ кетип тюшюбюзден...
Къарыулу болсун артда барлыкъ.

xxx терцина (аба бвб вгв гдг)

Жаным, айтчы, айтчы бир жомакъ,
Жюрегим жарыр эсе андан,
Сагъышым бола ариу, омакъ.

Жаныма жарар дарман къайда?
Дуня кюнде, кюйде кюеди.
Сен жангызса дедегиз манга.

Юйюмю башын жауун тюеди,
Тынгылайма сёзюне аны.
Жашауну бютюнда бек сюеме.

Сюерге юйренмесенг жанып,
Жашагъан алай къыйын тюйюлдю,
Бош, къуру болады да жанынг.

xxx төрттизгинли терцина (абаб бсбс вгвг)

Кетип барады энтта да бир жай,
Сары оту төгережни алганды.
Жауун, кьюя, тохтай, жиляй,
Таудан аууп, ары кетип кьалганды.

Сары кьачха элтеди атламым,
Сары жомакъ тереклени жасайды.
Ол айтылып турады кьатланып,
Ма бюгюн да кьайтып жолун башлайды.

Кьызыл копал этгенди тукьузгю,
Кёгетлерин чыпчыкъ жыйын чёплеиди...
Боран жетип, бир копалын юзюп,
Гюлню, кюнню кьаргья, бузгья теплейди.

xxx төрттизгинли терцина (абаб бсбс вгвг)

Бирде бизге шошлукъ да болушады,
Тынгылайыкъ ингир кьызылына.
Анга сагъыш, оюм да кьошулады!
Аны кьарап турабыз ызындан.

Батады кюн, ары жанлы кетип,
Аны жерден кёребиз биз кьюру да.
Арабызны алай узакъ этип,
Кьызыл этди тауну, тюзню, журну да...

Артха кьарап, кёреме анамы,
Бир – ышара, бирде мудах кьарай,
Барады ол сары талаланы...
Жаным кюнню кьызылынлай кьанай.

xxx терцина (аба баб вав ава)

Къач сурат этиюн башлагъанды,
Бояуу – не кызыл, не сары,
Ма тюшеди жерге, ташлагъа да.

Ма тюшеди таугъа да, барып,
Терекле бла чабып, бахчагъа да...
Тохтарыгъ' а тьююлдю арып.

Мен солуйма сары хауаны,
Жай жылыу тийрени ташлагъанды,
Ол барады аууп таулары.

Эрттенлик, ингирлик тасхадады,
Кюн къачхы туманнга ауланып.
Къач сурат этиюн башлагъанды.

xxx терцина (аба бсб сас аба)

Чапракъла тюшюню заманы
Тумандан да, кюнден да толу,
Кертмели, эрикли, алмалы...

Кызылдымды, сарыды жолум,
Баяуу не жарыкъды къачны!
Аяздан да, отдан да толу!

Терекни шош къакъды да, къачды!
Жеталсанг а, аяма аны!
Ол тейри кылычны да чачды!

Чунгурну, уруну жамады,
Не устады, чомартды кюлу!
Ма губу ауундан къарады!

xxx төрттизгинли терцина (абаб бсбс вгвг)

- Тынгылап тургъаныма сени
Жюрегинг кыйналмасын бирде.
- Этерге кюрешме сау мени,
Мудахлыкъ жашай жюрегимде,

Мен андан къачалмай, кыйналдым...

- Туююлюп турады ол тасха.
Къолума къалам андан алдым.
- Жашауунг а болмады башха...

- Суратда къарайма бетинге,
Кёзлеринг кюледиле андан,
Адыргы, мудах да этдире.
- Бир кёпню айталмайма санга...

xxx терцина (аба бвб вгв гдг)

Сейирди жашау дегенинг –
Неси да болгъан, бакы, бай
Дагыда ахча суйгени.

Аны бла жашайды, къармай
Кеси хуржунун кезиулеп.
Шагъатма, болама армау.

Кёрмезсе аны безиреп,
Этип лакъырда биреуге.
Ахча ма алай эсирте.

Бирси уа – башха излеуде,
Сёз, жыр да – аны къууанчы,
Жарыкъ да къошар эжиуге...

xxx *терцина* (аба бсб сас аба)

Ёмюрлени сынаулары айтхан
Не кёп зат барды, кёрчю, жашауда!
Дурус жашар кёпню билип кьайтхан.

Жолгъа чыкъгъан кыйынды башлауда,
Аны кётюралгъан да кёп тьююл,
Амал да азды бюгюн жашлада.

Ариуду бу тёлю! Къарай суююп,
Кёреме кёпдю жеринден тайгъан –
Жашайдыла ала, жүрек куююп.

Ишсизди журтунда кюню батхан,
Асламысы узакъды жашладан,
Болса да, аз болур бери кьайтхан.

xxx *терцина* (аба бсб сас аба)

Уллу кишилени кёрдюм –
Адам болалмай кетгенле.
Алда... алда уа не? – Ёлюм.

Гюнях, сууап да этгенле –
Жашап турабыз биз жерде,
Алай келеди эрттеден.

Кире туруп адам кёрге,
Бары келеди эсине:
Бири – тышда, бири – тёрде.

Хар ким излейди кесине
Ариу жашау, ариу къадар,
Жолу тургъан чакъ кесиле.

xxx копла (абв абв гдд гсс)

Жюз шуёхунг болса сени бирге,
Бири – кете, бири келе турур,
Жылыу бере, кьанат бере санга.

Душман а бир эсе (жангыз!), тергеп,
Санга андан да кёп эсин бурур,
Чыгьар жолда, кьолда да аллынга.

Сейирди жашауну узунлугьу,
Сейирди жашауну кьысхалыгьы,
Женгил, кьыйын болгьан тасхалыгьы.

Билеме, умутну бузуллугьун,
Ары тарта, бери тарта кьадар.
Жюз шуёхну жангыз душман алдар.

xxx копла (абв абв гдд гсс)

Моисейни ол кьыркьжыллыкь жолу
Элтеди адамны кьула тюзге,
Атар ючюн артда тузакьлагьа.

Женгилди жел. Тутады да кьолум,
Кетеди деп, кьоркьама ол, юзе
Кесин менден, кьарай узакьлагьа.

Умутлуну жарыкьды кьарамы.
Кёзкёргенде тютюн кёрюп кёзю,
Таукел болду, жарыкь болду сёзю.

Кьургьакь юзмез ашайды жарамы,
Моисейни ызын сюре, желле
Этедиле юзмезлени тёбе.

2015 ж.

САКСОФОН

Саксофон ойнайды бир юйде.
Макъамы алгъанды арбазны,
Узая, солуу ала, кюе,
Таралта келе тургъан жазны.

Терезе кюеди макъамдан,
Ма алай уллу аны кючю!
Чучхурла, солумай акъгъандан
Алынды макъам бизни ючюн.

Саксофон айтады таурухун
Къайтмазлыкъ эски ёмюрлени –
Хазарны, гуннуму урлугъу
Бу жерде къалай кёрюннгенин.

Атлары учады тюзледе,
Таралта жибек жалкъаларын.
Кёк, таугъа жетип, юзюлгенде,
Аллында – къая саргъалгъаны...

Саксофон айтады таурухун:
Боранчы къалкъады тёрледе.
Уясы болгъан къая жухну
Боз туман басханды ёрледе.

Къаугъасын эштеме ол къушну...
Ёхтемлик унамай къояргъа,
Ол учду, туман жыра, учду!
Тюзледе болалмай къонаргъа.

Бусагъат тиеди къаягъа!
Ахсынып, агъар къая тюпге!
Аязчыкъ чабады аллына,
Алыргъа суюп аны жюкге...

Саксофон айтады таурухун:
Жугъутур тюшеди бийикден,
Суусабы кыыса. Къая жуху
Не узакъ, узакъды черекден!

«Окъ не топ жыгъылтмасын аны!» –
Деп тилейди саксофон алай.
Тыпырдай жүрек, чыгъа жаны,
Ийиледи буу, суугъа атлай...

Суусабы къанып, алай чыкъды.
Уучуну хазырды къауалы.
Ызындан барады танг чыкъны...
Кёзлери кюнденми къамады?!

Ол бууну аталмады! Кетди!
Саксофон барады ызындан.
Къонушу болгъан таргъа жетди...
Кюн кюйдю ингир кызылында...

Саксофон суугъа кетген кызыны,
Чыгъарып, аяз къанатында
Узакъгъа элте, кюе ызы,
Букъдурду мудах ай артында.

Энди кыыз нартда жашау этер,
Кёлюне тиймезча бир адам.
Жулдузгъа къолу бла жетер,
Насыбы керти болуп, баям...

Саксофон ойнайды бир юйде.
Къызартады кюн терек башла.
Тынгылап турадыла кюйге
Къызылсуу арбаз, жолла, ташла.

КЪАЙСЫННЫ ЭСГЕРЕ

Не жауады, жауады тохтамай жауун...
Сен кетген кюн тюшдю эсиме:
Кёк толуп эм къобуп айтханда да дауун,
Кёл эталмай турду кесине.

«Къызаргъан чумлада» ажашханды туман:
(Да эрirmi кюнню кезюнде?)
«Ол – мени юсюмден кеп ариу сёз айтхан,
Жылыуун да салып сёзюне...»

Эрттенлиг а, ачий, саргъала, бурула,
Тюз анангча, алай таралды:
«Кийиргенди мени кеп кере назмугъа
Биргемеди аны саламы...»

«Ол бизни да суйдю!» – дедиле да гулле,
Тенг жилий, ийдиле башларын.
Сау Малкъар къыйналды, жюреги бла кюе,
Жилияды къызлары, жашлары...

Кёз жашлай тюшдюле Чегемде чучхурла...
(Да сейирмиди – сен ёлгенде?!)
Андагъын, мындагъын да бирден жунчута,
Энишге тюшдюле ёргеден.

Тюшдюле жамауат, тюз черекча, бирден,
Беш да Тау элинден, къуюлуп.
Ол палах – хар таулу юйге бирча кирген,
Ким – жилияп, ким – сарнап, ким – улуп...

«Жаралы таш» айтды, бушуудан къарала:
«Жапсаргъан эди кеп кюн мени,
Ачытхан заманда бу тюшген жарала...
Не ачыуду аны кетгени!»

«Жер, терек, къанатлы...» – барысы да мудах,
Не жауады, жауады жауун.
Ол сары эрттенде, жол салгъан кюн палах,
Биз бирге эдик, болмай къауум...

НЕЧИК КЪЫСХАДЫ ЖАШАУ!

Узакъ, жуукъ ханлыкъланы,
Уллу, гитче да халкъланы
Заман черек элтип кетер,
Бизни да къум, юзмез этер,
Жаяр тюзге не къырлагъа,
Жаяр тенгиз жагъалагъа...

Къаллыгъ' а не? – Къаллыкъды жыр,
Анда ёзек тасхады, сыр.
Макъам къаллыкъды таулада,
Салам айтырча саулагъа
Кетгенледен, озгъанладан –
Ол былайда болгъанладан.

Нечик къысхады бу жашау!
Адам улу этерча дау.
Жулдузланы узакълыгъы,
Умутланы тузакълыгъы
Бир жарыта, бир къамата,
Кёкге суйсенг, жерге ата.

ИНГИР

Дунияны аулап алып, ингир
Тёге тура төгерекге ингил,
Чыран суу бара эди кюнде,
Кёмюк болуп, тамчы чача, кюе.

Таула, къыса къызыл жаулукуларын,
Айтадыла эски таурухларын.

Гылан кѳушла учадыла бийик,
Кѳанатлары кюннге жетип, тийип.

Малла кѳайтып келедиле юйге,
Мюйюзлери кѳызыл кюнде кюе,
Сабий жашла бузоу тамышдыра,
Жумушланы кезиу алышдыра...

Ныгъышлада кѳпню кѳрген кѳартла
Олтурушуп, олтургъанлай нартла,
Айтадыла узакъладан хапар...
Кюнню кѳзю баталмайын, тохтар,

Эштир ючюн ала айтхан затны,
Сакълар ючюн ала айтхан атны...
Иялмайды шошлукъ жерни жырын,
Эсгерирге скойюп халкѳны сырын.

ЖАШАУУБУЗ ЭСГЕРИУГЕ КЕТИП

Жашлыкъ кюню – алай женгил, ариу,
Кѳайдан чыкѳды билмезсе сен кѳарыу.
Арып жатсанг, жангы болуп тангда,
Эрттенлигинг жангы онгла таба.

Игиликни игилиги озуп,
Ахшы ишле этер ючюн кѳозуп,
Алай келди жашлыкъ, турду алай,
Ызыбыздан таукел эте, кѳарай.

Кѳартлыкъ келди, андан ала кѳарыу,
Ойлайбыз биз, эсгериуле – ариу,
Эсде кѳалгъан ингирлени эхчей,
Кѳз кѳысмайбыз, айгѳа кѳарай кече.

Жашауубуз эсгериуге кетип,
Бизни кѳартла, кѳарыусузла этип,

Арта къарап, кетген кюнню сюзе,
Келебиз биз кюе тургъан кюзге.

Жашлыкъ бла акъыл туюл тенгле,
Бир биринден турадыла кенгде.
Биринчиси – ариу, таза, ачыкъ,
Экинчиси – эсли, кёзбау... азчыкъ.

КЮЗ

Махараланы Айшатха

Къачны кюню ышара,
Тиширыу кюнча бара,
Чыгып аны аллына,
Къарамай жашлыгына.

Мудах болуп жүреги,
Жапсармайын суйгени,
Атлайды ол къачына,
Нюрю тюше чачына.

Сары, кызыл да – толу,
Жолу жазгъамы болур?
Къачы озар, кыш жетер...
Баргъан а умут этер!

Умутлары толсунла,
Ол айтханлай болсунла!
Жатханды къач аллына,
Чекле сала жайына.

Тиширыу шош барады,
Ахшы кюню алдады!
Кирсе кызыл агъачха,
Болур неси да башха!

Болур неси да иги,
Толуп этген тилеги.
Ол кюн болуп атлайды,
Къачхы жырны къатлайды.

xxx

Тынчайыр ючюн жаным,
Ызымамы къарайым
Биргеме къалгъан затха?
Эсгериу элтир артха...

Адамны эси онглу.
Сынауу – баргъан жолу.
Аз барсам да, кёп кёрдюм,
Сынадым, кюйдюм, ёлдюм...

Бу жерни кенглеринде
Къууандым тенглериме.
Шуёхла да таныдым,
Душманым да жаныды.

Бетими желге тутдум,
Къанатлыча – умутум
Башындан къарап тауну.
Кюн жауун болуп жауду.

«Игиси къууумланы
Къоруулар умутланы», –
Деп тура эди жаным.
Кертилик тыйды аны.

Сабийлик жыйды аны –
Игисин къууумланы.
Ажашып жолум къарда,
Сюелеме мен жарда.

ТАУКЕЛЛИК

Алдана келди адам,
Сайлагъан къыйын, баям,
Жолланы кёбю жатса.
Насыбы – тюзюн тапса.

Къошуладыла бирде
Къызылсуу ингирледе
Кюн бла ай, хапар айта,
Къюгъа, суугъа бата.

Шош жюзедиле анда,
Эрише чапракълагъа.
Жулдузла уа – шагъатла.
Сен... къарама сагъатха.

Ныхытла, жарла тыйып,
Насыпны жолун къыйып,
Не сагъат, не кюн, не ай
Билмезле аны санай.

Арсарлыкъ ийсе тамыр,
Жулдузунг узакъ жарыр,
Таукеллик бере санга,
Чыдамлыкъ бере жаннга.

Алданып барсанг анга,
Чыгъалырмыса таугъа?
Тау бийикди, чыранлы,
Таулуну жашау аллы...

Таукеллик болса нёгер,
Ол элтир таугъа, ёрге,
Миндирип жомакъ тайгъа,
Жетдирир кюннге, айгъа.

ТЕРЕЗЕМИ АРЫ ЖАНЫНДА

Тереземи ары жанында,
Чапырагы сары кыайында
Шыбырдайды кыачны аязы,
Сары этип кыача арбазны.

Жолну этеклери да – сары,
Жапхынчыгы кыышны ак кыары,
Агып турлукыду чапрак жерге,
Кыызыл, сары бёяула бере.

Кыайын да, кюз кюнню эсгерте,
Турады, шош жарыгыын тёге,
Жапсарыгы сые журекни.
Басады кыач рояль туюкни.

Аны макыамлары – ариула,
Кюнню, жайны бети – жууукыда,
Этедиле бизни да жарыкы.
Ёмюр былай турлукыду барып.

Тюшедиле жолгы чапракыла,
Ушак кыылынган суратха.
Кыоншу терекледе кыаргыала,
Чумгы чёгюп, анга кыарарла.

Сейир этер кыаргы баласы:
– Озган кюнню, муну арасы
Узак туююл, терег а – башха?!
– Да кыачды бу, неси да – тасха, –

Деп, анасы кыозла кыагыаргы,
Кыонар, учар да, бир бутакыга.
Жерге туюшген кыоздан элгенип,
Кыштик кыачып барады кетип.

КЪЫШ СУРАТЛА

Жауады акъ къышны къары

Къышны ариу, омакъ жыры
Тюшеди акъ къаялагъа,
Эрттелени таурух сырын
Сабыр айтады алагъа.

Ол таурухда жортууулгъа
Чыгъады нарт элден жыйын.
Тёзюп къыртчин сууукълагъа,
Келликди мал сюрюп, жыйып.

Тарпан жылкъы тыйып, анда
Сайлау этер Къарашауай.
Ёрюзмекге айтыр артда
Атын, Тырмы таудан ауа.

Алаугандан, эмегенден
Туууп, бузда жашагъанын,
Эмип бузлу сюзмекледен,
Чыран къарла ашагъанын...

Боран урса да, ол аны
Жолдан-къолдан тыйып къоймаз.
Жауады акъ къышны къары,
Ол жомакъсыз, жырысыз болмаз.

Гемудасы чабар тауда,
Учар желни биргесине.
Барып турур, жауа къарла,
Тынчлыкъ излемей кесине.

Артда нартха келип къонар,
Юлюш этер жылкъысындан.

Агундасы, къарай жолгъа,
Кюер, зрир тансыгъындан.

Ол, Сатанай айтып, аны
Нёгерлигин излеп турур.
Къарашауай, жыра къарны,
Гемудасын ары бурур.

Сыбызгъысын согъуп, Шауай
Халкъны анга тынгылатыр.
Эсин бурурча Сатанай,
Сагъышларын ангылатыр.

Боранланы жырып келип,
Эришиуде нартны хорлар.
Ёзенлеге жетип, энип,
Эмегенле элин онглар.

Ариу кызын Ёрюзмекни
Алып кетер Къарашауай...
Агундасы эсге келип,
Бютюнда бек жарыйды ай.

Къазман тауда жауады къар,
Тёгерекни бояй акъгъа.
Кёрюнмейди, къая не жар!
Сюйгенинги жолун сакъла!

Жанады от гюрбежиде

Дебет темир тые, жинкле
Чартлап чыгъадыла отдан,
Жулдуз болуп, бийиклеге
Кетедиле, чаба-жорта.

Артда андан къарап, ала
Жолну этедиле жарыкъ,

Суйгенлери сакълагъанла
Анда турур ючюн барып.

Дебет этеди къамала,
Ючкъарышла, бешкъарышла.
Артда, эсде тутуп, къартла
Хапар айтырча ныгышда.

Дебет этеди кубеле,
Кийип чыгъар кибики нартла.
Садакъ окъла тийип, юрке,
Къайтып учар кибики артха.

Жаныуарны эм ёсгенни
Тилин биледи да Дебет,
Аны энчиди кёргени:
Эсге туюп, бичип, элел,

Ташдан темир болат этип,
Сырпын, къылыч да къатдырды.
Садакъ огъу таудан ётюп,
Атын: «Дебет!» – деп айтдырды.

Аны тери кёрюклери
Тылпыу иедиле кёкге.
Булут болуп, кёрюнгени
Барадыла тауну ёрге.

Къарла жабадыла жолла,
Гюрбежиде жанады от.
Эмегенле тургъан къолда
Жашау жолу, ызы да жокъ.

Мамукъ кибикиди тегерек!
Таула, тарла, чатла да – акъ.
Жабыу жайгъанды хар терек,
Чучхурлада бузла – чачакъ.

xxx

Мында Шыккы эли деп бар,
Кязим жашайды бу элде.
Тауга, тюзге жауады кяр,
Жанады от гюрбежиде.

Жумушларын эте, кяртла
Ушакъ этедиле сабыр.
Таурух айтадыла нартдан,
Анда – ата-баба тамыр.

Жомакъ айтадыла суююп,
Эрттелени жууукъ эте.
Лаккырмадагъа, чамгъа кюлюп,
Элге, жамауатха жете.

Оноу этедиле бирден,
Жумуш элпекди эллиге.
Бери гюрбежиге келген
Келеди кеп зат билирге.

Эрттенликде уа ккыш тангда
Кязим, чыггып арбазына,
Анда кконнган чыпчыккычкыккыгъа
Бурху атар, назму жаза.

Ол «ккяр ккюнде, суууккы ккюнде»
Юшюйдю деп, керти жарсыр.
Арта таггар ккыызгъа ккюйле,
Ккышны ккяры этек басып.

Хажи ккюрюп келген жерле
Узаккылада Шарккыда ккыалып,
Шыккы эли, жете ккекге,
Ккярла сурат этип, таггып.

Жауады акъ къар Шыкъыда,
Келин сыйпамайды арбаз...
Алай а... Кёп – ахшылыкъла,
Былай турмаз, былай къалмаз!

Чегем тарны тасхалары...

Чучхурлада бузла – чачакъ,
Анда эски сурат чыгъар:
Атлы, жамычысы да – акъ...
Гуржабалай жауады къар.

Ол ашыгъады, суюгени
Жолгъа къарайды эрттеден.
Къызны анданды куюгени –
Хапар излейди кетгенден.

Алай... алырмы ол хапар?!
Душман сакълайды босагъа!
Этген умутлары алдар...
Кирип келирми... жойсала?!

Къызла-Куюген къая – шургу,
Таурухлары ачы аны.
Жарты ай чыкъмайын турду,
Ол къызланы кёрюп, танып.

Темирланны аскеринден
Къачып, чыкъгъандыла ары...
Келип таурух теренинден,
Къыйырында тохтап жарны,

Андан къарайдыла ала –
Къара къашлы таулу къызла...
Ах, сау болалмайды жара,
Къарап Къызла-Куюген ызгъа.

Аяз тарайды чачларын,
Акъбаш болгъандыла ала...
Чегем тарны тасхаларын
Жаба турадыла къарла...

xxx

Чегем тарны тасхаларын
Ача турадыла къарла –
«Къайсын жолну» атламлары
Сау Жюз назму бла санала!

Ол Жюз назму айтхан оюм –
Халкъны жашау халы саулай:
Жарсыулары, иши, тою...
Алай жашап турдукъ тауда.

Уллу поэт! Жашла санга
Этген Назму хуна – сыйлы!
Сени юйюнг таба бара,
Кёзюбюзню сёзюнг тыйды –

Бийик сёзюнг, сагъышларынг,
Игиликге айтхан жырынг,
Дуниягъа алгъышларынг,
Мындан кёкге кетген сырынг...

Къардан, кюнден къамай кёзюм,
Мен сюелеме кюнлюмде.
Санга эштилмеген сёзюм
Кирип турлукъду юйюнге.

Къарла жауадыла мында.
Чана тартып баргъан жашчыкъ
Учуп келликди, къууана.
Таукел учсун ариу, тапчыкъ.

Артда халкъы излегенни
Анга берир кибик болсун!
Таула, къырла тизилгени
Сабий кюлкюсюнден толсун!

Уштулуда жауады къар

Кюн, ай къарайдыла кезиу,
Къарны кызыл эте жерде.
Къая кызы эте эжиу,
Кетип барады шош ёрге.

Апсатыны кызы анда,
Уучулагъа бола алдау,
Жашайды акъ дорбунунда...
Заман салалмайды къадау.

Аны кёрюр да, Бийнёгер,
Жолу элтир бийиклеге,
Жууукъ барыр айгъа, кёкге,
Къоркъуу болмаз кийиклеге.

Жюзден-мингден атлап саны,
Ол жокъ этгенди аланы.
Кёлю къайнай Апсатыны,
Ккетип барады тауланы...

Айтады акъ къары кышны
Бийнёгерни адыргысын.
Жерде табалмады ышыкъ...
Жолу – къанлы... Тейри тыйсын!

Тыйды! Тыялмайын къалмаз, –
Аны кючю минглеп болур.
Байдыматдан кёзюн алмаз,
Ол ызындан барып турду.

Не жин тьююлдю, не шайтан –
Апсатыны ариу кызы,
Тауда тюзде кибик баргъан,
Тапкалада кыоя ызын.

Анга бу кыыш, бу буз да не?! –
Къарда учмаз аяклары.
Уучу уа не? Таргъа кирсе, –
Андан чыкъмазча бир жары.

Жауады къар ол ыраннга...
Ити улуйду уучуну.
Гезох улу кетген кыая –
Башы, аллыды учууну.

Учуп тюшдю уучу жерге –
Суйгенини кыучагына.
Татлы сёзю, жетип ёрге,
Ийнакъ бола кыулагына...

Уштулуда жаугъан къарны
Бети тазады, жумушакъ.
Аны эртте кыызаргъаны
Кетип, тауну жабады акъ.

Баккуш-Аллы деген жерни
Жасайдыла эки кыабыр.
Ачитмазгъа суйгенлени,
Кёкден тюшеди къар сабыр.

Жауады Тар-Ауузда къар

Жауады Тар-Ауузда къар,
Таула, терек да – боккалы.
Кёпню эзде тутта, хапар,
Таурух, жомакыча – айтханы.

Къара ташны башы да – акъ,
Женгилди къар, бу таш – ауур.
Келип, анга тынгыласакъ,
Эштилгени жиляу болур.

Нёгер этип Къарачачны,
Бери жюрюйдю Гошаях.
Айырылыу – алай ачы,
Тангы, кюню болалмай акъ.

Жарсыу къоялмайды ийип,
Тартып барады бийчени
Къара ташха. Ол таш бийик,
Кенгден эслерча эншгени.

Къаншаубийин сакълайды ол,
Къарап, кёрюр ючюн жангыз,
Жангыз кере... Къуруду жол,
Къуруду жол, къутсуз, жансыз!

Жумушчусу айтады шош,
Къарай къарны жаугъанына:
– (Сюйген, күйген – бары да бош,
Насып таудан аугъанында...)

Накъут-налмас саугъа жыйып,
Алай келликди ол санга.
– Къаншаубийни хыйны тыйып,
Андан турады ол анда.

Ол... Хадаужукъланы бийче
Аны этгенди ауруулу...
– Къууандырыр ючюн сени,
Аууп келликди ол тауну! –

Бийче ийнанмайды анга,
Къаншаубийи андан кенгде.

Мында жаадыла кърла,
Анда – жылыу элте желле.

– Саугъалары сени болсун, –
Деп шыбырдайды Гошаях. –
Жангыз кърген мени болсун, –
Деп, шош жияйды Гошаях. –

Анга тикген кийимлерим
Толтурдула кюбюрлени.
Кърюп ёлмем кийилгенин,
Жашап турсам ёмюрлени.

Къабартыдан къачып, мында
Сакълап турама мен аны.
Тансыкълыгъым ёсюп, къыйнап,
Кюйюп кетеди деп жаным... –

Къаншау къумукъ жерлеринде
Генже тайгъа минип учду.
Душман ёшюн ургъан элде
Жерге, окъла тийип, тюшдю...

Эки жарылмагъан бу таш
Неге да чыдарыкъ болур.
Жаады кър, жаба кър-къаш,
Таурухлары аны толур.

xxx

Минги тауну эки башын
Бузла жабадыла ёмюр.
Кърарачайны Семен жашы
Жырын такъды, аны кърюп.

Орайдасы учады кенг,
Боранланы жырып, ары.

Таулу таугъа болады тенг,
Аны эштип, айтып, жарып.

Мында, боран да, кюн да бар,
Бирге жюрюйдюле ала.
Аяз жетер, урур, къагъар,
Тургъанында ёрге бара.

Бугъойлары къоркъутурла –
Ташдан, буздан къаланнганла.
Къая къызын улутурла
Сууукъ желле къаялада.

Нохну³ кёпчек кемесини
Ызы къалгъанды былайда.
Ёмюр алады эсинги:
Керти, жалгъан да къыйнарла.

Бу тау, эки жарылгъанда,
Ёпкелеген эди Нохдан...
Не кёп мында айланнганла,
Аны ызын излеп, жокълап.

Алай файгъамбарны ызы
Биздеди – тау халкъларында.
Къарны этип кетер къызыл
Бу кюн, таугъа батханында.

Нохну жетгенди айтханы:
«Тюбюнг гюллю кюйюз болсун!
Башынг – бузну къайнагъаны!
Ортанг а къач халдан толсун!»

Долай элтеди кемени,
Келе келип, таугъа тирер.

³ Нух файгъамбар.

Кючю уллуду желлени,
Аллах бургъан жары иер...

Ол кемени къангаларын
Сакълап тургъандыла мында
Кюбюрледе. Айтханланы
Шагъатлары саппа-саула.

Сотталаны жигит Ахья,
Жаппуланы ёткюр Дачи⁴
Атламагъан мында къая
Не тау табылмазы – ачыкъ.

Къарла жауадыла тауда,
Машук къарайды туурадан.
Таурух, жомакъ мында – саула,
Ётюр ёмюр бурууладан.

Казбек – Минги тауну жашы,
Ёрге тебинмейди андан.
Минги тауу – таула башы,
Юлюш ала төрден, сыйдан.

Желле сюедице аны –
Боран, аяз, төбенгиле...
Къарда барадыла жанып
Кюнню таякълары, кюе.

Бери келгендиле гуннла,
Римни аякъ тюрпе этип.
Чингисханла эм Тимурла,
Бийиклеге, кёкге жетип...

⁴ 1868 жылда Сотталаны Ахья бла Жаппуланы Дачи , бери ингилизлиле Дуглас Фрешфильд, Каминс Таккер, Адольфус Мур келгенде, аланы Минги тауну башына чыгъаргъандыла.

Тилек боламыды кѡабыл,
Излеп жюрюй эсенг махтау,
Кѡыраллагѡа отла салып?
Аны эштип, шургуду тау.

Акѡсакѡ Тимур, чыгѡып бери,
Намазлыгѡын басып кѡарла,
Этеди шош тилеклерин...
Изми тюшдю мында анга:

«Умутуму кѡарыу-кючу –
Аны бийик болгѡанында!
Ол замандан кѡайда кючлю!»
Ёмюр жетишмей ояргѡа...

Минги тауум – Кѡушлу тауум!
Ауанала тюше жерге,
Кѡушла, болалмайын кѡауум,
Бирем-бирем кѡалкѡа кѡкѡде.

Ол Прометей болгѡан кѡая
Азау бетде. Аллах анга
Сынау этгенди былайда,
Бауурундан юзе кѡушла.

Кѡуш кѡанатла бла Жумарукѡ⁵
Таудан уча эди эншге
Деп, хапаргѡа кирген таурух
Тюшге кире эди кече.

Мында жауадыла кѡарла,
Солтан чучхурлары – салкѡын.
Ала агѡадыла таудан,
Агѡып тургѡандыла алгѡын.

⁵ Ачабайланы Жумарукѡ, кѡуш тюклени жыйып, кѡанатла этип, таудан энишге учханды дейдиле.

Ёмюрлени шагъатлары –
Менгир ташла сюелгенлей,
Къар агъартады аланы,
Къыш-жаз деп билмей, келгенлей.

Тузлукъ тауну бетлеринде
Жугъутурла тургъан къолла.
Къышны сурат этгенинде
Бугъунурла эчки жолла.

Къолда ёсгенча, маралла
Тузла жалайдыла, энип.
Ала къойгъан ызла къарда
Тёгерекни «гюлле» этип.

Минги тауум, сен – Шат тауум,
Акъыл тауум, Жинли тауум,
Айры тауум, Иер тауум,
Эгиз тауум, Нюрлю тауум!

Минги тауум – Жаннган тауум,
Отлу тауум, Кюллю тауум,
Алтын тауум, Кукурт тауум,
Боран тауум, Мингли тауум!

Къышда, жазда да Къар тауум,
Таулу халкъны аты, бети.
Минг жыл алдача, къар жаууп,
Сени жангы жомакъ этди.

xxx

Тютюн чыгъады ожакъдан.
Келир, кёрюр да, ажашхан.
Чыпын ызы да жокъ мында –
Узакъ элде, къарлы къышда.

Жолда кёрюнмейди адам,
Юйде жумуш эте, баям.
Нечик тазады тегерек –
Кёлюнг болады ёргерек!

Жашау элден башланнганы,
Жашау жерден башланнганы –
Ол тюрленмез тюзлюкдю, хакъ!
Андан чыгъады бары халкъ –

Айгъа ракетала ийген,
Марсда топуракъгъа тийген,
Эверестде этген намаз...
Элинг, юйюнг – эсден алмаз!

Анда сакълайдыла сени
Эрттенлени, кечелени.
Сен келмей турмазынг баям,
Сакълап жашай эсе адам.

Сени бёлляу жырынг – анда...
Эсге тышеди арада
Бир кёп зат – узакъда къалгъан,
Алай... жюрегинги алгъан.

Къургъакъ къарда таууш этип,
Атам келир юйге кирип,
Малларына къарап бошاپ,
Куудушлагъа, баугъа бошлап.

Юйде – бишген гыржын ийис,
Къабыргъада – таулу кийиз,
Юйню башы уа – къангадан,
Чууакъды, кёкча бёялгъан.

Ыннам, жайып намазлыгъын,
Сакълар ахшам намазыны
Башланырын, окъуй Китап.
Юйде хар не да тынчды, тап.

Анам эшеди чындайла.
Эшип, иер узакълагъа –
Къарындашым, нёгерлери
Суйюп анда киерлерин.

Ол аскердеди. Юч жылны
Сакълап турлукъбуз биз аны.
Арта кетер экинчибиз...
Арта жетер юкюнчюбюз...

Тютюн чыгъады ожакъдан,
Бери къайтырса... ажашсанг...
Юйюм десенг – элинг эзде,
Битеу жарсыуланы кесе.

ТЕПСЕЙДИЛЕ КЪАР ХАПУЧУКЪЛА

Тепсейдиле къар хапучукъла,
Кёкден тюшюп келе, очукъла
Жомакъ этедиле хар нени –
Кёзлерибиз кёрген жерлени.

Тауларыбыз жабып жууургъан,
Сууларыбыз – бузда бугъуннган,
Тёшле – кийип омакъ боккала,
Уча, келе сарже, чанала.

Ариу кышыны таудан аугъаны –
Сюйюнчюлюк – кърны жаугъаны!
Сылайдыла аязла аны,
Элтедиле юсюне жарны.

Суратчысы сейирди кышыны:
Келип кетер кече бла тыншчыкъ,
Эштдирмейин, киштикча атлап,
Жукълар эсек деп, аны сакълап.

Сора ишлер ариу суратла...
Кёрюр ючюн, къарап танглада,
Сабийчикле къобуп, уянып.
Къарайма мен, эрттеча, танып.

Суратлада желлеча тайла
Учадыла жомакъча айгъа,
Учадыла – акъсыл жылкъыла,
Къуйрукълары – бузлу кыылкъыла.

Бу нарт тайды – женгил Гемуда!
Къарашауай сакълайды тауда.
Кёремисе, барады къалай,
Жалкъа чачын аязла тарай!

Ол от алып келликди бизге,
Жылыу кирсин деп юйюбюзге.
Эмегенни хорлап келир ол,
Гемудасы ызлап ары жол!

Тиширыу а, баям, Сатанай,
Жанындагъы анасыды – ай.
Титедиле акъсыл жюнлени,
Эритгинчи кюн терезени...

Эрттенликде, кёзле къамата,
Жатады кър, жарыкъ да ата

Арбазлагъа, малгъа, адамгъа,
Жангы къарда атлап баргъаннга.

xxx

Аллахны не сейирди кючю! –
Ташлада да ёседи гюлю!
Суулада да ёседи ташы!
Бу жашау дегенинг – не ахшы!

Баппахан чайырдан къарады,
Аязчыкъ чапрагъын тарады.
Кюн кибикди аны гюлчюгю!
Тёзюмлюк, тирилик юлгюсю!

Къаяда да ёседи терек.
Ол манга да, санга да керек:
Артишни не сейирди кючю,
Ол желден, борандан да кючлю!

Юйретеди андан – бийикден
Кетгеннге, келгеннге, келликге
Таукеллик алыргъа, учаргъа,
Жашауну жыяргъа къучакъгъа...

Не татлыды, ачыды жашау!
Эрттенни таукеллик бла башлау
Ма анданды жерни юсюнде.
Минг махтау Аллахны кючюне!

xxx

Мен барама сахар орамда,
Жазылады хар не къарамда:
Насыплы, къайгъылы, соруулу,
Тынчлыкълы, тынчлыкъсыз да болур.

Къарт барады, жукъа – кийгени,
Кёп болур, жюк болур билгени,
Атламы да тюйюлдю женгил,
Бетинде да кёрюнмей ингил.

Ол барады, жалан къарамы
Жарытады тийре-араны,
Къолтугъу да толуп китапдан.
Энди азды, бир аз окъугъан.

Мюйюшде атылып китапла,
Алада не эскиди хатла.
Ол ачады, кёзюм илинип,
Мен кёреме, къалды билинип

Ол кимни китабы болгъаны.
Олсагъат кёлюмю толгъаны
Ачытады: «Кеси кетгенлей,
Аланы да бырناق этдиле...»

...Жугъуучу ауруданды насып,
Айлансам жан-жюрек да ачып,
Кёргенлей насыплы кёзлени,
Къууанып, жарырла сёзлерим.

Къучагъы да толуп гюлледен,
Ариулукъча, чыкъды юлгюге
Бир жарыкъ къыз, сахар орамгъа,
Кю# сюеди анга къараргъа!

Жарыды тюбеген, жарсыгъан,
Мудахлыкъ – ёмюрге деп тургъан.
Ангылап, кезиулдю бушуу!
Насыпны да учады къушу!

ТАУЛУГЪА

Игилик жарытсын дунянгы,
Журтунгу, жашаган уянгы,
Элинги сарыкъум орамын,
Чегетде къайнаган орманын.

Кюнлюмню жарыкъбет эрттени,
Черекни шорхулдап келгени
Не игиди! Алалмай къарам,
Мен къарайма, къарайма, барсам.

Жюрекденди алгыш айтханым:
Не игиди сени къайтханынг
Атала журтуна узакъдан!
Ычхыннганса ёмюр тузакъдан!

Мен этеме санга алгышла.
О сени юсюнгден сагышла!
Ненча жыл жашадынг кенгледе,
Жыр айтылмай таулу элдеде.

Жыр айтылмай турду, кюллеринг
Алада эштиле кюйгенинг,
Келдиле, къучакълап желлени,
Мудахлыкъ басханда юйлени...

Сен къайтдынг да, кюлдю арбазынг,
Къошулады, ёседи азынг,
Терегинг да чакъды къызарып,
Малларынг да чыкъды, ыз алып.

Къаяла жууукъгъа келдиле,
Ах, ала не тансыкъ эдиле
Таулуну жырына, сырына!
Кюн тохтайды къая къырында.

КЪАЧХЫ АГЪАЧ

Къачхы агъач, кюйюзлерин жайып,
Элтеди. Тар жолчукъладан тайып,
Ёседиле гъойгъун чапыракъла,
Аяз жетсе, алда чабарыкъла.

Жумушакълыкъ бёлейди жолланы,
Жазым-жайым жүрюмей къолланы,
Къызыл-сары, моргъул болуп къалды, –
Къачым сени алай къолгъа алды!

Кюнню таякълары бла эрише,
Эрленчикле чаба ёрге-эншге,
Къара кёзчюклери – минчакъчыкълай,
Андан-мындан къарайдыла алай.

Бу жеркди, бу уа талды, бу – эмен...
Къарайдыла: «О, кимди бу келген?!»
Танып, мени тансыкъларла ала.
Ётгендиле ёмюр кибик жылла.

Сабий эдим, ала уа – бийикле.
Ма былайда жыйгъанбыз биз кертме!
Алма терек, ачы эди алманг,
Мен кертмеле жыя эдим андан...

Сабыр шошлукъ жашайды агъачда.
Алай бола барады кюз – къачда.
Мудахлыгъы, жарыкълыгъы бирден,
Кёпню сагъыш этер бери келген.

Жашау ызын, ёлюм да хакълыгъын,
Иги, аман ишле этген чагъын
Эсге ала, тоба этер, айтып,
Таза болуп, артха кетер къайтып.

ЖЕРГЕ ТЮШГЕНДИ АЙ

Жерге тюшгенди ай.
Турама мен къарай,
Нечик ариуду жол!
Айгъа элтеди ол.

Айда уа – тамгъала.
Анда да бар ала!
Жолум – къысха, къарлы.
Болсам анда барлыкъ,

Алырма биргеме
Айны да нёгерге.
Уллуду ол нечик!
Анга сёзюм – энчи.

Къоркъуу, къууанч да бар...
Ол дуния жабар...
Келир тангда эрир,
Алай а дерс берир:

Баргъан кючлю андан –
Жолну жапхан айдан!
Кёкде аны жери.
Къалай тюшдю бери?!

От-окъ тийип, баям.
Кёпге сансыз адам.
Жолум – узун, къысха,
Хар не кирип чарсха.

Жулдуз да жокъ анда...
Барама мен къарда,
Тыяр ючюн айны
Къыйырында жарны...

ЖАУАДЫ КЪАР

Жауады къар. Чыракъ жарыгында
Ойнайдыла жулдуз хапулары.
Сёзюм жетмез, ийнан, тарыгыргъа, –
Жанадыла кюн, ай нюрле бары.

Жауады къар. Жерни жараларын
Тынчайтыргъа сие болур, баям.
Туууу бла ёлюм араларын
Ангыларгъа келеди хар адам.

Аны ючюн жашайды сау ёмюр,
Жашлыгында жыяды кюч-къарыу,
Андан ары, келгинчиге ёлюм,
Къарда, кюнде да – кюрешде барыу.

Иги, аман да тюберле жолда,
Бирде хорлар, бирде жиляр ачы.
Насып тюшсе да, туталмаз къолда,
Келе келип, кетеди ол къачып...

Жауады къар. Мудах оюмларым
Тизиу болуп барадыла анда:
Чана элтип кетген оюнларым
Чабадыла, учадыла къарда...

Юйге кирсем, анам къарап, кюлюп,
Тешер жибип тургъан кийимими.
Олсагъатлай жылытыргъа суюк,
Печге жууукъ жерге тюртюр мени...

Терезени ары жаны – жылы,
Уллу-гитче да жыйылып юйге,
Ана ийлейди хычиннге тылы,
Сабийликни хапарына кюле.

xxx

Не тюнене, не тамбла... бусагъат...
Къалай ариу ёледи табийгъат!
Аны жангырыуу жарыкъ, мудахды,
Кёлюм да – бир башха, тазады, акъды.

Анга къарап, къалама сейирге –
Жаным жарда барады... кетерге.
Мында, жерде, чыгъып болжаллары,
Умутланы къалып мажаллары.

Мен, жарсыугъа, бир кёп затны билмем,
Жетип, сени билегинге тиймем,
Айтмам санга ол айтмай кетерни,
Сени жарыкъ, мудах да этерни.

Артда жазылырыкъ китапланы
Кёрюп, алып, ачмазма аланы.
Фохмулугъа айтмазма махтаула,
Кесим, жаным да къалмазла даугъа.

Шуёхлагъа этмезме назмула,
Харфла – сёзле – чапханча, жазыла.
Къарап турмам тангны атханына,
Кюнню, таудан ауа, батханына.

Тынгыламам лейсан жауунлагъа,
Арбазымда ушакъ дауурлагъа.
Айтырма деп тургъан оюмларым
Тынчайырла, къоюп оюнларын...

Бар жашауум алай кетгенликге,
Таула таба бармам эрттенликде
Бу шахарны ариу орамында,
Танышларым жарый къарамымда.

Кюзде чапракъ тюшеди акъырын,
Анга къарап, мудахды акъылым.
Къалай ариу ёледи табийгъат!
Анда жарты къаламыды бир зат?

2015 ж.

xxx

Не шошлукъ орналды аламда!
Бузаргъа къоркъуулуду аны.
Терекле, талала – жаланла,
Бирлеге уа бу къач да – жангы.

Алай ол да кезиудю бизге,
Анга жетмей къалгъан да – аслам.
Не къадар тенгибиз кетдиле,
Ызыма айланып къарасам!

Аланы эсгереме дайым.
Атлаялмай къартлыкъ жоллада,
Кетдиле, кетдиле бир къауум –
Бизден кёп да иги болгъанла.

Суратда кюлген жаш бетлери
Къалдыла кёзюмю аллында.
Не жашлай, ариулай кетдиле
Жашауну огъары жанына!

БУЛУТЛА

Коштан таудан ауадыла булутла,
Жайны жырын, къачны жырын унута,
Жолла салып, барадыла Гюржюге,
Ызларындан къарайды кюн, инжиле.

Мудахдыла, ушакъ эте турмазла,
Къая къызы кюлсе да, эс бурмазла,

Тепсемезле аяз кыакыган кыарслада,
Эрип кетип, жумулурла чарслада.

Барадыла, тохтамайын солургыа,
Тёппелеге, жалаулагыа жолугыа,
Туман болуп, тышедиле кыоллагыа,
Ауанала атадыла жоллагыа.

Бызынгыны, Малкыар тарын жарыта,
Келеди кыыш, тегерекни агыарта,
Кыурум кыолда жаба кыара ызланы,
Жауады кыар, жылтырата бузланы.

Ындырчыда аяз кыанат кыагыады,
Мирзеулени сууурургыа чабады.
Ол акы мирзеу – кыышдан келген саугыады,
Булут жолу бийиклеге, таугыады.

Айланмада кийик жолла жабылып,
Кетерчады булут жыйын абынып!
Абынмасын! Бийик учуп барсынла,
Тепсей-тепсей тёбенгини кыарсында.

Кыойчу кыошла кыуру кыалып таулада,
Кыозу-кыойла макырмайын баулада.
Бёрютутла сакыламагыан сюрюуле,
Булут болуп, эрийдиле Кынлюмде.

АРТХА КЫАРАЙ

Отун болуп, жанадыла жарыкы
Чынар тереклени жаркыалары.
Эсим, кёзюм, арта кыарай барып,
Кёредиле жашил бутакыланы.

Чынар терек. Чапырагы ойнай,
Тёбенгини кыанатлары – женгил,

Макъам эте, жырла тагъа, ойлай,
Битеу шайырланы бара женгип.

Аны жыры, эжиу эте жазла,
Эштилгенлей турур эди ёмюр,
Отун болуп, тюшдю арбазлагъа,
Болур ючюн артда ол кюл-кёмюр.

Көгетлерин ашадыла кьойла
Бу сюрюучю артыкъ суйген бетде.
Кесилдиле кьурманлыкьгъа, тойгъа
Ол былайда отлагъанла эртте...

Отну тили – кесек-кесек болуп,
Чабып, кьайтып, ёрге-ёрге ёрлей.
Ары талпынганла топпа-толу –
Бийикледе бугъадыла төрле.

Жашнап турса, иги эди анга...
Чынар терек тютюн болуп кетер!
Жылыу бере, тылпыу бере жаннга,
Аны кюлю бизни мудах этер.

Ёсе келип, гитче чыбыкьчыкьдан
Уллу терек болгъан эди эртте.
Аны шыбырдагъан жырчыгъына
Малкьар черек келди эжиу эте.

ЖАУУН

Терек бахча сюеди жауунну.
Аллах, билип, тауданмы аудурду –
Мёлек тюшген жылы жауун жерге
Тиеди шош, ачымазгъа сюе.

Ол мёлекле эштген тилеклерин
Жыйып эм толтуруп этеклерин,

Элтедиле бийиклеге, ёрге,
Ала анда толурларын сюе.

Эштемисе аяз кымылдауун?
Эштемисе чапракь шыбырдауун?
Ала тилек этедиле бирге
Айгъа, кюннге, череклеге, жерге...

Тилечи сен ала бла бир зат,
Жанынг болсун жарыкь, женгил, азат,
Къанатларын жайсын санга насып...
Алай тиле, кетмезча ол къачып...

Алай тиле, жетерча кёклеге,
Алай тиле, билирча тёкгенле,
Сакъларча . Ол – Аллах берген саугъа!
Тынчылыкь тиле кыыргъа, тюзге, таугъа.

Игиликни сюедиле анда,
Женгилди ол мёлек болгъан жаннга.
Аман затны тилеме жаугъанда,
Ол кётюрмезча жюкдю алагъа.

Ингир жауады, берекет тёге,
Ахшы затла келедиле кёлге.
Юйюнг – жылы, сабийлеринг – жарыкь,
Ма бу кюйюнг болсун узакь барлыкь!

Къартынг минчакь тартады олтуруп,
Берекетден, нюрден да толтуруп.
Тилек толур, айтып турсанг къатлап,
Дуниягъа игиликле атап.

Жауун тохтар да, кюн ариу тиер,
Тереклеге жылыу, жарыкь иер.
Алмалары кызыл болур аны,
Кызылындан иче-иче тангны.

ЖУКЪУ ЖОКЪДУ

Жукъу жокъду. Шахар тауушу – кечеги,
Терезе кёзюнде – бийикни кесеги.
Жулдузла биргеме айлана турсунла,
Бу ауур кечеден манга эс бурсунла.

Сабийлик. Не иги эди тар жолларын,
Юйюмю башында кырларын,
Ол чечек гюлледен болуучу сабанын,
Мен жалан аякылай алада чабайым....

Эришипми? Анда да хорлай эдим мен.
Эншгеден, жагда, тыхырдайды тирмен.
Ун тартады Жамал тирменнге келгеннге,
Ол этерча гыржын юйюнде сабийге.

Тёгерек гыржыны ушарыкды кюннге.
Бичакъ жетмей, алып, сындырыр да, юзе,
Жау салып, узатыр анасы сабийге,
Къартлагъа ючаякъ да салыр юйюнде.

Мал сойсакъ, тийреден, жууукъдан къалгъанын
Къакъ этеди анам. Биз ашарбыз аны
Къуууруп, къудору шорпагъа да салып...
Не женгилди заман! Ма кетгенди алып...

Жашлыгъым. Не бийик эдиле умутла!
(Башлагъанма, баям, аланы унута.)
Шахаргъа элтген жол да туююлдо узакъ,
Жокъ мени тыялырча сылтау не тузакъ.

Тюз кесимча, бери жыйылгъанды не халкъ! –
Окъургъа суюгенле! Ма былай къарасака,
Беш да Тау Элини айырма игиси,
Кёпден кёп билирге суюгени, эслиси...

Сагъышлыма... Барама эртте жолланы.
Минг жылла ётдюле аланы кьойгъанлы...
Тенглерим да, кесим да жылы ингирде
Шош барабыз, батабыз кюнлю ингилде....

Аллахым эсимде туругъа тийишли,
Не сейир, не уллу, санаусузду иши!
Ол жерге тюшюрген шош кетеди ёрге,
Ким – отла ичине, ким – жаннет тёркуне.

Биз кетebиз ёрге. Анда жокъду ёллом.
Аллахны суратын мен кёкдеми кёрдюм?! –
Ол ушайды нюрге – жүрекни жарытхан.
Мен жашайма жерде. Олду бек арытхан.

Бийикде уа душман, ачитхан деген жокъ,
Бийикде уа жаным, жүрегим да бир токъ.
Сау этеди Аллах, жан ары баргъанда,
Чекдирсе да азап хар кимге алгъада.

xxx

Къар жауады, кюн бата барады,
Саргъалып къарайды узакъдан.
Къар жауады, орамны жабады,
Жүрегим тюшеди тузакъгъа.

Къолуму жаугъан къаргъа тутама.
Хапучукъ – накъыш мюйюзлю ау!
Оюну анга кёре къыярма...
Агъарып, къарап турады тау.

Терекни аяз жетип, тепдирмей,
Тынгылап турады ол къаргъа.
«Жууургъан жапды, сууукъ этдирмей!» –
Деп, анга къонады шош къаргъа.

xxx

Тотурбий-Къалада –
Тюз да, тау да жерде –
Экинди арада
Кюн барады ёрге.

Ол тауну башындан
Къарарыкъды бери,
Къызара, ташына,
Суууна бу жерни.

Ол сюеди черек
Кюмюшю къызарса.
Жагъада уа терек
Тепсерикди чарсда.

Къуш учады кёкде,
Къанатла – сингирлей,
Ол къалкъады кёпге,
Узакъдан билине.

Арыса уа, къонар,
Уясы – бийикде.
Кюн фонарьча жанар,
Кёрюрле кийикле

Отларла кийикле
Ол къызгъыл кырдыкда,
Тюшерле бийикден,
Бёлюнюп, ыфчыкга.

Ала суу ичерле,
Не ташла жаларла,
Къызаргъан кечеде
Тузсуннган арада.

xxx

Отха, суугъа адам къарап турур,
Оюмлары артха, алгъа бурур.
Бу кесеуле берген жылыу – энчи:
Ёмюр жолларында да келечи.

Ариулукъну ёлчемлери къайда?!
Учадыла отдан жары тайла!
Кетедиле бийиклеге, ёрге,
Анда кюннге болурча нёгерле.

Ызларындан къарайдыла бирле –
Отну тилин ушатханла кюннге.
Ала этедиле ариу сагъыш,
Сагъыш угъай, керти боллукъ алгъыш:

«Къанатлары къатар кибик анда,
Туякълары жулдуз жилтин жая,
Учуп турсун сары жылкы кёкде!
Оту жансын таулу юйню кёпге!..

Жайда къайтып келликдиле ала,
Бийикледе таудан таугъа чаба,
Череклеге тюшюп, андан иче
Турлукъдула артда – жайгъы кече...»

Бирле уа жарсырла, къарап ёрге:
«Жылыу кетип барады, – деп, – кёкге...»
Аны тыяр амал излеп, табып,
Ол тайланы барадыла къабып.

ТАУЛУ ХУНА

*Тетууланы Хадисге бла
анга болушхан жашлагъа*

Бу таулу хунаны не жылыды бети!
Журтуму ташындан шургулукъ да кетди:
Жумушакъды мында къарамы поэтни,
Ол бери, журтуна, бизге жол юйретди.

Сёзлери да ариу жонулуп салынып,
Алада шайырны солуу танылып,
Поэтле тилеги, къайгысы жазылып.
Биз келебиз бери, Къайсыннга базынып.

Алгышы былайдан жетерикди кёкге,
Оюму, сагышы жашарыкъды кёпге.
Таулулукъ бу жерни къанына сингенден,
Кюн батады таугъа къызарып ингирде.

Сайламлыды поэт игини барындан –
Кетгенде да, этеди юлюш жанындан.
Уллусу, гитчеси да келеди бери.
Бу малкъар шайырны не сыйлыды жери!

Сабийлей ол мында бу юйде жашады,
Дуния жолларын былайдан башлады.
Балалы айыуну эрттеги кюйюне
Жиляды, жарсыды, жюреги юзюле.

Ол жырны макъамы ёчюлмез жулдузлай
Айланады мында, жарсыулу жол ызлай.
Мен эштеме аны, къошулуп къушлагъа,
Къаяла тенгинде ол бийик учханда.

Поэтни ауазы жумушакъды нечик!
Къоллары – сабийлик кюнюнден да берчли,
Жаралы ташланы жумушакъ сылады,
Алагъа да жанын, жюрегин къыйнады.

Ташлары да, анга ыразы болгъандан,
Жапсарыу жылыуну нюрюнден толгъандан,
Жарытып тийрени, чегемли закийни
Ёмюрлюк этдиле, тапханлай бир бирни.

Къытайда да болгъанды хуна эрттеде.
Минг жылла алгъада ол аны этгенле
Сюйдюле къоруулап жашаргъа кеслерин,
Бердиле ол ишге кючлерин, эслерин.

Чюйютню хунасы – Жиляуну хунасы –
Жарсыула, тилекле, табыныу уясы.
Ол мудахды алай – ауана атылып,
Алайда, ол жерде, бушуула айтылып.

Илион хунаны да кеси тарыхы,
Кёп жылны ичинде ол халкъын сакълады,
Тейриле бир бирге этгенде душманлыкъ...
Ёмюрле жолуну таурухлуду аллы.

Гомерни «Илиядасында» макъамы,
«Энеида» – Вергилий этип илхамлы –
Барысы да андады ала жазгъаны:
Ол журтдан, замандан, къазауат баргъаны...

Андриан хунасы – Ингилиз базыннган,
Берлинни хунасы – тарыхха жазылгъан,
Вавилон хунала... – барысы да сейир,
Къайсынны хунасы – ол Бирликча келди!

Ол таулу къолланы жылыуун сакълагъан,
Адамлыкъ ниетни рухийин жакълагъан,

Узакъны-жууукъну да бирге байлагъан,
Оюмну игисин, кертисин сайлагъан.

Назмула уа, ушاپ къаракёз тайлагъа,
Ингирде учарла жулдузлу тарлада,
Малкъарны Беш да Тау Элине атлана,
Суралача, таулу юйледе къатлана.

Къайсынны хунасы – ол рухий жазмалы,
Жашауну, ёлюмню да назму базманы.
Таулуну шагъатлыкъ тауруху болгъанлай,
Сюелликди, къаяча, таулача, алай!

Бу уллу ишге кёп къыйыны кетгенле,
«Ахшыбыз!» – деп, аны къайгъысын этгенле.
Бу иги башламда болгъанла биринчи,
Сёз излейме сизге айтыргъа мен энчи.

Къуралыуду ишни къалайда да башы,
Насыпха, миллетни кёпдю аллай жашы!
Хадисден башланады аны тизмеси,
Кюрешгенди тохтамай, аямай кесин.

Хадис, кёрчю, ишинг къолайлыды къалай,
Малкъарынг – Беш да Тау Элинг байды алай –
Эсгертме жасады Къайсынны журтларын,
Биз келип, Жуунгу суундан уртладыкъ.

Эсгертме – шагъаты кюселген бирликни,
Халкъынга азатлыкъ, базыныу берликни.
Ма аны билгенден, ол ахшы тенглеринг
Къайырып чыкъдыла изеуге женглерин.

Арыгъан къоллары саугъалы болсунла!
Аланы юсюнде алгъышла толсунла!
Минг жылла ётгенде да, жыйын аллында
Ма сизнича жашла турсунла табыла!

«Халкъыбыз!» – дегенле, «Бетибиз!» – дегенле, –
Хар къайда да жашау чархына иеле,
Бурдура келгенле, чапдыра келгенле –
Болдула барысы да сизнича эрле.

Халкъынга жумушунг – хакъсызла жумушу,
Эрттеден белгилиди аны турмушу.
Сиз мынга бёлген аз заманны ёлчеми
Кёрейик ёмюрден ёмюрге кёчгенин!

Кёп жашагъыз, ариу, саулукълу да болуп,
Журтугъуз, юйюгюз – къарт, сабий да толу,
Бу таулу хунаны къатында ныгъышха
Жыйылырча, ёмюр ётгенде да, жашла!

КЮЗ АРТЫ

(сонет гюрен)

1.

Беш Тау Элни алгъанды кюз арты,
Аны атламлары – сары, алтын,
Къызыл кюнню элтеди къучакъда,
Жылы, суукъ болады бир чакъда.

Къачны жарыкълыгъы кёчюп анга,
Жарыкъ жырын айтады суу таргъа.
Къайын, бусакъ терек да саргъала,
Къарайдыла, шауданлагъа агъа.

Сары чапракъ шошчукъ тюшюп суугъа,
Жюзеди да, ойнайды бурула,
Бирде ташха къонады ол барып.

Кюзню бояучусу къалмаз арып.
Ишин этер, къоймаз аны жарты,
Усталыгъы аны – уллу, къаты.

2.

Усталыгы аны – уллу, кьаты,
Сары чапракь жуургьанлай жатды,
Жерни сууукь этмезча кьаяла –
Желни, боранланы тыя ала.

Эрттен-ингир болса да жагьынлы,
Тереклеге илляуча жагьылды
Саппа-сары, кьызыл, моргьул бьояу.
Кече сайын жюрюйдю ол жаяу.

Шыкьы эли. Лёкьу кьызаргьаны
Ариу, жарыкь этеди да аны,
Кязим хажи кьарай болур сьуюп.

Кьачхы ингир. Барады кюн кьуюп,
Ариу жайны узакьлагьа ийип,
Кюнлюм бетге жылы кьолу тийип.

3.

Кюнлюм бетге жылы кьолу тийип,
Эрийдю кюн, юлкюлеге кирип.
Ташла, сакьлап, жыйып жылыуларын,
Этедиле сабыр кьалкьыуларын.

Бу хунагьа минип, эртте кьызла
Бургьандыла, топлача, урчукьла,
Юзмелтлерин аяз соза, чача,
Юзюп-юзюп, таула таба кьача.

О не сейир! Кетген болур ёмюр,
Умутланы кёбю да – кюл-кёмюр,
Кьызла жыры жашайды былада.

Эжиу болуп кьалгъанды ташлада
Ариу ауазлары, аяз элтип
Кеталмайын жерден, мында эрип.

4.

Кеталмайын жерден, мында эрип,
Эски болуп, ёмюрлеге кирип,
Кьалгъандыла булутча ызлада.
Жашайдыла мёлекча кьызлада.

Бызынгыда, Усхур тёшлеринде
Жюрюйдюле кёпле тюшлеринде,
Мындан кетип, бийикледен кьарай.
Артиш кекеллерин аяз тарай.

Ёсе келип, жеталмай бийикге,
Тотур⁶ кьая этеди тилекле,
Холам элни кёрюнмей тютюню.

Малы, кьою кёрюнмей кютюлюп...
Желле таргъа киредиле шошчукъ,
Мудахлыкъгъа жангы юлюш кьошуп.

5.

Мудахлыкъгъа жангы юлюш кьошуп,
Тотур, кьоюп Апсатыны кьошун,
Жабо кьала таба атлай кьачда,
Аяз этегине тие, кьача.

Жамме тирменине келликди ол.
Ары, мурса басып, табармы жол?
Эркинликде жашау этген кьыйын,
Адам – жангыз, душманлары – жыйын...

⁶ Тотур – Апсатыгъа болушхан тейри.

Адиш тауда, Бызынгыдан къарап,
Бирде – жылы, бирде уа къар жауа...
Эсге келедиле къаран элле.

Таурухларын сакълайдыла желле.
Жумушата, кече, кесин кьошуп,
Айтыр жашау этимликни бошун.

6.

Айтыр жашау этимликни бошун,
Алай а хар жанны туура борчу...
Басхан аууз. Жаммаш башы тауда
Сюрюк кьойла тешден тешге ауа.

Булут жыйын, бийикледен къарай,
Гюржю таба барады, шош атлай.
Тауну этеклери – гюлден толу,
Гебенекле уча, кьона, солуй.

Жугьутурну мюйюзлери – кюнлю,
Ала мында болгъандыла юйлю.
Суусап болуп, чабадыла эншге.

Жетген кьозучукъла ойнай тешде,
«Аллах бергенди, – деп, – ариу тёлю!» –
Жарыкъ, жылы сюрюучюню кёлю.

7.

Жарыкъ, жылы сюрюучюню кёлю,
Жырлайды ол, жарыкъ къачны кёрюп,
Анда, элде, сойгенине атап,
Жырла, аны ариулугъун махтап.

Бызынгыны чыранлары узун,
Бузлу хуналаны сюеп, созуп,

Айбатлыгын ачады табийгъат,
Аяз къагъа, къары да жылтырап.

Ата журтда кюню – татлы, ариу,
Санларына хауа бере къарыу,
Игиди журтунда айтхан жырын.

Чыкъла басып, жана къая къыры,
Андан къарайды кюн жерге кюлюп,
Ташда чагъады Кавказны гюлю.

8.

Ташда чагъады Кавказны гюлю,
Ташха тиеди Кавказны кюню.
Эрттенликде туман келип жатар,
Булут жаулукъларын жерге атар.

Бурмабутда ажашырыкъды танг.
Да, тынч болмаз бери жолла тапхан.
Алай ханла да келдиле бери,
Кёпню кёрюп, кёпню билди жерим.

Тохтамышла, Темирланла шаркъдан
Келе тургъан, чарсха кетген чакъда
Батырлагъа халкъым жырла этди.

Къылыч тауушлары чыкъды, жетди,
Ёмюр-ёмюр келип турду бери.
Жигит жырлы – мени Туугъан жерим!

9.

Жигит жырлы – мени Туугъан жерим!
Уллу Хожну хапарларын эштдим:
Къара къолда ёкюрдюле буула,
Къанлы болуп баргъан кюнде суула.

Сермешдиле арслан кибик жашла,
Къызардыла, бөялдыла ташла.
Келтирдиле аталагъа махтау,
Келтирдиле аналагъа жиляу...

Миллетиме махтаулукугъа туугъан,
Жашау ызны тирменлерин бургъан
Аладыла – жигит жашла, ёткюр.

Тарих жолда болгъандыла кёпюр
Таурухлары бла жырлары, – дедим, –
Ала – сенде, мени Беш Тау Элим.

10.

Ала – сенде, мени Беш Тау Элим –
Кёпню кёрген, кёпню билген жерим,
Ариу жазым, къарлы къышым, къачым...
Жюрегимде кюнню кёзюн ачдынг!

Къууанч, жарсыу, бир бирине тие,
Келедиле, болуп бизге ие,
Къара ташда турадыла жашап,
Узакъ ёмюрледе жолла башлап.

Эсге тюше жолу миллетими,
Аны кюрешлери, руху, тини,
Таула бирде тюедиле къашла,

Къаладыла сууукъ болуп ташла...
Сендедиле, мени Беш Тау Элим,
Тауум, ташым, къолум, къырым... – Келдим!

11.

Тауум, ташым, къолум, къырым... – Келдим
Сюрюнледен къайтып, къучакъ кердим.

Тансыкълыгъым аяз болуп чапды,
Чабып, сенде ата ызын тапды.

Таула, къолла башларында къушла
Басхан тарда, Чегем тарда уча,
Къанатлары ауанала ата,
Батхан кюнню биргесине бата.

Мижиргиде, кюнлюм бетде, атла
Чабадыла, жабадыла сыртла.
Тарпан атла, узакълагъа элтген,

Желни теркин къуууп баргъан, жетген!
Тёбенгиге къучагъымы кердим,
Сакълайды деп мени Беш Тау Элим.

12.

Сакълайды деп мени Беш Тау Элим,
Тансыкълыгъым туюе, скоре, келдим.
Къара суунг – гара суунг – дарман,
Тауну жилямугъу болуп акъгъан,

Жарыкъ жырын айтды, бизни кёрюп.
Бери къайтдыкъ, анда жашап... ёлюп...
Туугъан жерни татлылыгъы – уллу,
Мында болду миллет, къайтып, таулу!

Басхан таба тансыкъ болуп барсам,
Чатын тауда кийик жолла аслам –
Жалау чатха тюшедиле ала.

Терен къолла батадыла къарда.
Таулуладан бири къалмаз тохтап.
Тансыкълыкъгъа боламыды нохта?!

13.

Тансыкълыкъгъа боламыды нохта,
Жюрек болса тыйдырмагъан жоргъа?!
Тансыкъ болуп, сени излеп келдик,
Сенсиз къалып, не насыпсыз эдик!

Ёлгенлени сукъландыра келдик,
Къара шаудан сууларынга эндик.
Кёпле ючюн ичер эдим суююп,
Ала анда кетгендиле куююп...

Жаным-тиним – бийик таулу элим,
Ёлгенлени сукъландыргъан жерим,
Атлайма мен сени орамынгда.

Барама мен сени орманынгда,
Ата-баба белгилерин жокълап.
Болалмайды таулу узакъ тохтап.

14.

Болалмайды таулу узакъ тохтап.
Туугъан жеринг къоялмайды бошлап!
Таулуланы таулу этген жерим,
Чакъыргъанлай турдунг бизни бери.

Малкъар эм Бызынги ортасында
Тютюн тауну булут жоргъасында
Элияла, жеталмайын жерге,
Жана-жана, кетедиле ёрге.

Ала бизге этедиле даула:
Тансыкъ болуп тургъандыла таула
Ата-баба къойгъан атларына –

Сыйлы болган, энчи затларына.
Айтылганлай турур ючюн ала,
Атын эштип, жарыр ючюн къая.

15.

Беш Тау Элни алганды кюз арты,
Усталыгы аны – уллу, къаты.
Кюнлюм бетге жылы къолу тийип,
Кеталмайын жерден, кюйюп, эрип.

Мудахлыкъгъа жангы юлюш къошуп.
Айтыр жашау этимликни бошун.
Жарыкъ, жылы сюрюучюню кёлю –
Ташда чагъады Кавказны гюлю!

Жигит жырлы – мени Туугъан жерим!
Ала – сенде, мени Беш Тау Элим,
Тауум, ташым, къолум, къырым... – Келдим,

Сакълайды деп мени Беш Тау Элим.
Тансыкълыкъгъа боламыды нохта?!
Болалмайды таулу узакъ тохтап.

2015 ж.

Жомакъса сен...



ЁМЮРЛЕ ОЗУП БАРГЪАНЫНДА

*Ёмюрле озуп баргъанында,
Аланы терен тарларына
Ненчасы кетди суйгенлени –
Къууана, жарсый билгенлени?*

*Гюллери, ариу ауазлары,
Жашагъан эркин арбазлары,
Бир бирге ариу айтханлары,
Тансыкъдан ёле къайтханлары,*

*Учуруп баргъан къучакълары,
Бошалмаз татлы ушакълары,
Жарыгъан, мудах болгъан кёзле,
Айтылгъан, айтылмагъан сёзле,*

*Тюбеген, суйген, айырылгъан,
Жарсыгъан, кюлген эм жырлагъан,
Жазында урлукъ атхан жерге... –
Кирирле бары бирден кёрге.*

*Къалала салып къаялада,
Жетгенле булут уялагъа,
Кюн кёзюн алалмай тургъанла,
Былайда жашар кюн къургъанла,*

*Кийикни ызы бла баргъанла,
Жулдузлу кёкге къарагъанла,
Ай бла, Кюн бла этгенле ушакъ... –
Барына ачады жер къучакъ.*

*Кёзлени тюз кюнча къаматхан
Ариулукъ – жомакъ суйген, айтхан –
Жутулуп кетеди ёмюрге...
Туугъаннга тюшеди ёлюрге.*

*Кюл-топракъ болады хар бир зат,
Эталгъан а жокъ жанны азат.
Кетерикме мен да тюз алай,
Ызыма, артха, къарагъанлай.*

*Ёнлери кетер сёзлерими,
Чууагъы эрир кёзлерими,
Солурла жаным бла жүрегим,
Эсгерир, болса, бир суйгеним.*

*Аллахха айтыр затларым кёп:
Сау болсун, бергенди Жер эм Кёк,
Сау болсун, бергенди Кюн эм Ай,
Къууандым, ала таба къарай.*

*Жулдузла жарыкъ этип, жолум
Умутдан болгъан эди толу...
Насыпны керти туююл бары,
Кёп болду жолну тёшю, тары.*

*Сау болсун Уллу Аллах, манга
Сайлады ариу ата-ана,
Къарындаш-эгеч берди, бала,
Мени бек суйгендиле ала.*

*Кёп ахшы адам бла тюбешдим,
Алагъа жыр, сыр да юлешдим,
Жарсыуну ала бла ёчюрдюм,
Алагъа санамай кёчюрдюм.*

Сау болсун ала ючюн Аллах,
Оздула жаным бла кёп палах.
Сынадым сатхан, атхан тенгни,
Узакъдан кёрюр ючюн кенгни.

Анга барды энтта тилерим,
Толтурсун, этсин деп излерим:
Гюняхым ючюн кечсин мени,
Топрагъы бола туруп жерни.

Гюняхсыз болсам, ёсер терек,
Тамыргъа таза топракъ керек.
Чагъарла да юсюмде гюлле,
Къарарла бирле, кёзле кюле.

Агъаргъан кышда, жазда, жайда,
Чапракъла тюшген сары айда
Сабийле, чабып, секиришип,
Ойнарла, ёмюр бла эришип.

Сюйгенле ашыкъмай атларла,
Антларын бизнича къатларла,
Къарарла жулдуз жолгъа, Айгъа...
Мен топракъ болурма алагъа.

СОНЕТЛЕ

Итальян сонетле

xxx (абаб абаб сдс дсд)

Заман барса, исси суймекликни
Кюлю къалыр, кеси кетер къачып,
Эшиклерин керип эрттенликни,
Дуниягъа жарыкъ нюрюн чачып...

Жюреклерин дуниягъа ачып,
Суймекликден айтадыла хапар
Поэтлери жерни... жерден къачып...
Тангым ала бла бирге атар.

Суймекликни жолу дайым жангы,
Сёзюнг, ишинг да аталып анга.
Оту, ёртен болуп, алай жанды!

Тангынг, аны кёрюп, жарыгъаннга,
Жюрегинги ариу сезим алды...
Насып деген алай келди санга.

xxx (абба абба сдс сдс)

Айны жарыгъында тенгиз сыйдамды,
Толкъунлары да бузмай тюрсюнюн.
Анга кюн, ай бирден юйюрсюнюр.
Жиберирге кёкге кёзю къыярмы?

Кёкню уа не – кёкню башы хайранды!
Тенгизледе излейди кюзгюсюн.
Анда сурат – аны да юлгюсю.
Булут, туман, жауун дерти къайданды?

Кёреди ол жулдузларын анда.
Къарачы, кёз кысадыла къалай,
Анга къарап, жулдуз кериуанла!

Ёчюлюрле ала бары тангда...
Келликди кюн, уллу-уллу атлай.
Тохтайды кёк къая кыйырында...

xxx (абаб абаб сдс дсд)

Мижирги тауну алып, туман
Кёзюнге кёргюзтмейди бир зат.
Бийикде, анда, жашап тургъан
Айланган сунамысыз азат?

Азатлыкъ саугъады. Тутулгъан
Жюрегим эски жазуу жаза,
Сезимден табылмай къутулгъан,
Сюймеклик атлай, элте жазгъа.

Кёзлеринг – черек кёллеринлей,
Теренден, чыгъалмай аладан,
Сюелдим, сени кёргенимлей.

Ариулукъ татлыды къарамгъа,
Омакъла – жашау терлеринде.
Сен дарман болурса жарама...

xxx (абба абба сдс сдс)

Жалау-Чатда кийик сюрюле
Тюшедиле Адыл суууна,
Къызыл туманлада жуууна,
Суусап болуп, жүрек кюйдюре.

Азчыкъ керек ала юркюрге,
Юйренгенден къача, къууула,

Бирде уучуладан кьутула,
Кьалтырауукъ тийип жюрекге.

Алай жашап келеди кийик.
Анга ушاپ – адам да жерде.
Бузла уруп, кюн, ай да тийип.

Ким – тар жерде, кими уа – бийик...
Жашау тенглик кьалгъанда кенгде,
Юркюп, учуп барады кийик...

Француз сонетле

xxx (абба абба ссд асд)

Айгъа нёгер керекмиди, тьююлмю?
Жерден кьарап, аны билген болмаз.
Алай излегенин кьоюп кьоймаз.
Бу жер бла кёк мени ёмюр ююмдю.

Жырым жыргъа ушамайды, кююмдю.
Аны эштген жилиямайын кьоймаз,
Жилияй турса да, бир кюнде тоймаз.
Аны жаны ташдан, кюлден тьююлдю.

Мёлеклени кёкден келгенлери,
Жерге тюшюп, сууап этгенлери
Игиликни жаяды кьадалып.

Кюннге-тюннге ушамагъан тюшюмдю.
Анда кёрюп турдум кетгенлени.
Ала бла атланама, алданып.

xxx (абба абба ввг дгд)

Насып эдинг, жангыз тьююлме мен.
Айгъа кьарап, алай айта турама,

Жангызлыкъны алай ауур сунама.
Узакъ эсенг да, барса, барса сен!

Адет болса андан бери келген,
Келлик эдинг, анда менсиз туралмай,
Келлик эдинг... къалгъанма мен къуралмай.
Арта къайтып бир кёрмедим ёлген.

Жиямукъла, жияу – жүрек жарсыуду.
Тёгюлгени – манга артыкъ асыуду.
Сынтыл бола ала бла бушууум.

Жиямукъла ашап, жаным жаланды.
Аны сансыз этгенди жарсыуум.
Кеси жангыз къалгъан къалай аманды!

xxx (абаб абаб ввг ддг)

Тюбегенде, сёзюнг сёзлей къалады.
Нени сакълап турама мен сенден?
Жюрегими не арсарлыкъ алады!
Хорлайды ол мени кюнден-кюннге.

Умут, ийнан, толалмаса, талады.
Андан арып тохтайды хар келген.
«Угъай, – деген, – толур!» – деген барады,
Къанат алып, нёгер болуп... желге.

Желни жолу алай женгил туююлдою,
Болады ол къаты, ауур, куюлю да.
Кёкге алып, жерге атып иер!

Баям, жашау тауусулмаз сунабыз.
Сёзюбюзню ары-бери бурабыз...
Кетсек да биз, алгъынча, кюн тиер.

xxx (абба абба ссд дсд)

Суймеклигинг кюннге ушап, алайды,
Отха ушап, жарыйды кечеде.
Нени да сен хазырса кечерге...
Жулдуз жыйын кёкден жарыкъ къарайды.

Жылы аяз айны бетин сылайды,
Ол ай кёкде оракъча эхчеле.
Жюрег а, тюз элекча тешиле,
Кеси кесин аямайды, къыйнайды.

Жылыды босагъа ташы, олтур,
Ашыкъма да, жюрегинги толтур
Иги къууумланы хазнасындан.

Бири – багъа дуня багъасындан!
Анга жетсе, такъыр жюрек солур,
Эшик этип, ачы жазасындан.

Ингилиз сонет

xxx (абаб сдсд сдс дее)

Кюнню кёзю тегерекге тийип,
Жарыкъ аяз къайын чапракъ къагъа,
Барады кёк, чууакъ жыйрыкъ кийип,
Булутланы да ызындан тагъа.

Жерден къарап, кёкню керюп турсанг,
Булут кеме элтеди жомакъгъа.
Аяз жетип, булутланы къууса,
Кетеме мен ала бла узакъгъа.

Кюнлю жауун тегерекни жууса,
Жарыкъ этеди ол жюрегинги.
Алайды... кёп кёкге къарап турсанг.

Сакълай эсенг, сана тилегинги –
Тюшедиле жауун бла мёлекле,
Тилеклени ёрге элтирикле.

xxx (абаб сдсд сдс дее)

Узакъ шахарында батады кюн.
Мудах къарай болурса сен анга.
Мени уа эсимде жашайды кюй,
Аны эштдирирге скойдюм санга.

Арабызны алып тургъан туман
Таудан таугъа келеди да ауа,
Къыйынды бек анга къарап тургъан,
Жюрегингде кирши жауун жауа.

Ариу жырларымы кюйге бургъан
Атынг къалып къалгъанды да даугъа,
Къыйынды, бек къыйын, алай – саугъа!

Къарайма мен туман басхан таугъа.
Къызыл тереклери мугурайып,
Турады ол кёксюл къанат жайып.

xxx (абаб сдсд сдс дее)

Петербурги – сууланы арасы.
Сен сюесе мылы шахарны.
Аны кёпдю эски жарасы,
Сакълары, сатханы, батханы...

Орамы да ууакъ ташладан
Тышланганды, баям, ёмюрге.
Къаласы да – ол хан кюшлагъа
Этилгенди... артда... ёлюрле.

Бу эки ёмюрде ташлагъа
Не сейир зат тюшдю кёрюрге:
Белгили урушла, ташала...

Заман жокъду, баям, ёлюрге!
Булутла да кёкде къарала,
Шош жууады тенгиз жагъала.

xxx (абаб сдсд сдс дее)

Мен тенгиз хауаны сайлагъанма,
Солурукъма мында бир кесек.
Арыгъанма, алай арыгъанма,
Тарыгъырма, бирге тюбесек.

Сен жайны кюнюнде тауладаса,
Мен – мындама, тенгиз жагъада.
Минги тау тийреде айланаса,
Минг жолла созулуп арада.

Сен, баям, эрттенли гарадаса,
Суусабынг къанарыкъды анда.
Кийикли тапкада айланаса.

Таулulukъ, биргелик да анда...
Мен сени тансыкълап эсгереме.
Жолларым да – таугъама, ёргеме.

БЕТИ АЛАЙДЫ ЁМЮРНЮ

Мудах баяулары аслам
Бола, барады жол ызы.
Кюйле келе Къара ташдан,
Жатады ол кюйюп, кызып.

Гошаяхны сёзю жалан,
Жюрегинден юзюп айтды.

Аны аяз элтсе анга,
Къаншаубийи къайтыр, къайтыр.

Этмез затын этеди жан,
Тюбеп тюбемей къаллыкъгъа.
Сюймеклиги болур, баям.
Бир кёп, бир аз жапсарлыкъла.

Жазыкъ тиширыу да жиляй,
Санай анга тансыкълыгъын,
Тёгерегин, кесин къыйнай,
Билмез эзде сакъланныгъын.

Озгъан ёмюрлени келип,
Жангы кюнню жарыгъында
Къара ташны кёре, элинг
Къошар кюйге тарыгъыула...

Сен жилясанг, жилямукъла
Кёкден тюшедиле жерге.
Тохтап къалсанг бир ауукъгъа, –
Эсгериуле къарыу бере.

Кюйле тагъа эдинг алып,
Сёзюнг тасха туююл – ачыкъ.
Ары жилтин отун салып,
Заман кетди, чабып, къачып.

Сурат этеди суратчы,
Баяу салады суратха.
Анда сени бетинг – ачыкъ,
Ачийса сен – кюнюнг батхан.

Болуп болалмай сыйынып,
Къарай нюрюнг кюнлюмледен,
Сен сюелесе, къыйынлы,
Хапар сакълай суйгенингден.

Жюрек да, жан да жапсаргъан –
Сюйгенинги ариу ёню.
Мудах бёяу бла бёялгъан –
Бети алайды ёмюрню.

ЖОЛОУЧУ

Насып деген майданны
Башхагъа къюп,
Барама мен жолланы,
Жолоучу болуп.

Ажым эте, къарайма
Саргъалгъан айгъа.
Талны чачын тарайма
Черек жагъада.

Жолсуз эди баргъаным,
Жюрегим – жалан.
Къурай эдик араны,
Къалгъаны – жалгъан.

Таукел этип, барама...
Унутхан – къыйын.
Айгъа, кюннге къарайма,
Жулдузла – жыйын.

Къарамында мен къайтып
Кёргеним насып.
Аны турама айтып,
Къууанып, жарсып.

Бийикледен, ёрледен
Къарасам жерге,
Туура болур кёргеним:
Баргъаным – ёрге.

Андан, кёкден, иесе
Жолума жарыкъ.
Тургъанымы кёресе
Аллынга барып.

АЙ ДА ЖОКЪДУ, ЖОКЪ ЖУЛДУЗ ДА

Мен артыкъ болуп къалгъанча,
Ажашып, кюйюп,
Насып жел бла къачханча,
Тюйюмчек тюйюп,

Сагъышым алай барады,
Къарангы кече.
Жюрегим ачыкъ жарады.
Кюрешдинг эхчей.

Ай да жокъду, жокъ жулдуз да,
Туманлыды жол.
Сен мени сыйлы, учуз да
Эталмазса, къой.

«Экибиз эки тюрлюбюз...» –
Дегенинг – алдау.
Экибиз эки юйлюбюз!
Ол болур сылтау!

Жюрегим алай къатады,
Женгиллик этмез.
Кюн бетин таугъа атады,
Ташагъа кетмез.

Эсинги бери буралмай,
Таралады шош.
Къадары къойса къурамай,
Анга не да бош.

Тюйюмчек туююп атханча,
Этгенинг – сейир.
Кюн, таудан аууп, батханча,
Ачытдыннг мени.

Атынгы эштип турама
Тюшюмде, тюнде.
Бетими кёкге бурама,
Жолларым – кюлде.

ЗАМАН

Аз жүрек жылыу берген
Кюн кенгде солуйду.
Эшикни ачды кетген...
Мени... къач къоруйду.

Ол жатханды босагъа
Ташлагъа ингир бла.
Саргъалгъанды олсагъат
Этеги, жени да.

Инжиледи толургъа
Жетмезлик умут да.
Эсгертеди: «Жолунгда
Барымы унутма!..»

Сууутмаз эдим, алай...
Заманым такъырды.
Мен эс бурмай тургъанлай,
Жоргъалап чапды да...

Сен кёремисе аны?
Къайтырыкъ туююлдю.
Алышханды жолланы.
Ол башха жүрюйдю.

xxx

Келгенинг бир – кюн болуп,
Бир а – чыкъ тюшгенча.
Жюрегим толуп-толуп,
Тюн угъай, тюшгеча
Къарадым да, эследим:
Насыбым узакъды.
Кетмезликча келгенинг,
Кертиден, тузакъды.

Чыкъ да, кюн да – экиси
Бир бирге эришди.
Жолланы уа энчиси –
Ол къая киришди!
Сен туююлсе къатымда...
Жер тепмез сунама.
Не болса да аллымда,
Сен къайтып сурама.

xxx

– Сен къалмаз ючюн кетип,
Мен турдум сылтау этип...

– Сен табаса да сылтау,
Жюрегим этеди дау.

– Ажымлыса да... андан
Мен къарайма ызынгдан.

– Не да бошду, сен ийнан,
Бош – кетген да, бош – баргъан...

– Мен а сунмайма алай!
(Жанымы къоркъуу талай...)

– Сен – алайса, мен – башха...

Кертиси: жашау – тасха.

Хар адам да жазыулу...

– Умутла – андан уллу!

– Умутламы? Толмазла...

– Тынчайтып да кьоймазла...

СЮЙМЕКЛИК КЪАГЪЫТДАН

«...Санга ариу айтыргъа

Сайлап, сёзюм жетмейди.

Къор болайым атынга,

Ол эсимден кетмейди.

Дунияда жашамам,

Сенсиз къалып, кесимлей,

Сени кьошуп жырларгъа

Салды Аллах эсиме.

Тангда, кечде кёрюнюп,

Жаным санга кюеди,

Жюзге, мингнге бёлкюнюп,

Сени минглеп сюеди.

Ол мен суйген сыфатынг

Жюрегиме киргенди.

Анда салып суратын,

Тюйюмчекле туйгенди.

Салыр кибик махтаула,

Сёзле табарча туйюл.

Алай къалама даугъа,

Сени Тахирча суйюп.

Эркинликге тегюлюп

Жибек чачынг, жылтырай.

Къайда къалды ёкюлюм,
Болумуму ангылай?!

Сени суйген жигитле
Менден сора да – жыйын.
Сени тилей келгенле
Кёпден, бийикди сыйынг.

Жерни бети жарыйды,
Сен юйюнгден чыкъгъанда,
Санларыма тарыйды,
Атлай барсанг чыкълада.

Сен хо десенг, къатынга
Жарый, кюле келейим.
Ариу айта атынга,
Жюрегими берейим.

Аяз, жыргъа тынгылай,
Тал терекде чёгеди,
Суйгеними ангылай,
Сени ариу кёреди.

Жетип, жыйрыкъ этегинг
Тепсер кибики этеди.
Сени суйген жюрегим
Къуууп, аны жетеди.

Булбул манга сукъланды,
Эштип такъгъан жырымы.
Таулу сёзюм жокъланды,
Айта туруп сырымы.

Жаным сени излейди,
Къарап туруп аллынга.
Санга жолла ишлейди –
Жюрек суйген жанына.

Санга махтау салырға
Ариу сёзюм жетмейди.
Барып турсам аллынга,
Ол да сабыр этмейди...»

xxx

Унутуламыды ариу?
Бере барамыды къарыу? –
Аны алдан билген къайда?
Алай а къар тюшген майда
Эсге тюшеди айтханынг.
Сени тюз кюнча батханынг,
Жолунг бошалмай тургъанда,
Тюз элияча ургъанда,
Къалгъанды той сёзюнг манга.
Мен таяныр ючюн анга.

Дарман да – ол, балхам да – ол.
Аны эсде тутама, жол
Болур ючюн татлы, женгил,
Кетгенинде антлы тенгим
Узакълагъа, къайтмазча, кенг.
Болумуму сезер билген.
Айырылыу ачылыгъы,
Жюрегими тансыкълыгъы
Таралтханда, эсде ариу
Береди бюгюн да къарыу.

xxx

Хар не да болгъанды жалгъан.
Билсем а, сезсем а алдан!
Кетер эдим мен тюзлеге,
Эрир эдим кеч кюзледе,
Туманча, тюшюп таулагъа...
Керекди насып саулагъа.

Башхады юйюм да, орам да,
Башхады Боракъ да – жоргъам да.
Чыгълмайды ай туурагъа,
Къошарча туюл сурагъа –
Сёзсюздю мени айтырым...
Келирми бирде къайтырым?

Келирми бирде тийреде
Кирип барырым юйлеге,
Къоншу-ахлуну тансыкълай?
Келирме, чыгъар деп, сакълай
Сени – эрттеги нёгерим.
Къарайды чегет кёгерип.

АБЫНАМА СЁЗЮНГЕ

Кюн тиеди кёзюме,
Къаматып къояды!
Абынама сёзюнге...
Ол кёпню жояды.

Жел, дыгъыл этип жерни,
Бийикге кетеди.
Ол, салам берип сенден,
Лакъырда этеди.

Таулагъа тюшген туман
Эририк болурму?
Шо мени кибик тургъан
Насыбын къорурму?!

Бийикде къалкъгъан къушха
Сукъланып къарайма.
Тилегим кёкге учса
Деп, аны марайма.

Сен а кёрмейсе аны.
Сезерик тьююлсе.
Мен барама жолланы,
Сен жолсуз жюрюйсе.

ЖОМАКЪСА СЕН

Бараса ай тийген жолда,
Чолпан – онгда, черек – солда,
Шыбырдаша, айта хапар...
Орталада кёпюр жатар,
Кюнден, нюрден болуп юсю.
Жомакъса сен! Аны ючюн.

Ариу айтырмыса айгъа?
Жарыкъ иеди ол санга,
Тасхаларын ача жерни,
Тауну, тюзню, тенгизлени...
Аны анга жетип кючю.
Жомакъса сен! Аны ючюн.

Бараса ай тийген жолда,
Кече жарыкъ, жылы бола,
Кериуанла жолун женгнге,
Жулдуз жаннган чакъда жерде,
Бийик кёкден келип, тюшюп.
Жомакъса сен! Аны ючюн.

НАСЫПСЫЗДЫ ОЛ, БАЯМ

«Ахшылыкъ деген алда!»
Акъылым, эсим къайда?! –
Ийнанып анга толу,
Атладым ныхыт жолну.

Тебрэдим, кюе-жана,
Жанымы къолгъа ала,

Ол а суймеди алсам,
Ол а суймеди барсам...

Жулдузла жарыгында
Не сансызды барлыкъла:
Къууанчлы ариу жанла,
Шургулукъ элтген санла...

Мен бириме аладан –
Ол анда баргъанладан.
Не онглу болур халым,
Не татран болур балым...

Сен: «Ахшы жолгъа!» – дединг,
Ашыра, къарай келдинг.
Тежединг игиликле.
Аз къалды... илинирге

Ай тауну бийигине...
Сагъышны кийигине
Бойсуна эсе адам,
Насыпсызды ол, баям.

КЪАЧ

Ай тура эди къарап,
Ай тура эди санап,
Жангызлай къалып кеси.
Жолуму неден кесдинг?!

Таянып ташха-таугъа,
Этерге суйюп къаугъа,
Атынгы айтады ол,
Сагъайып жатады жол.

Сен кетгенсе, ызынгдан
Кюн батханды Тызылда.

Къач этеди эркинлик.
Биз анга башха келдик.

Къач алгъанды жүрекни
(Не жашауму юйретди?!),
Анга жокъ тыйгыч, сылтау,
Айтырыкъ махтау не дау.

Агъачны бөяп тангнга
Къызылгъа бла сарыгъа,
Айланады чегетде,
Жумушун, ишин эте.

Шош къарайма эрттенге,
Ол жарсыйды кетгенге –
Сен артха къайтмазынга,
Сен ариу айтмазынга...

xxx

Хапар айтады эрттенлик,
Мудах урады жүрегим.
Женгил болду да кетгенинг –
Анга да... энди юйрендим.

Жаным къуппа-къурлай къалды
Насыбындан, къууанчындан,
Аны барын къадар алды.
Мен, сёз да айтмай тышындан,

Жарсыйма шош, кюе ичим.
Башха жерде къалды кёлюнг.
Жашау тикди, такъыр бичип...
Алай ала болур ёлюм.

Анда бирге болурсуз сиз –
Атанг, ананг, къарындашла.

Мында бирге турурбуз биз...
Алай барып турур жашау.

ЖЫЛЫУ

Кюн тийген чачымы
Сылады да аяз,
Жанымы шашдырып
Айланган дауурбас
Тохтатды кягъыуун.
Мен аны дауурун
Кётюралмай турдум...
Олсагъат жюрегим
Бир башхача урду.

УЗАКЪДА ЖАНАДЫ ОТ

Узакъда жанады от,
Къарыуум, кючюм а жокъ,
Жеталырмамы анга?
Жан аурут, аурут манга!
Алай болмаса, кюйдюм! –
Ай, жулдуз кёре, сюйдюм.

Ырхыла келип, кырдык
Болгъанын кёрдюм кырты.
Ма анга ушап, жаным
Кюйгенден, онг жокъ танып
Игини бла аманны,
Ёмюрню бла заманны...

Гюл, отдан жаратылып,
Башчыгъын къалтыратып,
Сюеледи аязда,
Къууанып келген жазгъа.
Ыйыкъдан а къуу болур,
Тёш башха гюлден толур.

БИРДЕ – МАХТАУ, БИРДЕ – ДАУ

Насып, къуанч тийишли
Болуп жаратылган жан,
Санга гыржын биширди,
Отун жакъды да ананг.

Ол жылыуну жарыгы
Келип турду биргенге.
Аны сенде барлыгы
Ийнакъ тие жүреке.

Баям аны бла бирге
Юзюлгени да жашау.
Жолла сюрюп келгенге
Бирде – махтау, бирде – дау.

Жюрег а не? Ол – кюнлю,
Андан жарыкъ тёгуле.
Сени кёрдю да, сойдю,
Тилек этди кёгюне.

Тилек этди. Ол анда
Жулдуз болуп, тюйрелди.
Жанар, жарый, жарыта
Барган жолун суюгени.

xxx

Мен узакъдан къарайма,
Бош атынгы санайма,
Жумуш этип, арымай,
Кючюм жукъгъа къарымай.

Умут жюгюн кьойганлы,
Ол сен келген жолланы

Узакъ этип барама.
Манга мудах къарама.

Неге да барды сылтау,
Кимге баргъын, этип дау?
Кимге санарса аны?
Алай жангызды жаным.

Жашауунгу кюзюнде
Терезенги кезюнде
Тохтап анда солургъа,
Айтырыкъла болурла

Не кюн, не ай, ачылып,
Биле-биле ачытып,
Мени ийнаннганымы,
Алай... алданнганымы...

САГЪЫШЫМ, ОЮМЛАРЫМ...

Шагъырей жаулукъ этип,
Бир къалалмайын кетип,
Айланады тышында
Хар неге да ышыла

Сагъышым – оюмларым,
Кертиси, оюнларым.
Мен санга къойгъанларым,
Сен эртте жойгъанларым.

Базыналмайын кезюнг,
Айтылып кетген сезюнг,
Айланады арада,
Акъды дейди къарагъа.

Сен билип айтдынг аны,
Шош кюе туруп жаным.

Арада иги кетип,
Ол къалды, дертле этип.

Кетералмадым аны.
Сен, башха жерле таный,
Излединг, сордунг мени –
Аллында кетемени.

Излединг, болса да кеч.
Мен кечгенме, сен да кеч.
Шагъырей жаулукъ этип,
Къайтмазгъа къалдынг кетип.

Сагъышым, оюмларым
Эм сени оюнларынг,
Алыша бири бирин,
Шош келедиле кирип.

ТАНСЫКЪЛЫКЪ

Ол жокъ дейме, бу да жокъ... –
Санга тансыкъ болама.
Ёмюрлени келдим, жол
Тура эди къорамай!

Санга элтген жолланы
Бири билмез бошала!
Насып жерни къойгъанлы,
Къая болду алаша.

Хата эте билсенг а!
Жарсытмадынг башханы.
Бир кёлюме тийсенг а!
Кете эдинг... тасхалы.

Алай тансыкъ болама,
Сен къайтмазгъа кетгенли.

Сёзюнг, ёнюнг бошалмай,
Бизни жарлы этгенли.

Кюледиле кечеде
Жулдуз жыйын бла ай.
Андадыла кетгенле,
Артларына да къарай.

xxx

Жыл кёзюча кёрюндю ыйыкъ.
Сен узакъса – аны сылтауу.
Сакълагъан ауур болду, къыйын,
Кёк жауун бла айтханда дауун.

Къыйнагъан тансыкъ сезим келип,
Ийнандым аны женгмезиме.
Таулагъа чыгып, тёшден энип,
Жыр айтама... жыр этмезиме.

Тансыкълыкъ болады ажымлы,
Кёплени жолгъа да къаратды.
Тургъанла да кёпдю жашырып,
Алагъа татран туз жалатды.

АЯЗЧЫКЪ

Анамы къолу кибик,
Сабырлыкъ, жылыу берип,
Аязчыкъ учуп кетди,
Жанымы жырлы этди.

Атынгы айтады ол,
Тынчайып жатады жол,
Эришсе да черекге,
Узакъдан узакъ элте.

Айланады жингирик,
Чакъырады игилик,
Тынгылайды жарсыугъа...
Ол туугъанды асыугъа!

Сен кетген кюнде аны
Не мудах эди жаны –
Къач эте эди ишин,
Агъачны алып ичин.

Терекле да – жарыкъла,
Къызылла бла сарыла,
Мудахлыкъ, къууанч да бар...
Жюрекге агъады къар.

Мен къарайма бу къачха,
Сен – къайтмаз жоллу артха.
Ол сентябрь кюнюнде
Жюрегим къайтып кюе.

Башымы сылай, аяз:
«Узакъда тюйюлдю жаз...» –
Деп айтады шыбырдап,
Ийнанмаз деп, ангылап.

КЕЧЕ

Кечем да тюйюлдю кече,
Жарты ай барады кече,
Атлайды кюнлюм бетлени,
Бирде уа – кюйлю чегетни.

Сени ауазынг – узакъда,
Жаным – ёмюрлюк тузакъда.
Тюшюм да табады бек аз...
Къызыуду кече да бу жаз.

Алай туберикме бирде.
Ажашмай барсам, бир кюнде
Тиерме андан кюлунга.
Чыгъармыса сен жолума?

Анда къарангыды, жерде...
Башха жашау бар бу тенгде.
Тынчаймайды сора адам.
Кюреш да барады, баям.

Анда – мындан кёп жууугъум,
Анда бир бирге жолугъуп,
Айтамысыз шош хапарла,
Жерде тынчайып жатханла?

Къыйын кюнюмде тиледим:
«Болушугъуз сиз да!» – дедим.
Билеме, этесиз къайгъы.
Туура – байламлыкъ барлыгъы.

Къызыуду, кечем да кече
Тюююдю, эсим да, кёче,
Озгъан жолларым бла атлай,
Барады, сёзюн да къатлай.

Жарты ай толур, тёнгерер,
Жерден не кёкден ёнгелер,
Алай бошаллыкъды кече.
Меничала кёпдю жерде...

ТУМАН КЮНДЕ

- Билсем эди аны аты кюерин,
Билсем эди мени алай сюерин!..
- Аты жашар, анга болур бир мадар,
Сени ючюн кесин а ким да алдар.

– Туман кюнде кыая башда кёрюнюр,
Кыысха эте, учуз эте ёмюрюн.
Аякъ тутмаз эчки жолда айланыр,
Жигит жашха, ётгюр жашха саналыр.

– Къол тюрбюнде жүрегини ургъанын,
Аны санга скойюп къарап тургъанын,
Кетген ёмюр кюрбюрюне жыйганды,
Скойгенлеге юлгю этип, тыйганды.

– Ол узакъда айланганлы, ёмюрле
Не игилик, не аманлыкъ кёрдюле!
– Ийнанмайса жашау былай болур деп,
Сакълап турдунг, келип, сени къорур деп.

– Къара кече акъсыл бети таныла,
Сюеледи тереземи аллында,
Айгъа къарап, шош этеди тилекле...
Кетгендиле мени сурап келликле.

– Узакъ атлы кёрюнеди бийикде,
Тёппесинде отлайдыла кийикле,
Булут кибик, акъладыла бары да –
Таугъа келген кыышны сууукъ къары да.

– Ала артда кёкге озуп кетерле,
Жюрегими къатлап жангыз этерле
– Билген эдинг аны аты кюйгенин,
– Билге эдим мени къалай скойгенин...

ИНГИРДЕ

Къайын терек ийип ауана,
Ингир жарыгъында олтурдум.
Жулдуз жыйын бирден чыкъганда,
Тилекледен кёкню толтурдум.

Тилеклерим санга аталып,
Иги кыууум этди жюрегим:
Тура эдим болуп жаралы,
Анга балхам этер сюгеним.

Турама мен сени тансыкылай,
Кече арабызны алгында.
Алгыш сёзюм жетип, ийнакылай,
Алай чыкысанг сюеме тангнга.

Ариу атынг – аллы тилекни,
Жюрегимде сакылайды жазны.
Жулдуз жыйын, бара бийикни,
Аны кюмюш шакыы бла жазды.

Жылыды эм жарыккыды кече,
Чыраккылары жана шахарны.
Толгъан айы тургъанча эхчей,
Жулдуз жыйын барады тарны.

Ташлы сыртда тохтар да, солур,
Батады кюн, баям, алайда.
Тасха деген кыайда да толун!
Амал болса танып, кыараркыга.

Жюрюйдюле анда мёлекле,
Мени эштип, кюле болурла.
Ала сени, мени билгенде,
Тилеклерим керти толурла!

ЖАЗЫЛАДЫ ХАР НЕ КЁЗЛЕДЕ

Жулдузлу кечеде, чууакыда,
Кюн бла ай кёллеге акыгында,
От этип, олтурдум кыатына,
Оюмум жюрекге кыатыла.

Бийикге ашыгъа тиллери,
От жанады, ача тийрени,
Бугъунады жерде къарангы,
Ол этерми жууукъ араны?

Шауданым жыр айтады айгъа,
Жилтинле да, ушап тайлагъа,
Сюйдюле учаргъа бийикге,
Гъаршлагъа, жулдузгъа тиерге.

Ол къызыл тайланы жылкъысы –
Кёзтоймаз, жантоймаз ырысхы!
Къарасанг да, арытмайды ол...
Не къызылды ала салгъан жол!

Жазылады хар не кёзледе,
Мен къарайма шаудан кюзюге...
– Кеч мени... Кеч... Аллах да кечер...
– Айтма зат! Не ауурду кече! –

Ахырат жилятады жанла...
От турады алгъынча жана!
Танг атмаз, алгъынлай сюзюле,
Арабыз тозурай, юзюле...

xxx

Аллахха келебиз биз жарсыу бла,
Жибереди ол бизни асыу бла.
Тилегим кетеди... Гъаршлагъамы,
Игилик бла жол ыз башларгъамы?

Тынгылап тураса, телефон да
Жарсыулу болгъанды. Энди ол да
Ангылайды – арабыз узакъды.
Бу жашау, жашау туюул, тузакъды.

Кёлюнге уа тиймесин, сёлешмей.
Мен, сени бла бир журун юлешмей,
Ма алай кетгенме. Къайтмазгъаamy?
Не жолну алай бла жапмазгъаamy?

Сёлешесе... сенсе, мен билеме,
Тынгылап турсанг да, тур, сёлешме!
Къарангы кетип, жаным жарыйды,
Ол сени солууунг танийды!

СЕНСИЗ

Сейир этдим къадар кючюне:
Сен бюгече, келип тюшюме,
Хапар айтдынг узакъ жерледен,
Кесинг жангыз анда кёргенден.

Хауа кисей жабып бетинги,
Тансыкъ эдим, шургу этдирдинг.
Ол мен суйген ариу ауазынг
Жууукъ этди жаннет аязын.

– Мени анда сунаса да сен,
Мындама мен, къатынгда, билсенг.
Ёлюр эдим анда тансыкъдан,
Суймеклигим керти ачыкъдан.

Кеталмайма, къалай кетейим?
Сенсиз анда мен не этейим?
Сенсиз жаннет болур жаханым!
Мёлеклеге алай – айтханым.

Мункир, Накир, мени ангылап,
Айтханыма мудах тынгылап,
Жюрегиме къарап, кетдиле,
Анда отха сейир этдиле.

– Ачсанг эди, – дедим, – бетинги. –
Тансыкълыгъым женгил этдирди.
– Угъай, – дединг, – аны ачалмам,
Кебиними кесим чачалмам.

Мени ахыратха элтселе,
Ары барлыкъса сен деселе...
Анда сакълап турурма сени... –
Ариу этдинг, келип, кечени.

МУДАХ КЕЧЕ

Кёзлеринге къарайма сени,
Мудахлыгъын кёре кечени.
Ала бирде насып бюркъдюле,
Артда неден, къалай юркъдюле?!

Къычырыгъынг тохтап алада,
Къоркъуп турдум, болуп ауара.
Алай эсни къайда алдагъан:
Ол – узакъгъа, кенгнге къарагъан.

Алданыргъа болады сёзге.
Алдар фахму берилмей кёзге,
Болумунгу окъуйма анда,
Не этейим, жарарча санга?

Кёзлеринге жюрекди нёгер,
Ол экиси, нени да кёре,
Жиляйдыла бирге тёгюлюп,
Къарамында ачыу кёрюнюп.

Жапсарыргъа сюеди сёзюм,
Тынгыласанг, келликча тёзюм.
Алай... жарты къалады тангда,
Баям, жете билалмай санга.

СЕНИ ИЗЛЕЙ

Кёкде жулдуз сюрюу жарып,
Жаным, сени излей, арып,
Ары къарайды – бийикге,
Толур деп затмы тилекле?

Тёгерекни жапханды къар...
Анда Чолпан, Мёлек да бар,
Анда Жылкы жолу жарый,
Сени, мени кёре, таний.

Анда – Базман жулдуз тохтап,
Жерге къарап, бизни жокълап,
Сагъыш этеди кечеде,
Тюзлюк, терслик да эхчеле.

Аны бизге къайгъыргъаны,
Озуп бизни айыргъанны,
Жырын айтады бирликни.
Саны къайда игиликни?!

Анда кёпню жанды жаны,
Жулдуз болуп. Къара, таны.
Тахир, Зухра да – жулдузла,
Таурухлары уа – тузлула...

Жилямукъла жуууп, андан.
Сезим кеталмайды жандан.
Ёлтюрселе да, жюрекде
Къалады ол, шургу эте.

Поэтлини жулдузлары –
Ала жарыкъдыла бары,
Билип, сынап, сезип, ёлюп...
Жерде айырылыу кёрюп.

ТУУГЪАН КЮНЮНГ – БАЙРАМЫМ

– Туугъан кюнюнг – байрамым,
Санга саугъа сайларым
Келеди, кел, барайыкъ,
Тёгерекге къарайыкъ.

Гюллю тала – сеники!
Къарап кёрген – меники!
– (Тансыкълыгъым ауурду,
Сагъышларым дауурду...)

Къалай тюшдю эсинге?!
Байрам туююл кесиме.
Мен суймейме, кертиден,
Ма бу кюнню эрттеден.

Бирле бери къайтырла,
Манга алгъыш айтырла...
Ол толмагъан алгъышла
Ушайдыла къаргъышха!

– Сени ючюн бу кюнню
Бютюнда артыкъ суйдюм.
Туугъан кюнюнг – байрамым,
Сен – жанымы сайламы!

Жыл не, ёмюр ётсе да,
Жашау саулай кетсе да,
Ариуса сен, бир энчи!
Игиледен биринчи!

– Ариу болсам... Болалмам,
Саугъа десенг... алалмам.
Къолум жетмез саугъагъа,
Жаным къалыр къаугъагъа.

Жашау келди юйрете,
Къайда тынчлыкъ жюрекге?! –
Башха юйде келинме...
Ах, мен къалай телиме!

– Тели угъай... жангылгъан,
Бармаз жары атлагъан...
Бютюн къаты сюеме...
Байрам туююдю деме!

Байрамса сен кесинглей!
Тюйрелгенлей эсима,
Атынг сыйдам болгъанды –
Сёзюм андан толгъанды.

– Жолла табып, баралмам,
Сенден саугъа алалмам.
Узакъ, жууукъ – арабыз,
Чакъса да гюл талабыз.

Анда туююл атларча,
Сюйгеними къатларча...
Тынчлыкъ мени къойгъанды –
Тансыкълыгъым сойгъанды...

ЭКИБИЗ БИРГЕ

Кюн ариу тие,
Гюлле баш къагъа,
Къанатлы тилде
Тийре жыр тагъа.

Экибиз бирге
Атлайыкъ жолда.
Бетлерибизге
Насып ыз къона.

Кёрюнюп туура
Келгени Насып,
Сериуюн, ура,
Таулагъа къачып.

Бийикден къарай
Чууакъ кёк жерге,
Акъырын атлай,
Экибиз бирге.

Дуня – жарыкъ.
Тёгюле нюрю,
Жанкъылыч тартып,
Ма алай суйдюм!

Ышара, манга
Къарадынг алай,
Бу ариу тангда
Жанымы байлай.

СЮЙМЕКЛИКНИ ЖОЛУ

Жаш:

Чарсда къалып суймекликни жоллары,
Умутланы толмагъаны, толгъаны.
Суймекликни жол баргъаны – минг тасха,
Минг жыл ётсе да, болмайды ол башха.

Къыз:

Суймекликни къанатлары – алтындан,
Келип къалса, нюрлей жана къатынгда.
Къыш чилледе балли бюркюп чагъады,
Кюн бла кёкден тейри къылыч агъады.

Бирге:

Суймекликни жолу элтир жаннетге.
Ойнай келип, кюле келип, чам эте,

Бирге чыгып барабыз биз башына –
Сюймекликни кез къаматхан гъаршына.

Жаш:

Минг тасханы игилиги – насыбым!
Аны излеп, жылла, ёмюр апчыдым.
Санга тюбер къууанчыма ашыгъа,
Дуниягъа жюрек сырым ачыла.

Къыз:

Ичги сёзюнг дуниягъа айтылса,
Аны аяз кюннге, айгъа къачырса,
Алгъышларым биргесине барырла,
Сюймекликни жарыкъ бетин танырла.

Жаш:

Жояр эдим, сагъыш этмей, жанымы
Сени ючюн, къара этип тангымы.
Чыгъар эдим къазауатха ачыкъдан...
Айтхан сунма ансда алай, жашлыкъдан.

Къыз:

Жой деп къалай айтыр эдим кесинги,
Сен жарытып тургъан чакъда эсими?!
Жан къазауат этер сылтау табылмаз,
Сюймекликден шашхын жилтин къабынмаз.

Жаш:

Айып этмем сени ючюн ёлгеннге:
Тынчлыкъ къайда сени жангыз кёргеннге?!
Насып нюрюн таний жаным атынгда,
Къышым жайгъа бурулады къатынгда.

Къыз:

Сюймекликни жолу толу жарыкъдан,
Керти сылтау чыкъмаз анда барлыкъгъа.

Кюеди кюн, Къара ташны жандыра,
Дунияны суймекликге алдыра.

Бирге:

Суймекликни жолу элтир жаннетге.
Ойнай келип, кюле келип, чам эте,
Бирге чыгып барабыз биз башына –
Суймекликни кёз къаматхан гъаршына.

xxx

Кюн барады атлылай,
Тутулган къанатлылай.
Къалтырайды умутум –
Сен тураса унутуп

Сурарыкъ эдим, алай...
Сёз айталмай, тынгылай,
Шош къарайма кечеге –
Ай жулдуз эхчегеннге.

Сагъышым татлы туююл,
Кетерик болур куююп
Шургулу ингирледе
Тансыкълы бийикледе.

Къадарынг татлы сыйлай,
Эсине тюшсе, къыйнай,
Ма алай турду этип,
Сен... къалгынчыгъа кетип.

Къанаты да кесиле,
Умутну биргесине
Атлаялмаган насып
Олтура эди жарсып.

Аны кёп кюню алай –
Тутулган кьанатлылай,
Насыплы эдим эртте...
Атламым жаргъа элте.

xxx

Кёзден кетмейин турдунг,
Кёп жангы умут кьурдунг.
Мен жашай эдим алай –
Кёзюнге кьараганлай.

Кьолунга тийип кьалсам,
Жангылып бирде андан,
Къызара эдим алай –
Дуния кьараганлай.

Тасхамы айтсам чарсха,
Эштилим ол Гъаршха?
Сен билirse да аны,
Жангыдан жарыр жанынг.

Тасхамы айтсам чарсха,
Санасам сени тасха...
Танг жарырма теркирек?
Сен узакъ кетипсе. Нек?!

СЕН МАНГА МУДАХ БОЛУП КЪАРАМА

Бетинге жарсыу гуржаба атма
Сен, мени кёреме деп келсенг.
Керексиз сагъышлагъа да батма,
Мен жарыкъ адам эдим, билсенг.

Сен манга мудах болуп кьарама,
Мудахлыкъ кери эди менден.

Кюльорге суйген, кюлген аямай,
Ма алай эдим, кюлкю тийген.

Сен, эншге къарап, мудах сюелме,
Мудах этме жанымы мени.
Мен, гюлле жыя, таугъа миннгенме,
Негерге тутуп анда желни...

Бу къабырды демейин, эсгерчи,
Мен да сау эдим алгъын, бирде...
Хапар айт манга, сана, тергечи,
Бир жангы зат бар эсе жерде.

Суймеклик тура болур алгъынча,
Ажашып, башха эшик къагъа...
Мен, ёлюп, бери кирип къалгъынчы,
Жашадым, анга жырла тагъа.

Насыпны бети жарыкъ болса да,
Ёмюргеги деймисе анга?
Мен аны къайтып-къайтып жойсам да...
Ол табып, келип турду манга.

Ол игиди. Мен аны билеме:
Эсгериу керекди кетгеннге!
Къууандым, менден бир зат излемей,
Сен былай къонакъча келгеннге.

Аллымда мудах болуп сюелме,
Болсунла жарыкъ оюмларынг.
Мен санга къууанч этип тюбейме,
Эсимден кетип... жоюлгъаным.

Ауазым жерден келгени неди? –
Ол сени ауаралы этмез.
Жюрегим жарыкъ салам иеди,
Ийнансанг, менден хата жетмез.

Айтыргъа жетишмегенме аз да,
Айтылыр зат кёп эди жерде.
Къысхала болуп къышым да, жаз да,
Мен юйренмей ол затны тергей.

Сен юйрен, менден жигит, жигер да
Бол, алай керекди жашаргъа.
Насыбынг сен сунмайын тюбер да,
Тынч болур жангы кюн башларгъа...

Сен манга мудах болуп къарама,
Мудахлыкъ кери эди менден.
Кюльорге суйген, кюлген аямай,
Мен алай эдим – кюлкю тийген.

ЁМЮРГЕ...

«Ёмюрге сюеме», – деме,
Антынгы айта, бирде.
Мен аны кесим билеме:
Ёмюрлюк зат жокъ жерде.

Суймеклик да, къууанчы бла
Жарсыуу бла биргелей,
Къарап тур, жолу ачыкъды,
Кетерикди... келгенлей.

Келгенича, кетерикди,
Ол, керти да, ажымлы.
Элекнича этерикди,
Тешерикди жанынгы.

«Ёмюрге келеме», – деме,
Ийнандырма адамны.
Мен аны кесим билеме:
Жашагъанма алданып.

Келгенни жолу ызлыды,
Ол артха да айланыр.
Кюн, бата туруп, кызылды,
Анга ким да ийнаныр.

Алай ол кетсе, келеди
Къарангы кече жерге.
Жюрегим аны биледи,
Сынагъанды да бирде...

«Ёмюрге сюеме!» – дечи,
Деп къайтарчы хар кюнде.
«Ёмюрге келеме!» – дечи,
Жюрегинг, жанынг кюле.

Ётюрюк эсе да, айтчы,
Къатланырча бийикде.
Кетерик эсенг да, айтчы...
Алайсыз къыйын жерде.

АЛГЪЫНЧА

Алгъынча ашайма, жашайма,
Кюнню да алгъынча башлайма,
Ишлейме, жазама, окъуйма,
Арийма, тохтайма, солуйма.

Солумагъан бир да жүрекди.
Анга уа артыкъмы керекди?
Керекди сени кюлгенинг да,
Керекди сени суйгенинг да,

Керекди ариу айтханынг да,
Ишден къууанып къайтханынг да,
Къызынг аллынга чапханы да,
Жашынг нёгерлик тапханы да...

Керекди. Алай а туююлдю,
Санга айтханым да – куююмдю.
Сыннган жашауну жалгъаялмай,
Барама, алгъа атлаялмай.

Барама, кёзюм а артдады.
Китап чапракъламы артады? –
Анда суратла да, сёзле да,
Ол мен суйген кюнча кёзле да...

Алгъынча турама, жашайма,
Бирде таш-агъач да ашайма.
Жашау а тохтамай барады,
Жюрег а, алгъынча, – жарады.

Аны тюзетирча туююлдю,
Санга жол ызлайды, жюрюйдю.
Алай табарыгъ' а болмаз.
Ол... тапмай турса да, кьоймаз.

КЕЧЕ

Сагъышым, менден, анга кёче,
Къалкъыргъа унамайды кече.
Терезе жарыкъ – анда-мында,
Шахарда юле – жукъу кыла.

Игини ариу бетин танып,
Кесими анга атдым чабып.
Соруулу къарайды ай манга –
Гюняхла, сууап да не анга?!

Жокъламаз сунсакъ да биз, насып,
Терезе къагъып, излеп, жарсып,
Айланады, тапмагъанлай жол,
Ма, бизнича, кюй этеди ол.

Тынгылайма, тюшча кечеде,
Жомакъдача, айча эгечле –
Сюймеклик, Умут эм Ийнаныу –
Юлешедиле деп кюч-къарыу.

Аладан бири болса тири,
Башхасы кете болмаз кери.
Сыйынып болалмай ючюсю,
Къадарым бир кёп кюн кючсюндю.

Кечени не кёпдю ауазы –
Къууанчы, къарлы къышы, жазы...
Адамгъа ушайды табийгъат –
Хар неге атай барады ат.

«Сюймеклик!» – деди да, сагъайтды,
Кечеге ышанмай, сакъ айтды.
«Мен Умутма!» «Мен а – Ийнаныу!» –
Дедиле эки жулдуз къауум.

Жингирик жолла къошулгъанда
Тюберге керекдиле ала.
Тынч болурча чыгъаргъа таугъа,
Ючюсю бирден болса саугъа.

САКЪЛА

Мен эсими санга бурсам,
Кёзлеринге къарап турсам,
Жашау – ариу болуп, ачыкъ,
Жарсыу кетер эди къачып.

Алай... сени узакълыгъынг,
Жашаууму тузакълыгъы
Арабызда салды кёпюр.
Ётдюр мени, андан ётдюр!

Тейри кылыч чыкъса кёкге,
Туралмайды анда кёпге.
Ариу жарыгындан аны
Тоялмайды адам жаны.

Мен аллынга къарап турсам,
Ёлюп кетип, къайтып туусам...
Насып жангыды хар чакъда,
Аны аман кёзден сакъла.

xxx

Айтхан сёзюнг – дарманым,
Аны излей айландым
Чууакъ кёкню тюрюнде,
Тейри кылыч нюрюнде.

Жаным болса къанатлы,
Учар кибик, не атлы,
Сени табып къоллада,
Жетип сырма жоллада,

Тилек да, жыр да этип,
Къалгынчыгъа сен кетип,
Айтыр эди Аллахха:
«Тюретме, – деп, – палахха...»

Айтыр эди... айталмаз,
Къатлар эди... къатламаз:
Жолунг алгъа тюрюлдю,
Къадар а не? – Кюрлюдю.

Насыбымы къатлагъан,
Къумлу жолну атлагъан
Узакъ кетип барады.
Кечем-кюнюм къарады.

Чынгыл, къая да тюбер,
Озай боран да иер,
Барып турсун саулайын,
Эштилмейин дауларым.

КЪАЧДА

Тейри къылыч туююл, арагъа
Сары кюзню жарсыуу жатды,
Мудах кёзлеринге къараргъа
Жаным къайтып бир мадар тапды.

Къачда терек чакъмазы баям,
Кёрюп келдик экибиз аны.
Алай... жылыу излеген адам
Къурман этип къояды жанын.

Санау, тергеу да къалып, кетип,
Ингир ала къарайбыз кюннге.
Батады ол адыргы этип,
Мында къалып къалыргъа сюе.

Къайтып чыгъар, аны жарыгъы
Къызыл этер сары таланы,
Анга къарай, келир барлыгъым,
Байлай-байлай эски жарамы.

Аны къызыл сууу тёкюлюп,
Къызылдыла юле, къаяла.
Ол кёп турмаз былай кёрюнюп,
Кетер, таула артына ауа.

Тейри къылыч туююл, арагъа
Бата баргъан къызыл кюн тюшдю.
Суююп турдум анга къараргъа,
Ол кюй этип къойгъунчу тюшню.

ОЛ БАШХА ЖЮРЮЙДЮ

Аз – жүрек жылыу берген,
Кюн кенгде солуйду.
Эшикни ачды кетген...
Мени... кьач кьоруйду.

Ол жатханды босагъа
Ташлагъа ингир бла.
Саргьалгъанды олсагъат
Этегим, женгим да.

Саргьалгъанды чегетни
Бусагъы, чынар да.
Ол алай бөяү этди –
Кечеде кына бла.

Инжиледи толургъа
Жетмезлик умут да.
Эсгертеди: «Жолунгда
Сен мени суутма!..»

Суутмаз эдим, алай...
Заманым такъырды.
Мен эс бурмай тургъанлай,
Жоргъалап чапды да...

Сен кёремисе аны?
Къайтырыкъ туююдю.
Алышханды жолланы.
Ол башха жүрюйдю.

xxx

Сурайса сен жангы хапар.
Айтыр эдим, алай... алдар.
Жашау-ёлум, болуп эски,
Умутланы кёбюн кесди.

Таурухлары кюнде да бир:
Сюйгенлени элте, ингир
Къууанч, жарсыу да юлешир,
Ала бла жанча юлешир.

Этер ала бла тилекле,
Излер ала бла билекле,
Алай келип турур кече,
Таурухлары кёкге кече.

Санга, манга да белгили
Игилери тилеклени.
Ала кёкде айлансынла,
Башыбыздан къарасынла.

УЗАКЪ ЭТДИНГ АРАНЫ

Жарашмады жүрекке
Къоншу-тийре айтхан сёз.
Озгъан сүймеклигиме
Тийген болур эди кёз!

Сени кибик кюйгенни
Кёрген болмаз дуния.
Керти эди сүйгенинг...
Ишлей эдик биз уя.

Жумушакъдан-жумушакъ
Бола ариу айтханынг.

Саггышларым – чыммакъ-акъ,
Учуп кетерча жаным.

Эрир эдим насыпда,
Алай болса къадарым.
Манга насып берген жан,
Неден къалдыкъ алданып?

«Къалайса?» – деп, кюлесе,
Тюшде – татлы къарамынг.
Сен кечгинлик тилейсе:
«Узакъ этдим араны...

Манга дарманса!» – дединг,
Болалмадым мен дарман.
Эталмадым сау-эсен,
Артда къыйынды къалгъан.

Къарайдыла узакъдан
Сени мудах кёзлеринг.
Кёре тура, ол затха
Сейир жүрек тёзгеним.

ГАЗЕЛЬЛЕ

xxx (аа ба са ба аа ба са ба)

Сакълап тургъан биледи багъасын
Тюбешиуню. Шо ким да сакъласын,

Сюйгенине тюбейди ол бирде,
Къанат алып, учады тасхасы.

Сюйгенлени жолун билген къайда,
Жулдуз не ай тешгинчи къарасын?

Туман тюшюп, булут басхан жерде
Адам бузда, кьарда да атласын,

Аны багъар жан олду жарасын –
Келмезликни келликча сакъласын!

Алай болур, санар тилекледе,
Сюймекликни оялмай кьаласын.

Келир да, сюелир бирде жарда,
Тюнню-тюшню билалмай арасын.

Жазыу юйю андады, кёкледе,
Тюбер, онгу болгъунчу, сакъласын.

Тарджибанд газель (аа аа ба сс аа аа ба сс)

Кюзню кьызыл-къолан кюню
Жюрегиме кирип... кюйдю.

Жаным алай ариу сюйдю –
Гюлден санга тухтуй тюйдю!

Кюннге барама ызынгдан,
Анда болурбуз деп юйлю.

Жулдуз жыйын уча, жанып,
Барама мен, изми табып.

Булут кьашын-башын тюйдю,
Баям, ол жауаргъа сюйдю.

Алай болса, умут кюйдю,
Мудах болур жерни гюлю.

Ингир кюеди кьызылдан,
Жаным алай ариу сюйдю.

Насып тапды, сени танып,
Сюйюп, сакълап, кюйюп, жанып.

xxx

Атынг келеди да жырдан,
Кюнлю окъа – аны сырған.

Нюрюнг – тюшген кибик къырдан,
Кёзню, жанны да жарытхан.

Алай ариуду сыфатынг! –
Кёзню жапдырмай арытхан!

Кюнню кёзю, тохтап, къарап,
Батады кеч, жүрек къыйнап.

Сенден не кёпдю тарыкъған –
Сокъур болганды жарыкъдан

Санга эс, кёз да къаратхан.
Къалай сейирди Жаратхан!

Кюннге ушап къалып атынг –
Къобуз да, саз да таралтхан.

Къатлап излейме кёрюрге,
Кёрюп, хазырма ёлюрге.

Къасыда газель (аа аб аб аб аа аб аб аб)

Кюйген жүрекледен ишлеп къала,
Адам улу келип, турур къарай.

Келип турур, кюнню къолгъа ала,
Жарытыргъа сүйюп келген жолун.

Не кёп умут жашайдыла алда!
Къайсы берир, сайлап, манга къолун?

Аяз, шыбырдаша жашил талда,
Башха жары бурду барыр жолун.

Аны сакълап тургъан сары къая
Сюелгени бошдан, къучакъ жая.

Оюмumu ары-бери сала,
Тохтамайма бир аз заман, солуп.

Аллым жарыкъ – гюлден толу тала,
Узалыргъа кёз къыймайды къолум.

Табы къалады, сау болса жара.
Мени ёргеди, кюн таба, жолум!

xxx

Къарамым байламлыды сени бла,
Келгенинг, кетгенинг, эсебинг бла,

Аязла тийгенде женглери бла.
Эслегенме аны эрттеде,

Жулдуз, ай да жарыкъ тенглери бла
Къаяла башына эннгенде.

Аланы асламы – иеси бла,
Кюйдюле адамла кетгенде.

Бирлешеме кёкню желлери бла,
Жулдуздан, ай-кюнден келгени бла.

Шош булгъайды насып женглери бла,
Мен санга жыр, назму этгенде.

Бу жерге бир кюнде келгенинг бла,
Мен насып ёрюне жетгенде,

Жердегин да, бийик кёкдегин да
Сен ушайса бирге этгенге.

xxx

Не мудахды кюзде тегерек!
Кюн кетгенди таудан тенгереп.
Туманла тюшдюле кёллеге,
Жазлагъа тансыкълыкъ – кёлюнде,

Сюеледи тиширыу жангыз,
Къач къояды эрий баргъан ыз
Гюлледе, терекде, кырдықда,
Кюн тюшгенди, баям, тырхыкга.

Кюн букъгъанды, кёрюнмейди ол,
Не мудахды, шургуду бу жол!

Агъачла моргълудум-сарыла,
Жюрегим ачыды, тарыгъа
Кюнлерим ауара болгъаннга,
Жюзюнден бир умут толгъаннга...

Тарыгъады жаным бу кюзге,
Ол къарайды озгъан кюзгюге!
Кюзгюде уа хар не да ачыкъ.
Солуюм, тохтайым да, азчыкъ.

Узакъгъа къарайым кесимлей...
Сен жашайса мени эсимде.

НЕ КЪЫЙЫНДЫ БОРАНДА БАРГЪАН

Т. А.

Къар жауады, эшикде – боран,
Не къыйынды боранда баргъан,
Не жулдуз кёрюнмейди, не ай,
Жанымы сууукъ сагъыш талай.

Сен кетгенсе узакъгъа кёзден,
Солурукъса хапардан, сёзден.
Мен, кеталмай, мычыдым жерде,
Ызынгдан: «Неле этдинг?!» – дерге.

Мен санга жилир ючюн къалдым.
Шо менлей къалгъа эди къанлым!
Жетмезден санга эди жолум,
Тиерге азчыкъ къала къолум...

Не медет! Толалмагъан умут
Шош жилийды: «Къой аны, унут...
Жолугъуз башха эди, баям.
Кёп затны эталмайды адам...»

Бир мудах келесе эсиме,
Мен соруу этеме кесиме:
Жарсыуунг неден эди, къайдан? –
Сен кетдинг, баям, андан байдан.

Жилиядым келген тангда къуугъун,
Сен мени жүрек бла жууугъум!
Эрттеним болгъанды жаралы,
Къарангы алгъанды араны.

Сен башха турсанг да, мен – башха,
Биз бирге тургъанбыз сагъышда!

Бу жашау суна эдик узун...
Къычыра тургъан чакъда къузгъун!

Сен ачий, жана тургъан кюнде,
Мен, баям, аны билсем сюе,
Къонгуроу бере да тынгылай,
Телефон кюе эди алай.

Бир ингир къалгъанды эсимде,
Мен саугъа этеме кесиме:
Биз жолда бара эдик алай,
Бир бирге бугъуп-бугъуп къарай.

Жаулугъум кюнден эди мени,
Женгиме тийген жерде женгинг,
Экибиз да уялып, жунчуп,
Кетерге хазыр эдик учуп...

Ол эртте-эртте эди... эртте,
Тургъанда жашлыкъ къууанч эте.
Къар жарыкъ жауа эди, ариу,
Жанынга бере насып, къарыу.

Не башхады бюгюн жаугъаны.
Аплына чыгълмайма аны.
Сен болсанг, чыгъар эдик бирге...
Биз суйгенча болмады хар не.

Таукеллик табалмады билек...
Мен этеме кеч къалгъан тилек.
Сен кетдинг да, мен къалдым мында,
Кесиме, санга да жиляргъа.

Сен барда, биле эдим, бирде
Боллугъун санга бир келирге,
Къууанчны санарча, жарсыуну.
Ким берир манга ол асыуну?!

Кёргенлей, жарый эди бетинг.
Сен мени ансыз къалай этдинг?!
Акъыллы кёзле бла къарап,
Ким турур манга сенлей жарап?

Дуния жарыкъ, мурат, насып –
Барысы да тас болуп, жарсып,
Ызынгдан турама мен къарап,
Эсгериу жолну барып, санап.

Не болса да, сен бар къадарда,
Жанымы сени бла алдаргъа
Юйренип, келген эдим алай.
Жашарыкъма энди мен къалай?!

Сынаугъамы тюбедик бирге?
Бушууунг кирген кюн жүрекге,
Солууум тохтай эди... Кёрдюнг...
Сора нек кетдинг сен, нек ёлдюнг?!

Шош жауады къар къабырынга,
Сен къарап турлукъса аллыма,
Жатарыкъма мен да кюнлюмде,
Жууукъда санга жер юйюмде.

2015 ж.

КЮН ТИЙГИНЧИ

Къатышмай хайыргъа, хатагъа,
Къарайды узакъладан булут.
Ол кюреше болур айтыргъа:
«Хар не да кетедиле къуруп...»

Айырылыу андан ажымлы,
Экеуленнге къысдырмайды кёз.
Къадар китаплагъа жазылып,
Ачий-ачый айланады сёз.

Жылытмайды, жарытмайды жукъ:
Бёлюнмейди насып экиге.
Юлюш-бёлюш этеди сууукъ.
Къалай этгин эки жүрекге?

Кёкге угъай, къарайбыз жерге,
Анда жууап излеген кибик.
Сылтау да жокъ... алай... кетерге
Керекбиз, кюн къалгъынчы тийип.

КЪОНАКЪ

Жунчуп келген жолоучу
Къакъгъан кибик эшикни,
Алай келдинг... оноучу
Боллукъ эдинг... кечикдинг.

Эки кёзюнг – жилтинле,
Кёрюнмеди башха зат.
Къайгъыларым тизиле,
Жаным да бола азат.

Уча эдим, насыпны
Кёлю суна таркъаймаз...
Тюйюл эди басымлы...
Андан жетди манга аз.

Айырылыу жойгъанны
Заман къабар, ачытыр.
Ол сен манга къойгъанны
Ийгенме мен къачыртып...

Кюеме да, ёлалмайма,
Эсгериуге батама.
Алда бир зат кёралмайма,
Эсни ары атама.

xxx

Аулакъ жолу жатханды,
Кюнлюм бетни терилте,
Тангым алай атханды,
Жюрегими эрите.

Туман болуп, ауады
Тауну этген сагышы...
Къалай анда къалгъанды
Сюйгеними алгышы?

Аны кибик жаныма
Болмаз къанат бераллыкъ,
Эрттенимде таныла,
Манга къучакъ кераллыкъ.

Татлылыгы, ачысы
Жалан манга туугъанча,
Алай болду, барысы
Жолун бери бургъанча.

Ариу, жарыкъ эрттенлик
Бёленгенлей дарийге,
Жюреклени эрите,
Киреди тауда юйге.

МАЙДАНДА

Айтылмагъан ауара
Жашап тура жанымда.
Кюнде къалама даугъа,
Сёзде-кёзде таныла.

Насып деген майданда
Тепсейдиле башхала,

Жер орнундан тайгъанда,
Къыйынды иш башларгъа.

Адам ариу умутла –
Толмазлыкъла – этгенде,
Жерни, кёкню унута,
Кетедиле кетгенле.

Жашап тургъан излейди
Жюрегине къууанчны.
Назму, ийнар тизеди
Букъгъан тасхасын ачып.

Къарайма мен кёзюнге,
Анда жашайды насып.
Кёрген кибик кюзюде,
Къууанч эте эм... жарсып.

Бийикледен, ёрледен
Къарайдыла жулдузла.
Кёзлеринги кёргенде,
Жарсый болурла ала.

Аны билип, кесими
Атар эдим мен санга...
Жыяма да эсими,
Чыгъама сенсиз тангнга.

БАРАМА МЕН КИРИШНИ

Жети кере оюмлайса,
Аны сунуп тийишли.
Кёремисе, тоюмдаса!
Барама мен киришни...

Къайда болсам да, сени
Кёзлеринге тюртюле,

Излейме мен игилик,
Къадарымы кюлдюре.

Анга төреди элтген
Бизни кийик жолланы...
Эртте эди ол, эртте,
Эсде тутама аны.

ЭСГЕРИУ

Эсгериу, даун эте,
Айланады биргеме
«Унутдум!» – десем, жете,
Чөргеле жүрегиме.

Игилик этер эдим,
Эталсам, сени табып.
Олсагъат жетер эдим,
Жанымы къолгъа алып.

Алай... жол къайда санга?
Тынчаялмайды эсим.
Жабылып къалды къарда.
Атланыр эсем кесим...

Кетерикбиз биз ары –
Къарангы, мудах чарсха.
Ангыламайбыз барын –
Гюл бла тенг чагъа мурса.

Тасхалыды бу жашау,
Алдауу да кёп аны.
Къадарынг, жазыу – тасха,
Экили бола жанынг.

Байлыкъла да къалырла,
Къалырла тоханала,

Ёмюрле уа – барырла,
Ашыгып, уруп алгъа.

Ибилис алтынланы
Иесиди эрттеден.
Ол санайды аланы
Анга жокъ келген, кетген...

Болжаллыды хар адам –
Бу жерде жашау этген.
Ангыламайбыз, баям, –
Заманны къайда жетген?!

ИЙДИМ САЛАМ

Ауанача кёрюнюп,
Кюн батхан чакъда кетдинг.
Жан туююлдю ёмюрлюк,
Сен анга шагъат этдинг.

Таралта да, къычыра,
Атынгы айтады жан.
Назмугъа сала, жыргъа,
Танглада ийдим салам.

Оюлгъан къаялагъа
Не тюрслеп къарайды кюн!
Айланады алада,
Чарслада бугъуп, ёкюл.

Тюшюнюр эдим, алай
Шош жилийды жюрегим:
«Не къыйынды къуралгъан!
Оу болду, – дей, – суюгеним...»

Къая, тау да – ёмюрлюк.
Сен... бийиксе аладан!

Хорлаялмай ёлюмню,
Ой, кёрге кирип къалгъан!

Жашамаз эдим бир кюн,
Санларым алай бурду!
Жюрегим, болуп кёмюр,
Ызынгдан къарап турду.

БОСАГЪА ТАШДА КЪАЛЫП...

Босагъа ташда къалып,
Жанымы къолгъа алып,
Ызынгдан къарап турдум,
Сен къайтып келлик сундум.

Келмезликсе сен, баям...
Сюелдим. Сейир адам:
Ийнанады болмазгъа,
Тилеги да толмазгъа.

Мен андан къайтып келген
Адам кёрмедим жерде.
Ма аны да билгенлей,
Сакъладым сюелгенлей.

Сюйгенден алданыргъа,
Эс да жокъ къалгъанында.
Биз жашайбыз ма алай –
Алгъагъа... артха къарай.

Экисин тагъа бирге,
Созулду жашау жерде
Келгеннге бла кетгеннге...
Мени алмадынг тенгнге.

Сен кесинг кетип къалдынг,
Къайтмазгъа эди аллынг.

Дуниянг да энди – хакъ...
Танг атып келеди акъ.

Босагъа ташда къалып,
Сюелеме, кюй тагъып.
Сен эштемисе аны?
Бёлюнюп къалды жаным.

КЪАРАМ – ЖАНДАН КЕЛЕЧИ

Жюреклени ачыта,
Эштилгенде хапарынг,
Ол кертини къачыра,
Келе эди сакъларым.

Манга айтхан сёзюнгде
Атармы кюн, жарырма?
Ол, жанымы тёздюре,
Узакъ жолну барырма?

Ариу эди къарамынг.
Андан татлы болмаз зат.
Келе эди къарарым,
Къайгъыладан кенг, азат.

Къарам – жандан келечи,
Кюзгю болуп жанынга.
Келирсе да экинчи,
Чыгъарма мен аллынга...

Жюреклени ачыта,
Къуугъун хапар келгенде,
Мен, кертини къачыра,
Тура эдим... элгене.

xxx

Къуугъун сени жаныйды.
Жаным аны таныйды –
Кимни да ол хорлайды,
Жазыу кёпню онглайды.

Алай аны санаргъа,
Къайтып алгъа къараргъа
Къоркъуп, турдукъ тынгылап,
Боллукъ ишни ангылап.

«Сенден алгъа ёлейим!
Сени ючюн төлейим!» –
Дерик эди да ананг,
Къыйынды аны тапхан.

Жиляй эди эгечинг –
Ол – анангдан келечи.
Эштилмейин сёзлери,
Мудах къарай кёзлери...

Жаханымде, жаннетде –
Ол дуния адетде
Сакълайды, дейле, бизни
Билип келлигибизни

Ата-ана, къарындаш,
Эгеч, шуёх да... Сын таш
Сюелгенлей арада,
Барадыла ушакъла.

УЗАКЪСА СЕН

Кёпюр болуп сагъышым,
Санга элтсин алгъышын.
Узакъса сен, кенгледе,
Ушамайбыз тенглеге.

Мен аллынга къарайым,
Аурууунгу алайым.
Жырым сени арытмаз,
Алай... жаным жарымаз.

Кюнден айдан да жолла
Ишлейме, тансыкъ бола,
Айтырымы санаргъа,
Кёзлеринге къараргъа.

«Анга жарарча сёзле
Табарма, излей-излей...» –
Десем, кюледи эрттен:
«Къайтып келирми кетген?!»

МАГИСТРАЛ СОНЕТ ГЮРЕН

1.

Не чууакъды кёкню узагъы!
Эсимде сакъларыкъма аны.
Къамата бийикни бузлары,
Эншгеде уа – балли чакъгъаны.

Къызылсууду аны гюллери,
Тюшдюле, айбатлай орамны.
Мен барама, аякъ тюплерим
Къууана, ол сепгил жолланы.

Жол этгенсе гюлден узакъгъа,
Аязны да тыйып тузакъгъа...
Ол учуп баргъа тай а – Боракъ!

Жетерик, озарыкъ атланы,
Къууарыкъ бу жерден къачханны...
Къаяла башы чыммакъды, акъ.

2.

Къаяла башы чыммакъды, акъ,
Эншгеде уа кюнню кёзюнде
Жюрекге салынады жасакъ,
Атламазча ол гюл ёзенде...

Бу кюнню къаматхан жарыгъы
Арсаргъа, таукелге да керек.
Умутну, насыпны барлыгъы –
Ол болады кимге да билек.

Туманлы, тылпыулу къызылда
Жол элтеди сени ызынгдан.
Жеталлыкъма, таудан узалып.

Таулада уа жолла – гюлледен,
Таулада уа жолла – кюнледен!
Къангалача, къаты бузлары.

3.

Къангалача, къаты бузлары,
Къоллары, чатлары – къоркъуулу.
Кийикле жаларгъа тузланы
Тюшдюле, бетлени толтуруп.

Жюздюле, аязгъа тагъылып,
Бийикде журунлу булутла.

Къайтмазла, жоллары жабылып,
Ёпкелеп толмазлыкъ умутха.

Кюрешмем алагъа ушаргъа.
Насыпны да жыйып къучакъгъа,
Жетерикме, алдатмай чарсха.

Жулдузла жанарыкъ заманда,
Ай чыгъар кёрюрге, къараргъа...
Экибиз да ажашмай барсакъ.

4.

Экибиз да ажашмай барсакъ,
Оюнчакъ жел, къагъа къанатын,
(Атламаз бузлада бир арсар!)
Айтылып турур, жырча, атынг.

Мен аны сыйдамлап бошадым,
Сагъынып, эсгерип тургъандан.
Болуп кёп айтырым, къалырым,
Жууап тапмай къалдым соргъаннга.

Гюлледен да, кюнден да толу
Не бузлудуду, къарлыды жолум!
Къаягъа сюелеме жууукъ.

Айыучач гюллери бюгюле,
Кюн кёзю да жарый, тёгюле,
Мен болама... болама сууукъ.

5.

Мен болама... болама сууукъ,
Жыр къачады, тийип къаягъа.
Ол ёксюздю, менича, туууп,
Жарашалмай къалды уягъа.

Жууунады жырлы черекде,
Булутла жыйыны кьадалып.
Шыбырдайды чапракь терекде,
Шошлукьгьа... дауургьа алданып.

Тепсеуге ушады сагьышым –
Тилегим, алгьышым, кьаргьышым...
Насыбым а – бузда кёгерип.

Мен сени унутмам узакьда,
Жюрегим да турур тузакьда.
Кюн бла бузду мени нёгерим.

6.

Кюн бла бузду мени нёгерим,
Экиси да – эки жанымда.
Къызылгьа бла акьгьа чёргелип,
Къызыуу, сууугьу таныла.

Къарангьды, жарыкьды кече!
Жулдузу да, айы да – сары.
Сагьышым айланады кёче,
Бир бери тартдыра, бир – ары.

Мен сени унутмам ёмюрге.
Ненча жыл термилдим кёрюрге,
Жанымы тансыкьлыкь толтуруп.

Сен тураса башха жерледе.
Мен керекме ары келирге...
Тынгыларбыз, бирге олтуруп.

7.

Тынгыларбыз, бирге олтуруп.
Эририкди сенсиз кёргеним,

Эсими игилик толтуруп.
Ма чагъады бузда гюллерим...

Къанаты эриген Икарлай,
Мен сюеме кюннге жетерге!
Кёзюмю къаматады бу къар,
Къоймай, къоймай бир зат этерге...

Ол кюнде кюерикди ахшам,
Чыракъны сен кёрюрча такъсам,
Баргъанда жангызлай ёргени.

Не чыракъды, не кюндю, не ай –
Узакъдан жылтырайды, къарай...
Тюн сунама тюшде кёргеним.

8.

Тюн сунама тюшде кёргеним,
Эсгериу ийнакълайды эсни.
Жайладача, жылы – тегерек,
Мен туююлме, туююлме кесим!

Орайда айтылады кёкде,
Макъамы эштиле узакъгъа.
Ол жырланмай тургъанды кёпге,
Миллетим тюшгенде тузакъгъа.

Шималны, Женубну байлагъан
Нечик бошду Боракъ тайлагъа...
Аланы учаргъа къойсала.

Нечик бошду, ала – Боракъла –
Тамгъасыз, ма тюз къарча, акъла,
Жулдуздан, не айдан болсала.

9.

Жулдуздан, не айдан болсала
Не игиди Бораць тайлары.
Барырла, учарла, жол сала,
Ай болуп, кюн болуп аллары.

Оюнчаць жел, тарай жалкъала,
Шыбырдайды къулакъ жанында:
«Бу жолла бла ары баргъанла
Чыгъарла, – деп, – сени аллынга».

Мен къайтырма сени бла жерге!
Не... къалырма сени бла бирге,
Ай да, кюн да бирден толсала.

Къарап тур аллыма, эсгерип,
Кёзлерим къууанырча, кёрюп,
Борацьла бийикге учсала...

10.

Борацьла, бийикге учсала,
Гъаршлада къанатла къагъарла.
Мёлекле, биргеме болсала,
Сюерле ийнарла тагъаргъа.

Ол таулу сыбызгъы согъулгъан
Къаяны башында булутла,
Бу тарпан тайлагъа жолугъа,
Бёленип башларла умутха.

Сууапны жазарыкъ мёлегим,
Гюняхны жазарыкъ мёлегим –
Хар тангым да ала бла атар.

Къызылдымды тангны атханы,
Къызылдымды кюнню батханы...
Жолума къайсысы да жарар.

11.

Жолума къайсысы да жарар.
Жайылса къачланы жарыгъы,
Жыр, ийнар да, кюйле да тагъа,
Ма алайды жолла барлыгъым.

Черекни тауушу – биргеме,
Агъачдан да – жашил шыбырдау,
Экисин да санга келтирсем,
Жолума табыллыкъды сылтау.

Ол атам чалгъан жер юлюшден
Гюллени келтирип, юлешсем,
Къууанырса, жарыр къарамынг.

Сен анда поэтле бла бирге,
Жырчыла, жерчиле бла бирге
Тансыкълайса жерни саламын.

12.

Тансыкълайса жерни саламын,
Гъаршланы къатлары уа – жети!
Не мудах, соруулу къарамынг!
Мен аны жарытырма, жетип.

Сен Къара шаудандан ичгенде,
Кюзгюдеча, кёрдюнг кесинги.
Жюздюле биргенге илкерле,
Алдыла, бёлдюле эсинги.

Сен ала бла бирге ойнадың,
Кёп иги кьууумла ойладың,
Гюллери чакьдыла таламы...

Аллыңда уа – чегет агьачла,
Сарыла, кьызылла да кьачда...
Не мудахды кьачны кьарамы.

13.

Не мудахды кьачны кьарамы!
Сау ёмюр сенден жокьду хапар,
Селейтирча жүрек жарамы!
Жазыуум не – сюр, не – алдар.

Тёгерекди кюнню жоллары,
Башланады тауда тёппеден.
Ол киралмагъан – чат кьоллары...
Хапары да болмаз кетгенден.

Ашырады тангны кечеге...
Ашыкьдың да ары кёчерге,
Умутну хорлагъанды кьадар.

Ол сени жарытхан кюн бла ай,
Жулдузла тургъаны жылтырай...
Сау ёмюр сенден жокьду хапар.

14.

Сау ёмюр сенден жокьду хапар.
Эсимде уа – жарыкь кёзлеринг...
Кьадарым юйреннгенди алдай,
Ажашып ол жылы сёзлеринг.

Аланы да жерге кийирген –
Не сейирди кюю кьадарны!

Хар нени да кыйын билирге,
Алай тапчы аны алдарны!

Жазыуум, къадарым – тасхалы...
Тынч сундум жашау башханы,
Оюмну эсгериу эхчесе...

Унутмам къарлада, жауунда,
Гъаршлада, жулдузлу дауурда
Мен сени, сыбызгы эштилсе...

15.

Не чууакъды кёкню узагы!
Къаяла башы чыммакъды, акъ,
Къангалача, къаты бузлары.
Экибиз да ажашмай барсакъ...

Мен болама... болама сууукъ,
Кюн бла бузду мени нёгерим.
Тынгыларбыз, бирге олтуруп...
Тюн сунама тюшде кёргеним.

Жулдуздан, не айдан болсала,
Боракъла, бийикге учсала,
Жолума къайсысы да жарар.

Тансыкълайса жерни саламын,
Не мудахды къачны къарамы!
Сау ёмюр сенден жокъду хапар.

сентябрь, 2015 ж.

Ата журтну кюню –

татлы, ариу

(поэмала)



ТАУЛУ ТИШИРЫУ

Ачы кьюугун кирип келген тангда
(Анга кьяжау турур амал кьайда?!)
Мудах болду Беш Тау Элни бети,
Кьадар бизни сюрюнчюле этди.

Жигит эрле – уруш аулагьында,
Узакь болуп туугьан тауларындан,
Кьорууларгья сюелмезлик кюнде
Таулу ана такьды ачы кюйле.

Жапсарыргья табылмай сёз, кьартла,
Кьартла угьай, эсли эрле, нартла,
Айхандыла, кьарап таугья, кьолгья:
«Чыгьармазла Аллах кёрмез жолгья...»

Таулу элле, журтла кьаран кьала,
Тиширыула жилигьанда анга,
Жерге кьарап сюелдиле кьартла...
Кими кьайтыр, кими кьайтмаз артха.

Жолгья чыкьган ауур чакьдан башлап,
Башха сагьышларын кьыстап, ташлап,
Тиширыула – кьарты, жашы болсун,
Тутхандыла эсде ана борчун.

Эшелонла тизилишип бара,
Жюреклери болуп ачыкь жара,
Умутлары – кюйген мыдых кеси...
Аллах айтса, хорлар адам эси!

Зикир айта, минчакь санай, кьартла,
Оюмлары: «Кьайтырбызмы артха?»,
Узакь бола барадыла журтдан...
Журтсуз адам кьоркьямыды жукьдан?!

Ёлгенлени кьоядыла кьарда,
Табылмагъанлай онг асыраргъа,
Кебинликле тигедиле кьолдан...
Узундула кьалай темир жолла...

Кьартла кёлюн алгъан келинлени
Къара кёзлю малкъар сабийлери
Тёгюлдюле кьыргъыз эллерине,
Къазахстанны узакъ жерлерине...

Таулу ана, таулу эгеч, сизге
Жетген кьайда?! Махтау экигизге!
Сабийлени, кьартны башын сылай,
Ала кёрмез жерде ачы жиляй,

Жашау кьайгъы этди мында ана,
Кюндюз колхоз сабанлада тала,
Кече тешек жабыуланы теше,
Жабагъындан кёлөк-чындай эше...

Айхай, базар мындан алай узакъ!
Тургъан халынг эркин туююл — тузакъ,
Комендантдан кьагъыт алгъан — кьыйын...
Тауда кьалып, чарсха батхан — сыйынг.

Зорлукъ кёрюп, азап сынап келдинг,
Табакъ уннга болгъанынги бердинг,
Кетер ючюн босагъангдан ёлюм.
Баям, Аллах берип чексиз тёзюм.

Жазыу болса, тёзесе хар неге...
Сабийлерин сала туруп жерге,
Жилямагъан тиширыула кёрдюм,
Ачлыкъ хорлап, ойнай эди ёлюм...

Къызла, ачып таулу кюбюрлерин,
Чыгъардыла кюмюш туюмелерин,

Накьут-налмас ташлы белликлерин... –
Гыржын туурам ючюн берликлерин.

Алтын, кюмюш неге керек анга –
Ачлыкь босагьасын сакьлагьаннга?
Алып чыкьгьан кюн аланы кьолгьа,
Кьамадыла кёзле, нюрден тола...

Таулу кьызла баш-кьол аулукьларын
Чыгьардыла, келин жаулукьларын,
Уннга алышыргьа, биямукьгьа...
Ташла кибик, ауур – жиямукьла...

«Ачлыкь уят кьоймаз», – деди бирде
Биреу нартла жашап тургьан жерде.
Алай... кьыйын болса да бу жолу,
Таулу адам созалмады кьолун.

Уллукуьарын сазбет сабийлени –
«Отлай» келип, уудан ёлгенлени,
Нартлача кьартланы, ынналаны... –
Кьалай санап чыгьарса аланы?!

БИРИНЧИ УШАКЪ

(баш иеси бла сабийлени анасы)

– Сен арбаздан чыкьгьан кюнден башлап,
Кьалгьанма мен тынчлыгьымы ташлап.

– Кьалай айтаса, не деп, сен алай,
Тёгерекде болгьан затха кьарай?

– Сен аманат этгенсе кьартланы...
Сюргюн узакь этгенди араны.

Туралмадым санга берген сёзде –
Жабылдыла ол сен суйген кёзле!

Къалай тюберме деп турдум санга...
Сен энди бол сюдю, ёкюл манга.
Атанг, ананг да – экиси бирге
Киргендиле бу къум тюзде жерге...

Мен, ашларын эталмай аланы,
Кебинликге салалмай аланы,
Не кюн кёрдюм, сен болмай къатымда!
– Миналмадым, келирча, атыма...

– Хапар да жокъ сенден, келям да жокъ,
Къагъыт да жокъ сенден, салам да жокъ...
– Ариу тангда мени жыккъгъанды окъ.
Анга ата-бала, бийче деп жокъ.

– Жангызма сора... Сен да ачыдынг!
Умутуму арты бла къачырдынг!
– Жияма, жаным, терсме, кеч мени,
Билсем былай жарсырынгы сени,

Шо не этсем да, сау келир эдим,
Мен бауурум бла сюркелир эдим...
Алай а ... жазыудан къачхан къайда?
Жапсарыргъа сёз тапмайма санга.

– Жашау алай къыйынды бу жерде –
Таудан келип, киредиле кёрге...
Бирде мен сукъланама алагъа –
Ёлюп, анда солуу алгъанлагъа.

– Ауур сагъышланы кетер, ташла!
Биз экибиз ючюн да сен жаша!
Сабийлеге салмаз ючюн жара,
Ёксюз кюню – кечеледен къара...

– Ёлюр эркинлигим да жокъ мени!.. –
Жулдузлары къачханды кечени,

Ала, бугъуп туруп къара чарсха,
Къонадыла тауда Къара ташха.

xxx

Хауа не суу жарашмай ёлгенле,
Санай барсанг, жюзле бла тергеле,
Иблис къаргъышланы болдурдула –
Узакъ бурууланы толтурдула,

Къартла тохтагъанда, ташлап къарыу,
Тиширыула къазгъандыла къабыр,
Сабийлерин салыр ючюн ары...
Ана деген, къайда сенден жарлы?!

Алай эсде – башха жашау бары,
Жапса да жүрекни сюргюн къары.
Анда – монглукъ, берекетли арбаз,
Къууанч – аслам, жарсыу деген а – аз.

Адам эси сенден къаты къайда?!
Къара къышны бураса сен жайгъа,
Жомакъ айта, эски таулу жомакъ,
Жасайса ... ачлыкъны... эте омакъ.

ЭКИНЧИ УШАКЪ (ынна бла туудугъу)

– Кавказ деген узакъмыды мындан?
– Узакъды, къор боллукъ санга ыннанг!
Ары барлыкъбыз, балам, биз артда,
Темир жолла хапар, таурух айта.

– «Ата журтум!» – деучю эди аппа...
– Анда кёк, жер да – бирча къатапа.
Анда тёшле, таула да – гюллюле,
Чегет, кюнлюм да – бирча кюнлюле...

- Анда адам ач болмаймыды?
- Хау.
- (Къалай керек эди анга алдау!)
- Гыржын да кёпмюдю мындан анда?
- Андамы? Хау! Ачдан ёлген къайда?!

Ёлген да этмейди анда адам...
– Ол сен Жаннет деген болур, баям.
– Жаннетди ол, керти айтаса сен.
Аллах айтса, болсакъ биз сау-эсен,

Юйге къайтырбыз, тау элибизге.
Анда жашау халал эди бизге.
Анда таудан чыгъады кюн кёкге...
– Анда мындан игимиди?
– Кёпге!

Юйден чыкъсанг, чегет хауа ура,
Бийикледен къарай кийик журла,
Гара суула, нарзан суула агъа,
Къанатлыла ариу жырла тагъа...

xxx

Арта тауда, Беш Тау Элде бала,
Малкъар халкъы юйге къайтханында,
Ёлгенинде къартдан къоншу ынна,
Сорур, ийнанмай, сейирге къала:

- Да ёлмейди деген эдинг да сен,
Мында адам, Кавказ жерге келсе?
- Ёлюммюдю, Ата журтда ёлсенг,
Ахыр кюнде тауларынгы кёрсенг?!

xxx

Сюргюн жери – куйсюз, ашы – татран,
Кёпню сынар азап жолну баргъан.

Тиширыу, сен – миллетинги бети,
Сакълап турдунг таулу адетинги.

Сакълап турдунг таулу төрелени,
Узакъ жерде, сакълыкъ кереленип,
Ана тилни – миллет шагъатлыкъны
Ёчюлтмединг, тутдунг бютюн къаты.

Къызчыкъланы кесингча юйретдинг,
Жашчыкъланы атача тюзетдинг.
Саман этип, сабий жашла юйле
Къаладыла эртте таулу кюйде.

Аталарыча, тутдула балта,
Бабаларыча, бараза тарта,
Ачлыкъ, тарлыкъ башлар ючюн кете,
Жашау мадар юйрендиле эте.

Жюреклеге къанат берип, къарыу,
Хорлам тангы болду жарыкъ, ариу,
Тиширыула къарадыла жолгъа,
Ийнаныудан, умутладан тола.

Жашау жолну ауурду дингили,
Алай бирде келеди игилик:
Кимни – къарындашы, кимни жашы
Излеп тапды, кимни – юйюр башы.

Насыплыла болуп уланлыла,
Аталыла болуп къарыулула,
Ёксюзлени нёгерлери – умут:
«Сакъла!» – деди... кеси жарсып, улуп.

ЮЧЮНЧЮ УШАКЪ
(атасы бла жашы)

Къарайды суратха ёксюз жашы,
Атасына ушап кёзю-къашы...

– Шо бир кере кёрсем эди сени,
Насыплыгъа санарем кесими.

– Нечик ёсгенсе! – дейди атасы,
Къучакъларгъа уа къоймай, жарасы
Ачыйды жүрекни тенглигинде.
Къарачы дуния кенглигине!

Келгенди, къучакълар къарыу а – аз.
Кеси да башханыды бу арбаз.
Кеси ишлемеген юйге къарай,
Турады атасы, жүрек тарай.

– Аппа... ёлгенди, кесибизбиз биз.
Анам бла мен къалгъанбыз экибиз.
– Къабырлада табалмайма аны...
– Аны кёрю – темир жолну жаны...

– Ынна да жокъду, басдырдыкъ аны,
«Жаннетледе учады, – деп, – жаны», –
Анам алай айтады ыннагъа.
Сен, ата, ийнанамыса анга?

– Ийнанмай а?! Къарачы сен анга!
Ийнаныргъа керексе ананга.
Не къыйынлыкъ кёрюп келеди ол!
Кёлсюзлюкге сен, жашым, берме жол.

Кеси къалайды? Неди жумушу?
– Аурупду. Бригадир а, урушуп,
Алып кетди колхоз бахчалагъа.
Къатыды ол ишден къачханлагъа.

Ахшам къарангысы тюшсе, келир.
– Къыйынды ол а, бек къыйын, Тейри.
Эгешчигинг кёрюнмейди юйде...
– Анга анам тагъады шош куйле...

Элни кыйырында жатады ол.

Ары, хансын теплеп, этгенди жол.

– Табарма, жашым, мен аны мында.

– Жатады ол ынна бла, кыйырма.

Анда ахлу да кепдю, излесенг,

Дууа этер эдик бирге... келсенг... –

Къарайды суратха ёксюз жашы...

Тансыкъ этип ата кёзю-къашы...

xxx

Кетгендиле Ата журт урушха

Таулу тукъумладан ётгюр жашла:

«Хорлам алып къайтырбыз, – деп, – артха!»

Ауады кюн, жарсыу эте, бата.

Кече сайын этсе да кюйлерин,

Ана къатлап сюртеди юйлерин,

Жашы келсе, болмазча айыплы.

Алай... келлик, къайсын да ал, къайтды.

ТЁРТЮНЧЮ УШАКЪ

(анасы бла жашы)

– Келдингми, балам?! Мен сени сакълап,

Келликсе деп, сурап, соруп, жокълап

Минг жыл тура болурма былайда.

Неден кечге къалгъанса сен, къайда? –

Ол тынгылайды. Не десин анга –

Аны сакълап, минг жыл тургъан жаннга?!

– Ариуса сен, аскер кийим ушап! –

Кереди анасы тюшде къучакъ.

Жюрегине къысып аны, жашы

Сылайды шош сагъыш алгъан башын.

Ол такъыйкъа тутады минг насып!
Жашы айтады кючсюнюп, жарсып:

– Узакъма. Келаллыкъ болмам, баям.

– Алай къалай айтады сау адам?!

Эрни жолу – Ата журтха, ташха,
Мен билмейме, болуп андан башха.

– Алайды, анам, тюзсе, тюзсе сен!

Къайтыр эдим... тюйюлме сау-эсен...

Ёлгенме, анам, Брест къатларында...

– Керекме мен ары атланьргъа...

– Тапмазса. Къарындаш къабыр – уллу.

– Да тапмай а, болсам эрттен жоллу! –

Ана таукелди, баласы – мудах.

О, сабырлыкъ берсин анга Аллах!

Ийнанмайды, ёлдю деп баласы.

Тешип кёрмез бир жан да къарасын.

Алай жашап турур, жолгъа къарап,

Жашын сакълап, къурманлыкъла атап.

xxx

Бошалмай бу жерде кёргенлери,

Ариу тилек болуп нёгерлери,

Уруш отда болгъанланы кёмюр

Суйгенлери сакълайдыла ёмюр.

Тилек сыйдам этгенди атларын,

Заман сары-зыккыл – суратларын.

Къарайдыла андан аскерчиле –

Жаланда тюшлеге кириучюле.

БЕШИНЧИ УШАКЪ

(эки сүйгөн)

– Келгенме мен. Арыймыса сакълап? –
Деди жууукъ атламай, кенг тохтап.

– Аны ючюн жашап турама мен!
Сени къайтып келлик сунама мен!

– Жолла сюрюп келеме не заман...
– Кийимлеринг болгъандыла аман.
– Да болмай а, менича айлансанг,
Окоплада, уруш жолда барсанг,

Отдан, окъдан кёрюнмейин аллынг...

Аны ючюн болур былай халым.

– Ананг сени алай сакълап турду!

Сен, ажашып, келалмагъан сунду.

Къыргъыз, Къзаха жери – аулакъ бары,

Кюню, айы да бир кибик – сары...

Бир бирине ушайды жоллары,

Ажашыргъа сылтау – ала бары...

– Мында биргебиз энди экибиз.

Сенден хапар айтабыз энди биз.

– Ёлгенсе сора... мен а кечикдим...

Сени сакълай, алай бла кечиндим.

Келалмадынг... сен сүймединг, баям...

– Жолун кеси сайламайды адам...

Жюрегими берип тансыкълыкъгъа,

Кюлерими жазгъанма къагъытха.

Алгъанмыса? Алалмаймы къалдынг?

– Аны, баям, сургюн тыйды аллын.

– Алай болур. Сен этме кёлсюзлюк.

– Мен эрттеден сынайма ёксюзлюк...

– Аяз къанатына къонуп, желде
Айланырла ала, хапар бере,
Сени къалай суйгеними айта,
Жайда, къышда арбазынга къайта.

Сени атынгча жокъду бир жерде,
Аны айтсам, турду къарыу бере...
– Болалмайма кесим жангыз мында!
– Ауурдула, бир бек ауур сынла.

Кётюрюрге ашыкъма сен аны.
Кюнню, айны кёрюп турсун жанынг.
– Мени мында тутхан умут кюйдю!
– Сени жаным алай къаты суйдю!

Суратынгы кёремисе мында?
Турады энтта ол хуржунумда.
– Андан бери саулай ёмюр кетди...
– Мени ол ненча насыплы этди!

Жюрегиме къысып турама, хау...
– О, нек туюлсе, башхалача, сау?!
– Сен кеч мени, болалмадым, айхай...
– Телиме мен! Турдум жолгъа къарай...

– Жанымса сен! Къатлап суйдюм сени!
Алай... жолу къысхады кечени.
– Хазырма мен сени бла кетерге,
О, къойма кесимлей эрттенликге!..

xxx

Таулу ана, жууаш миллетими
Жарсыу, умут, къууанч да этдире,
Сен сакъладынг сюргюн желлеринде,
Сен къайтардынг таулу эллерине.

Сыйрат кёпюр – баргъан жолунг сени.
Жасамайды жулдуз да кечени –
Ала жерге тюшгендиле кюйюп,
Баям, кёрле жарытыргъа суююп.

Алты-жети баласындан бири
Къалгъан ана, болгъанса сен тири,
Ол жангызны этер ючюн тукъум.
Жашай турдунг, кече къачып жукъунг.

«Эже», – деп айтдырдынг къыргъызлыгъа,
«Апке», – деп айтдырдынг къазахлыгъа,
Сени билип, сый бермеген болмаз,
Жанынг сауда, малкъар халкъ жоюлмаз.

Жигитлени болгъанса анасы,
Сюргюн жолну бакъгъанса жарасын,
Артха къарап, кёребиз биз аны,
Жаннет жашау къурсун ариу жанынг!

Эски журтда жангы от жакъдырдынг,
Малкъар тилде жарыкъ жыр такъдырдынг,
Бёлляу айтып, бешик тебиретдинг,
Бизни: «Таулусуз сиз!» – деп юйретдинг.

Санга – махтау! Санга – ыразылыкъ!
Ариу жырла, санга деп, жазылып,
Эжиулерин зурнук сюрюу эте,
Барадыла ёмюр жолда кете.

Салыр эдим мен эсертме санга –
Миллетинге ёкюл болгъан жаннга,
Сакълагъаннга аны тагыларын.
Сени сыйлап, анданды айтханым.

Ёлюм бла болуп бетден-бетге,
Сен – аналыкъ эм эгечлик этген,

Сен – келинлик этген кѳуру юйде,
Сен – жыр такъган, сарын такъган, кюйле!

Санар кибик тюйюлдю хакъынгы –
Ёкюл болуп, жакълайса халкъынгы!
Тарыхыбыз кетмезча тартарга,
Сен юйретдинг ёлюр кюн... жашарга!

Этип турдунг умутланы байракъ,
Биз, сен барда, Ата журтсуз къалмакъ!
Таулу ана, санга – ыспас, махтау!
Сени сыйлап, башын иеди тау!

«АТА ЖУРТУМ...» – ДЕСЕМ

Эртте...

Эрттен туманла эриген сагъатда,
Элим уяна турганда,
Барганды таула таба танг бла атам...
Эртте... ол атлы болганда...

Туякъ тауушу эштиледи тангда,
Анам – терезе къатында.
Къарайды, андан букъдуруп, атама,
Аны чагъыдий атына.

Ыннам а, кийик териси – намазлыкъ,
Санайды къызыл минчакъла.
Керек зат да этмей турганды азлыкъ,
Ала жанымы тынчайта.

Къопсам а, чегет бети – къол аязда,
Къышда да, жазда да – сурат.
Кюзде уа кюнден согъулган аязда
Чайкъай чапрагъын къазауат.

Кюнню таягы айланады юйде,
Тутарма аны, секирсем...
Анам а къарайды, къарайды, кюле...
Алайды, эсге келтирсем.

Ачып терезе, узалсам – алмала!
Шефран алмала, татыулу!
Терек бахчабыз – эрикле, шапталла...
Саулай да элге айтылып.

Жалан аякълай атларыкъма чыкъда...
Жауун не жылыды майда!
Жауун тюбуне зат къапламай чыкъсам,
Чачым ёсерикди анда!

Эрттен

Тейри къылычны къанауат жарыгы
Жасап, не ариуду эрттен!
Ингир алада, къаралып, тарыгып,
Булут эди кеч бла жетген.

Жерле айланып, дуня да кёрюп,
Келген эди ол былайгъа.
Тансыкъ болгъандан, жилямукъ да тёгюп,
Жукъ айтмай, жаууп жиляргъа.

Аны сагышы да туура таулугъа:
Журтдан узакъда – не къыйын!
Сууу, хауасы да – дарман саулукъгъа,
Бийикди, таулача, сыйынг!

Чокъракъ суулагъа къарагъан сабийлик
Къояды анда суратын.
Тартады бери (шо анымы билип?),
Къарайма, келип, тууратын.

Ыннам арбаздады, къара – кийгени,
Узунду, ариу къыйылып.
Къолум бла тутупма аны этегин,
Жыйрыкъ къанатха сыйынып.

Ары бугъарыкъма, ариу айтсала...
Сабий дуня – эсгериу.
Ма ол кюнлерим эсима къайтсала,
Туады менде бир эриу.

Туады эриу да, къууанч да менде,
Барама къая киришде.
Да къайры барлыкъса, турсанг кенгледе,
Къарыу алыргъа керекде?

Энейлары

Ма бу тийреде уа, суйсенг къайтыргъа,
Жашайды Эней тукъуму.
Идрис чыгъыучуду азан айтыргъа,
Аны бла бёле жукъунгу.

Аны сакъалы не ариуду, не акъ!
Чыкъгъанча керти жомакъдан!
Тёшде уа атлайды, жигит болуп, сакъ,
Жёге таякъгъа таяна.

Аны ол ариу, огъурлу сыфаты
Къалгъанды эсде ёмюрге,
Сабий кюнюмде башымы сылады,
Анда не мында кёргенде.

Бу журт – Алийниди. Алий эфенди
Кесди Раубазы терекни
Ёмюр ашырдыкъ, ол аны этгенли,
Динни кийире миллетге.

Жашы Магомет да ма бу арбазда
Туугъанды, ёсгенди элде.
Аныча, халкъым деген азды жашда,
Аты сакъланады кёлде.

Жангы жашауну кийире таулагъа,
Болуп большевик, кюрешчи,
Берди азатлыкъ халкъына саугъагъа,
Жандан, жюрекден юлешди...

Тимур туудугъуду уллу Алийни,
Аны атасы – Магомет.
Таулу жашланы билимли залими,
Кимге да аны юлгю эт.

Жолдан ётгенлей, Жумакку жашагъан,
Жарыкъ журтланы бириси.
Энейлада кёпдю юлгю жашлагъа,
Озады ёткюр игиси.

Мында Мухажир да кёргенди жарыкъ,
Мында сабийле туудула –
Ёсюп, къазауат жолланы къыдырлыкъ,
Махтау да аллыкъ таулула.

Аны жашлары уа – Сагид бла Салих –
Элим суйген эр уланла,
Малкъар миллетни адетин сакъларыкъ,
Аны ючюннге туугъанла.

Алгъынча, мында Аминат кёрюнюр –
Ма ол жашланы анасы.
Жарыкъ бетинден жарыкълыкъ тёгюле,
Алгъынча, бизге жарасын.

Сылар башымы, кёп ариу да айтыр...
Жарыкъды сабий кюнлерим.

Орам башында юйюнеми къайтдым? –
Бери эштилди къюлгеним...

Мында уа Зулкъай жашады бу жерде,
Батманды аны бийчеси.
Зухра бла, Хауа бла, Лиза бла бирге
Болгъанма, тургъанма кесим.

Тытыр сюртюлген юйлери – къонакълы,
Андан да, мындан да келип.
Къолу билгенле, этгенле омакъны...
Артыкъ да суйгенди элим.

Бирси къоншубуз а Салахды бизни,
Кесин, тюбесем, танымам.
Алай а къызы бла жашы Азретни
Сагъынмай, бир айтмай къоймам.

Мында Анняка жашагъанды эртте,
Аты да Жюзюмдю аны.
Анам жашырлыкъды атын ёмюрге,
Намыс бла биргеди жаны.

Аны туудугъу Фатимат бла бирге
Кирсек жасалгъан юйюне,
Анда – суратла къабыргъа бетинде...
Шагъатча жашау кюйюне.

Дин окъуу

Кюнлюм къабырла къатында уа межгит
Болгъанды эртте кюнледе.
Мында окъугъанды Беш Тау Эл келип,
Тутуп бу элни юлгюге.

Элни ичинде ол тюйюлдю жангыз,
Уллуду элим, адамлы.

Тёртге да чыкыгъанды межгит санлары,
Алай а ма бу – сайламлы.

Элде медирсе межгитле ачханла –
Эсли Бекболат⁷ бла Алий.
Бери, Арабхача, къара таныргъа
Сабий да, уллу да келди.

Омар⁸ – Къарачай жашланы игиси,
Мында төрт жылны окъуду.
Локъман хажиге⁹, Алийге тийишип,
Болду билимли, огъурлу.

Дагыда аны устазы Сюлемен.
(Шыйых къабыры элимде.)
Чабдар улун кёпдю, не кёпдю билген,
Сюйген обасын кёрюрге.

Артда уа Омар бла Ахмат¹⁰ биргелей
Къумукъ жерлеге кетерле.
Анда Къуранны теренин билгенде,
Араб жерлеге жетерле...

Кязим да, Шыкы элинден тигелеп,
Мында окъугъанды, келип.
Аны эсинде сакълагъан энчилеп –
Тарых таурухлуду элим!

Ма ол межгитде окъуду Адыхам,
Къудайланы Нох бла Локъман¹¹...
Былай ызыма бурулуп къарасам,
Къайсын да турама жокълап.

⁷ Атаккуланы Бекболат.

⁸ Алийланы Омар (Уллу Омар).

⁹ Эфендиланы Локъман.

¹⁰ Мусукаланы Ахмат.

¹¹ Батырбекланы Локъман.

Юсюп да, Салах да¹², мында межгитде
Танып къараны эм акъны,
Къыйын жашауда тазалай кетдиле,
Тутуп жүрекде Аллахны.

Жолла

Мындан, бийикден, къарасанг элиме,
Кёресе битеу жолланы.
Орам, кетгенни ызындан термиле,
Созады къумлу къолларын.

Мында къабырда не узакъ жатханла... –
Бары да этеди къуллукъ
Адам улуна бир бирин табаргъа,
Тюберча, болурча жууукъ.

Жолну уа андады керти тюзлюгю:
Этеди бирге жанланы.
Сылтау табылып, ол къалса юзюлюп...
Насып да къояр аланы.

Сюйген суйгенин кёрюрге атланса,
Аны бла жүрюйдю аяз.
Сакълайды, жүрек сёзлери къатланса,
Жарыйды, жанады арбаз.

Жолгъа ачылады арбаз къабагъы,
Сакълайды андан скойюмчю.
Кийик жол элтеди, къолну тамагъы –
Батхан кюн анда кюйючю.

«Анда – кёзкёрген, жолланы ахыры...» –
Алай деп турсам, ийнанып,

¹² Ахметланы Юсюп бла Тёппеланы Салах.

Андан да ары кетдиле, тагъылып,
Кюлюп, кьюуанып... кыйналып.

Ма жол жингириг а элтеди бизге,
Андады юю бабамы.
Салам кирпични къатдыра да, тизе,
Алай къалагъанды аны.

Жылыды ма бюгюн да ол ююбюз,
Къонакъ да бир ёчдю ары.
Андады кьюуанч не бушуу кюнбюз,
Ары сыйынады бары.

Анда жюрюген жашланы эсгерте,
Ыннам да айтады хапар,
Кетген кюнлени туурагъа келтире.
Кюню эрттедеча батар.

Ыннамы эсгериулери

«Ахмат, Батокъа да – менден тамата,
Эки билегим, къалала.
Айшат – ючюнчю кьюуанчы атама,
Эгеч эдим мен алагъа.

Анам Жанголча мени кёрмей къалды,
Ёлюм хорлады анамы.
Алай бла, жашау да, къадар да аллы
Башыды жүрек жарамы.

Ёге анабыз, Жумарукъ деп аты,
Балхамды жүрек жарама.
Аны эсгериу хар кюнде да – татлы,
Санайма аны анама.

Ол төрт къарындаш да къошду тукъумгъа,
Алай жаннетде айлансын!

Жарыкъ да, жылы да болду жууукъгъа,
Анда этгени жарасын.

Хамит, Мухаммат, Исмайыл эм Исхакъ –
Тёртю да – адам сукъланыр.
Алда Батокъа бла Ахмат къошулса,
Алты къарындаш жокъланыр.

Граждан урушда къазауат баргъанда,
Ахмат комиссар болгъанда,
Тюзлюк ючюн деп чыкгъанда бабала,
Аны душманла жойгъанда,

Элим биргелей жиляды Ахматха,
Ариу эди, жаш эди ол...» –
Ыннам ызына айланады артха,
Тартып эсгериу элтген жол.

xxx

Эски суратда олтурады ыннам.
Гулла – гюлледен толгъанлай.
Турама анга бюгюн мен да къарап,
Кесим да анда болгъанлай.

Аны бла бирге мен жияйма анда.
Эгеч болалгъан – не къыйын!
Артда жилярыкъды ол Мухамматха,
Заман чархларын да тыйып.

Артда уа – Хамит... Ол – башха урушда,
Ата журт ючюн жоюлур.
Ыннам сууукъда, санлары къуруша,
Излер да, къазар уруну.

Анда фашистле жойгъан бир да бир кёп
Малкъар эллени барындан.

Арта айтырыкъды, ыннам бла тубеп,
Къыргыз элинде уа Шакъман¹³:

«Анга атылган автомат огъундан
Женгил болгандан санлары,
Саулай секирип ёлюкле уругъа,
Къачхан эди ол бияры...»

Хамит жоулганды. Эки къагъанакъ
Эки жанында атаны.
Ыннам, биз юйде Хамитни сагъынсакъ,
Эсге тюшюреди аны.

Жашы – башында, кызчыгъы – аякъда,
«Атам», – деп жангы юйрене.
Хапар былайны жокълагъан сагъатда
Ыннам да тохтар, кючсюне.

Хаммаланы Зоя – жүрек жарасы.
Анга да жияйды ыннам.
Ол тешмей турганды десем къарасын,
Анга, ишек болмай, ийнан.

Туууп эгечден, Баразбий тукъумда
Эрке ёсген Зоя – жазыкъ:
Чекди къыйынлыкъ... атдыла уругъа...
Жыр, кюй да этеди азлыкъ.

Аны киргинчи фашистле тутханда,
Ёшюн ичирген сабийин,
Бирден бирине ётдюре, букъдура,
Алай сакълагъанды элим.

¹³ Созайланы Шакъман.

xxx

«... Элни башындан киргенде душманла,
Ала кюнлюмге жетерге,
Нартюх бахчада бугьунуп, алайдан
Атханды Омар¹⁴ фашистге.

Алда офицер, жыгылып атындан,
Тюшдю да сары орамга,
Аскер, жыйылып ёлгенни къатына,
Къоркъуп къарады орманнга.

Къара агъачда букъдула душмандан
Къызыл партизан жыйынла.
Ата эдиле кюнлюмге алайдан,
Тохтап ол чегет къыйырда.

Оту бла огьу биргелей тегюлюп,
Бугъа эдиле адамла,
Чалы да, чалман да бирден сегюлюп...
Не окъ, неда топ жарала.

Анда, Ажокъа къолундан ёргеде,
Ол Пошт жол болган жерледе,
Турду партизан жыйыны биргелей,
Кече бла кире элlege...»

Ата эгечим а, Шамса¹⁵, пулемёт
Атханды келген душманнга.
Жюрек кюйдюргенми болур эди ол? –
Артада айтырыкъды манга...

Артада айтырыкъды манга хапарын
Бизни Хамитни юсюнден.

¹⁴ Жырда айтылган Батырбийланы Омар.

¹⁵ Мусукаланы Шамса.

Башха партизан эрлени атларын
Санап, ёксюнюп, кючсюне:

«Элден кетерге сылтаула табылып,
Андан жоюлду ол жарлы.
Алай а мында жаш-къартны да жыйып,
Таугъа жибергенди тарны...»

xxx

Душман окъладан ёлгенле уа бир кёп,
Уру толтуруп жатдыла.
Жиляй эди ол кюн бу жер бла кёк...
Артда аланы тапдыла...

Шекерланы кыыз – узунчач Зулейхат,
Кюмюш тарагъы башында
Эки бёлюнюп душманны огъундан...
Къарайды кюн сын ташына.

Земжан да жатады эски къабырда –
Макит тукъумну бир кызы,
Ариу да, жигит да, эрке да. Анга
Кюеди жүрек да, кызып.

Мында уа Къара – Атмырзаланы жаш,
Уллу тукъумну ийнагъы.
Ол, къайры барса да, боллукъ эди баш...
Санайма, жүрек къыйналып.

Къара кёзлери не ариу Исхакъны¹⁶!
Элли жашладан айырма.
Аны да ёлюм элияча къакъды,
Жашау жолундан сыйыра.

¹⁶ Мирзоланы Исхакъ.

Аны жанында сюелди Исмаил,
Тукъум къарындаш Исхакъгъа...
Кёкню тутулупму къалгъанды айы?! –
Къалай тёзалды алагъа?!

Бауаланы жаш а – Назир а – энчи,
Жашлай жоулгъан киеуюм!
Анам бла аны адамы – эгечле,
Элни ийнагъы, суйгени.

Къалгъанды жашы бла жарлы Бислима,
Ёксюз ёсдюрген къыйынлы.
Мында уа Хажиди – Жаболаны жаш,
Кетди уругъа жыгъылып.

Жарлы Исмайыл да анда табылды, –
Жашы Бийчекку тукъумну.
Элни игиси, ахшысы къырылды!
Душман ма алай къутурду!

Шаухал – Элжоркъа улу – юй тамата,
Ол юч сабийни атасы.
Келген болурла аны кёз аллына
Ёксюз къалгъан юч баласы.

Лейля, Каракай да, Люля да, ёсюп,
Кёлюн алырла Кезбауну...
Ала бла элни тынчлыгъы да кёчдю,
Жолу юзюлмезча дауну.

Асхат¹⁷ да кетди душманны къолундан –
Ариу, билимли, акъыллы.
Аны юсюнден эм жашау жолундан
Бизни юйде кёп айтылды.

¹⁷ Хазналары Асхат.

Жарлы Муталип¹⁸ да – юлгю жашлагъа,
Жигит да, чёрчек да болгъан.
Аны юсюнден биз хапар башласакъ,
Кёзле да, жүрек да толгъан.

Не кёп умуту къалдыла жартылай!
Жарыкъ жулдузу ёчюлюп...
Кёзде уа турады жарыкъ атлылай,
Жиляйды жауун, ёксюнюп.

Амин¹⁹ да жашайды халкъны эсинде,
Жашап да турлукъду ёмюр.
Жолу уа къалды къысхадан кесилип
Болгъан кюн хар не да кёмюр.

Къызын бла эки жашчыгъын Мухажир²⁰
Этгенди ёксюз гитчеден.
Аны бла бирге жоулгъанды Хажи
Тюбейланы жаш да элден.

Махмут да, Сейпу²¹ да – элли уланла,
Эки да юнню чырагъы.
Эзде айтылып, саналып тургъанла,
Эки ёмюрню ийнагъы.

Кирген душманла кёп сылтау тапдыла,
Окъдан бла отдан – ызлары.
Осман, Магомет²² да анда жатдыла...
Бугъа эди кюн, къызарып.

¹⁸ Эфендиланы Муталип.

¹⁹ Малкъшондуланы Амин.

²⁰ Сарбашланы Мухажир

²¹ Текуланы Махмут, Энейланы Сейпу.

²² Оракъланы Осман, Сарбашланы Магомет.

Салих, Магомет эм Махмут²³ да алай –
Кёкге кетдиле биргелей.
Ачы эсгериу жан, жүрек да талай,
Турады элим эсгере...

Ыннам олтурады, мудах къарамы
Излейди кетген жашланы.
Этеди бирге бу узакъ араны...
Булут баса тау башланы.

xxx

«Жарлы Кунийни²⁴ уа жангыз баласы –
Къызчыкъ да кюйдю да кетди.
Куний а – эсли къарт, ачий жарасы,
Бушуу да, ачыу да этди.

– Душман киргенде, ол окъла тюбюне
Чыкъгъан эди, билмей, къалай?
– Бизни Хамитни ашырып юйюнден,
Анга къоркъгъандан, ма алай!

Эгеч, къарындаш деген ол заманда
Кёпге да болгъанды татлы.
Чабып чыкъгъанда уа къызчыкъ орамгъа,
Душман марады да атды.

Душман марады да, атды ананы!
Ол – беш сабийни ёсдюрюк!
Юйюр башыны да²⁵ келди хапары –
Уруш къазауат ёлтюрюп.

²³ Мечукаланы Салих, Ульбашланы Магомет, Ёзденланы Махмут.

²⁴ Мусукаланы Куний.

²⁵ Ботталаны Магомет.

Ёшюн ичгенин сакъляялмай къалдыкъ,
Излеп анасын, жарсытды.
Куний да, чыдамай, кетди да, жарлы,
Бютюнда ачы ачитды.

Ол төрт сабийни сыйырып элтдиле
Арта ёксюзле юйюне.
Алдыкъ ючюсюн, кетгенде сюрюннге,
Гитче уа къалды бёлюне.

Арта къабарты элинде табылды,
Иги адамла ёсдюрюп...
Куний жазыкъны юйюрю абынды,
Кеси да, аны кётюрюп...»

Сабий дуня – ажайып

Кюнлюм бетинде уа жашил сабанлыкъ...
Жерни жарасы – окопла.
Анда сабийле болганда айландыкъ,
Ары жыгыла да, къоба.

Анда сабанлыкъ жерледе да табып
Тургъанбыз арта патронла.
Келген эдик бир жол темир бёрк алып
Бир окъ тешиги бла андан.

Къайдан билгин не болганын былайда? –
Сабий дуня – ажайып.
Кюнлюм бетинде, бу сейир къыралда
Барады таурух азайып.

Къызыл Кёндеден а Уллу Хорламгъа
Этгенди юлюш жанындан.
Кетгенди мындан къазауат жолуна
Эрлик къайнагъан къанында.

Сегизжюз адам – бир уллу дуния,
Бары да эсде жашагъан.
Кёбю уа къалгъанды къурамай уя,
Къошулмай артда жашлагъа.

Малкъар хапарны мурдорун салалгъан
Ана къарындаш да – узакъ:
Салих²⁶ Акъ Межгит деп ма ол шахарда
Беш ай сынагъанды тузакъ.

Артда уа ёлгенди. Ачдан, ауруудан?
Аны билген жокъду, къайда?
Эсге тюшюрербиз мында, таулада,
Аны биз Хорлам кюн, майда.

Кюнлюм а – кюнлюдю, жылыды, ариу,
Сабий оюнлу, байрамлы.
Анда, арысам, мен алама къарыу,
Алайды жашау баргъанлы.

Жашау а кюрешди...

Жашау а кюрешди, тохтамай баргъан.
Анда хорлагъан сакъланыр.
Чегет агъачда бугъуннганды тарда
Аппам, ачытып акъланы.

Алай къызылла да анга душманлыкъ
Эте да къайта турдула.
Аны, Шабазны²⁷, жашларын да алып,
Узакъ сибирьге къуудула.

²⁶ Жазыучу Хочуланы Салих.

²⁷ Хочуланы Шабаз – къарт атам. Ол жыллада аны ат жылкъысы болгъанды.

Узакъ сибирьге, билгени ючюннге
Юйде берекет кётюре,
Узакъ сибирьге, болгъаны ючюннге
Малгъа да, жерге да ие.

Узакъ сибирьге, заманын, къарыуун
Ишге бергени ючюннге.
Узакъ сибирьге, хомухла сылтауу
Къажау чыкъгъанда кючюне.

Отуз жетинчи – ол ачы жыллада
Кулак этдиле аланы.
Сюрюп чыкъгъанда, къумалы жылкъыла
Жаба эдиле жолланы.

Бабам эди ол, аппамы атасы,
Аты сакъланды элимде.
«Хочу улуну туугъаны, баласы
Туады, – деп, – ат белинде!»

Эртте, жай тангда

Анда – Ажокъа, чертлеуюк чырпылы.
Сюрюу отларыкъды анда.
Къызыл ийнекни сюрюуге чыгъарып,
Келеме кесим да тангда.

Орам бла угъай! Мен кюнлюм бетинде
Сюеме гюлле жыргъа.
Гитче гюлчюкле, кёкчюкле, кимитле,
Кюннге ушагъан, сарыла.

Жыя да юзе, ёрледим къаягъа.
Жютю къаягъа – ортада.
Мында, кюнлюмде, эрттеден алагъа
Атап къойгъан нартды атла.

Сары къаяла, Къысырла, не Акъла ...
Ариу гюлле кёп къыйырда.
Желде къалтырай, сюзюле, чайкъала,
«Кел, юз!» – дей, мени чакъыра.

Андан кетерге къоркъаракъ да бола,
Юземе пухлу гюллени...
Анда да мени сакълагъанды къая...
Сакълап турлукъ кёп кюнлени.

Кесип Ажокъа чертлеуюк чыбыкъдан,
Чалы эшерикди атам.
Тахта-бахчаны малладан, тауукъдан
Сакълар ючюннге деп, баям.

Къоншум да, Хусей да, келликди бери,
Атам бла чалы эшерге.
Малгъа деп ала куудушла этерле
Ма танг атхандан ингирге.

Арта олтуруп, шош хапар айтырла,
Эсге тюшюре кёплени.
Озгъан жоллагъа жангыдан къайтырла,
Къарам бла сылай ёрлени.

Хусей андан жашды, атам – тамата,
Атын айтхан жокъ келинде.
Тийре – жуууукъдан да жууукъ адамла,
Ийнанма кёзбау дегеннге!

Къоншу келинле уа Балдан бла Зубай,
Батай эм да Зоя, Шаку,
Тапий, Залихат... не элпек эдик, бай!
Сыйдан, намысдан да – бакы.

Нюржан бла Хамай а – кеси юйюбюз!
Жууукъ-узакъны жүрютген.

Ала бла бирге кечебиз-кюньюбюз,
Ала – окьутхан, юйретген.

Нюржан – анняка, Шахадат – анака,
Къоншу Азинат а – ажа.
Хыйла этген жокъ эди жан арада,
Ниет да, жүрек да – таза.

Мен а жыярма гюлле...

Барсанг Ажокъа бла Арба-Жолуна,
Чыгъаса кёксюл тёшлеге.
Анда чаллыкъла чайкъала толкъунлай,
Таугъа тартдыра, ёргеге.

Атам бла барадыла юч да жашы,
Турлукъдула тёрт дуругъа.
Чаллыкъ жерине да къарай сагъышлы,
Атам олтурур солургъа.

Хызир гитчечикди, аны чалгъысы
Ушайды саплы оракъгъа!
Къайтып чыгъарыкъды артда алысын,
Малла жайылырча, отлай.

Да мен а чабарма, жыярма гюлле,
Чечек гюлле – бир да бир кёп!
Инжи да боллукъду анда, юлкюде...
Тала уа – кызыл, сары, кёк...

Мында къарампил да ёседи, къара!
Ма бу уа – керти къатапа!
Кимит гюлчюкле да, тарта шакъыгъа...
Арымай, барлыкъма атлай.

Ингир алада тебрерикбиз юйге,
Атам да, жашла да арып.

Кёксюл кырдыкны да жайып тюбюне,
Машинагъа от алдырып.

Тикден тюшерикбиз. Къыланч жоллада
Къыйынды эншге барыргъа.
Мени уа гюллю къысымла къолумда:
Берликме элтип ыннама.

Ыннам а – элим оноугъа чакъыргъан,
Баттады, хар ким да билген.
Тюшебиз тешден акъырын-акъырын
Къара танылгъан ингирде.

Юйде уа анам сюртюрюкдю айран –
Бетим, билегим да кюйюп.
– Къыйынмы эди сабийге къарагъан?! –
Дерикди ыннам да, суйюп.

Намаз бошалса, олтуруп жанына,
Жомакъ айтдырлыкъма анга.
Тийре къартлада жетген жокъду анга –
Устады ыннам жомакъгъа...

Суу-Келген-Къол

Ары къарасанг, анда – Суу-Келген-Къол.
Ташлы, къаялыды саулай.
Элтеди ары бу къыланч баргъан жол,
Артада уа кетеди таугъа.

Анда тургъанла – бир жигит адамла:
Ташдан чыгъарадыла суу!
Бахча этселе, – къаяла башында!
Кёрюнмейди ол да жарсыу.

Тёртгюл буруула – юйлеге туурада.
Къоян да, къабан да кирир.

Анда нартюхле шуулдай турганда,
Башха бет алады элим.

Къыланч жолланы жауун, къар да ашай,
Жабылмайды таш дегенинг.
Алай а барады, барады жашау,
Сейир этдире келгенни.

– Къалай жашарыкъды мында, – дей, – адам?-
Къарайды къонакъ тийреге. –
Тасха иши барды, мен билмей, баям,
Билинмейди хар келгеннге...

– Этебиз бахча, ма тутабыз малла... –
Сабырды къартны кёзлери.
– Мындамы? Мында – къаяда бла ташда?
Тюшдеча болду кёргеним... –

Мында уа, керти да, жигит адамла
Жашайдыла, иш кёллюле.
Ташны сюргенле! Бош туююл – къадама!
Ма аллай жигер эллиле.

Тёбе-Арты

Элни башында уа Тёбе-Арты бар,
Тешик къаясы да – жууукъ.
Тёшден келген суу къаяла бла агъар,
Жайда да, къышдача, сууукъ.

Тешик къаяны секирип ётгеннге
Махтау айтылады кюнде.
Сабий жашланы алайда кёргенде,
Ана жүреги да кюе...

Тешик къаяны тюбюндеди Тызыл,
Къая уа чынгалды, бийик.

Алай а жашла, ёчешип эм кызып,
Келедиле ат секиртип...

Тиширыула жай кюн жуадыла жюн,
Чууакъды кёкню къарамы.
Этип бахчала, кыздыра тура кюн,
Ишлейди элни адамы.

Тёбе-Артында – кёшакълы юлюшле,
Жерни азлыгы – шагъатсыз.
Ташны юсюнде да, болуп кючлюле,
Ишлей юйренди бабабыз.

Хаймашада

Тёбе-Артындан ачылады жайлыкъ,
Анда Хаймаша отлаула.
Атам, кыртишге жамычы да жайып,
Этеди жерчик солургъа.

Аты тагылыпды жангыз терекге,
Жиби да узун созулуп,
Чимдир отлаудан деп кеси керекде,
Турмазча къарап, кёзулуп.

Чилле жалкъалыды жылкы туурада.
Тутуп аязгъа жухларын,
Чабадыла энди туугъан тайчыкъла,
Алай бла чача чыкъланы.

Бирси талада уа – кёйла, кёзула,
Булутча акъла, къарала...
Атлайды сюрюу, созула-созула,
Эслетмей тебеди алгъа.

Манга да кёзу сайлагъанды атам.
Къара, дугъумкёз бурмачыкъ.

Аны къатына сылайым деп барсам,
Жаратмай, кетеди къачып.

Атам а кюледи: «Эмсин анасын.
Къарыу да алсын бир кесек.
Бызанкды²⁸ къозунг, ол ёссюн, айнысын.
Эти да болурча, кессек...»

Угъай, кесерге уа къоймам къозуму!
Юйге элтирикме аны...
Къарайма кёкге, булутла тозурай,
Ачадыла акъ таулары.

Къан-Жол

Тоноу-Юлешген таш жатады анда –
Кюйге кирген Къан-Жолунда.
Жылла, ёмюрле кезиулеп баргъанда,
Жырда, таурухда жолугъа.

Эки жыйырма тенгли жыл ичинде –
Тёлю ёсгенни мардасы! –
Келгенди бери эки-юч да кере
Ногъай жерлени ордасы.

Чингиз аскери – бир болса да тили,
Дини да, тини да – башха.
Чачханды шахар да, элле да, келип...
Тангны да бургъанды чарсха.

Алай а алан халкъы жан сакълады,
Къайтып тирилди, жашады.
Бери Чингизни туудугъу атланды...
Жангы къазауат башланды...

²⁸ Бызанк – кезиуюнден артха туугъан къозу.

Къырым татарлы Менгли хан аскерин
Бери келтиргенди эртте.
Кесин къутхаргъанды (жаланда кесин!),
Жасакъ алыргъа келгенде.

Тонуу-Юлешген... Ким кимни тонады?
Аны билген жокъду, къайда?
Кюнде сюрюучю сыбызгъы ойнады...
Гюлле тепсетемиде майда?

Насра къол

Насра къолунда не айланчды бу жол! –
Къая, неда жар, къоркъуулу.
Мында алай кёпдюле-кёп дорбунла!
Къыйын жашагъанды таулу.

Алай жашагъанды – ёмюр-ёмюрле,
Сыйламай кеси къыйынын,
Андан не мындан къонакъгъа келгенни
Кёкге кётюргенди сыйын.

Бири адепге тергесе да аны,
Бири уа санай телиге.
Алай таулуну уа жаланды жаны,
Болгъанды заман билирге.

Насра къолунда уа – сары мюшкери,
Ариуду, гюллю – дуня.
Таулу, жигерлик къарыу, кюч да берип,
Жашайды, этгенди уя.

Малы – тууушлу, бахчасы – битимли,
Жарыкъды санга тюбеген.
Мында жашагъан адамны хар бири
Ишге, жумушха юйреннген.

Тызыл

Элтеди чегет жаны жол Тызылгъа.
Анда не ариуду хауа!
Эки жанында да бийикди къая,
Чучхур да жауунча жауа.

Мында алгъада табылгъанды кёмюр,
Башха магъадан да толу.
Болгъанды бу жер ненча жыл не ёмюр
Абрек чыкъгъанны дорбуну.

Мында Мусука тукъумну дорбуну,
Малла кечинирча, уллу,
Солурча, къургъакъ ышыгъы жолчуну.
Ол онг жанындады сууну.

Уруш къазауат келгенде да, кёпле
Букъгъандыла бу жерледе.
Тауну ауузу ачылыпды кёкге,
Кюнню, кечени тергерге.

Дарман суулары – хар ташны тюбюнде.
Ичсенг, тишлеринг къамарла.
Мында, бу жерде, табийгъат юйюнде
Игиди тынчлыкъ табаргъа.

Къууанч бла келсенг, суююнчю келтирсенг,
Тызыл тар тюбер таныулу.
Жарсыу бла келсенг а, мудах эсенг сен,
Этер ол сени къарыулу.

Санга айгюлле къонгуроу къагъарла,
Зыка, оразык да тюбер.
Чучхур суулары жилтиреп агъарла:
«Келди, – деп, – таулу юйюне!»

Тапшин кьол

Тапшин кьол бёледи элни экиге.
Чегем жанына – элтгени.
Келген эдиле алайны эрттеде
Халкъны ма бери кёчгени.

Эски элине, эсинде кьалгъаннга
Тартханды кёлю миллетни.
Тогъуз керени жокъдан бар болгъаннга
Къайтханды, сакълап адетин.

О ненча ёлет айланнганды бери!
Ата-бабабыз а – саула!
Къыргъанды халкъны Чингисхан аскери,
Тыйгъынчы аны бу таула!

Батый аскерин келтирген Субатей
Къылыч ойнатханды мында.
Таулу уа болгъанды таула бла тенг,
Хорлатмай, бойсунмай анга.

Келгенди бери монголлу Тамерлан,
Оноу этгенде кьурултай²⁹.
«Тюзге сен ышанма, таугъа уа ийнан», –
Дегенди абрек болгъан халкъ...

Анданды, баям, суймеклик да таугъа:
Юздюрмей алан тамырын,
Ёмюр-ёмюрде кюрешди сакъларгъа
Бизни, халкъыма къайгъырып.

Тёбен эл

Тапшин суу бёлген а – Тёбен эл болду.
Тюзде орналгъан жамауат.

²⁹ Кьурултай – жыйылыу.

Анда да, мында да тарых ыз толу:
Ма Хан тебе! Не аламат!

Къайдан чыкъдыла былайгъа да ханла?
Айтады ёмюр терени:
«Татар, монголлу келгенде былайгъа,
Къанда жууулгъанды жеринг...

Ёле эдиле ол къылыч жашлары,
Аллын тыя жут душманны.
Анга шагъатлыкъ этген – тау башлары,
Туугъан жерлери къушланы.

Юрдю черекни суулары къызарып
Баргъан кюнледе ол къандан,
Узун чачлары да алан къызланы
Болгъан эдиле акъ къардан...»

xxx

Элни аягъы – кешене къабырла,
Душман аскерин тынчайтхан.
Аны юсюнден таурухла, хапарла
Бир азды, бир кёпдю айтхан.

Болса да, озгъан урушну ызлары –
Къылыч не къама кесекле, –
Мында къазауат баргъанын, къызгъанын
Айтып турдула, эсгерте.

Мында сюеледи бийик эсгертме –
Халкъны ёмюрлюк белгиси:
Эсден хар бир зат тургъанда да кете,
Кетмез жигити, игиси.

Кетмез эсимден жигитлик жоллада
Къалгъан батырла ызлары,

Ала махтаудан эм къандан толгъанда,
Кюе жырлары кызыланы...

«Ата журт», – десем...

«Ата журт», – десем, элими тарыхы
Аны кюреши – кезюмде,
Кече къарангы, эрттенлик жарыгъы
Душман букъуда юзюле.

Георгий крестле, майдалла, махтаула... –
Барын да кёргенди элим.
Мингле бла жылла ётгенде да, даугъа
Чыгъады, алгъынча, жерим.

Ёлет ауруула, душманла да кире,
Жара санатхан ёмюрле
Ата журтуму эм аны игисин
Буралмадыла кёмюрге.

Къызыл ынкъылап келтирген азатлыкъ –
Аны не жарыкъды бети!
Жашау турмушну къыйынын азайтып,
Ол къаллай ариу жол элтди!

Билим жолланы жарыгъын таныгъан
Не кепдю таулу элимде.
Къайсын санасанг да, миллет – ийнагъы,
Жарыкъ къошалгъан кёлюме.

Профессорла бар, академикле бар –
Не байды, монглуду журтум!
Алай алагъа жол болады деп тар,
Жарсыйма... Алаймы сундум?

xxx

Тёбе-Артына – ол элни кыйыры, –
Бугъады ингир сайын кюн.
Къызыл тегерек юйюне жыйылып,
Тагъады, не жыр, неда кюй.

Ол, кеп айланып, ма бир кеп да керюп,
Жарсыйды билген затына:
Элни адамы, асламы да ёлюп,
Къайтханды артха, журтуна.

Жашау а мында да туйюл аламат.
Киши жеринде, тансыкълап:
«Ата журтубуз!» – деп тургъан эдик, айт,
Неденбиз мудах, хыйсаплап?..

Жеринг да – жарты, насыбынг да – алай.
Къыйынды жашау этерге...
Къая бетлени кюн турады жалай,
Кетсенг а... жол жокъ кетерге...

Ата журтундан ёнгелер кюнлени
Сынамай къалсын бир адам!
Алай а кереме кюнню кюйгенин,
Чыдамай, болалмай, баям...

Сюргюн, кюрешле, тауушсуз урушла... –
Бары да сынау инсаннга.
Ала бир бирин алышхан бурушла
Къарыу къошарламы жаннга?

Ата журт десем... элими тарыхы,
Жашау жоллары – аллымда.
Этген умуту, болгъаны, барлыгъы
Ёмюр букъуда таныла...

БУЛЖУУ НАЗМУЛА – КЪЫЙЫР НАЗМУЛА
(акростихи)

xxx

Таурухлагъа кирген атынг,
Адам сюрча – сыфатынг!
Патчах кеси сукъланырыкъ,
Поэт жыргъа суйюп саллыкъ,
Алай таза адамса сен!
Сыйлы саугъа бизге, билсенг!
Халынг – тамам бийче къызлай.
Аны билип, жолла ызлай,
Назму этеме суйгенден,
Лакъырдалы сёз, билгенден,
Алай жарайды жанынга –
Насып келгенча аллынга,
Ыразылыкъ бла таныла.

Мадар излемей кесинге,
Асыл этдинг да, эсимде
Рухий болду бютюн сыйлы:
Илхам берди, булут тыйды.
Яникойдан бизге – саугъа!
Мардасындан тургъан ауа!

xxx

Байлыкъ деген – ол ырысхы туюкдю.
Египетде, Эски Римде... ханлыкъла,
Патчахлыкъла бар хапары жюрюйдю,
Палах келип, ала жокъ болгъанлыкъгъа,
Аланы суу неда от жойгъанлыкъгъа,
Йоркла атап, сиедиле шахарла,
Лячин кибик, сиедиле башхала...
Алтын хазна – ол игилик этиудю,

Насып жокъда, жаннга умут бериудю!
Ысхылтылыкъ тюзлюк ючюн эриудю!

Мен, Муталип, аны сенде кёреме –
Умут алдым сенден, бир шай телемей.
Тарпан атынг бийиклеге жол салсын,
Ала туман басса да, ёрге барсын!
Лязим, керти игилени бирисе.
Ийман бла, илхам бла юлгюсе.
Поэзия эм музыка юйлюсе.

xxx

Журту байгъа сеничаны санайма,
Уллулукъгъа аны салып, къарайма
Рахматлыгъынг озады бар адамны,
Тутуругъу сеничады адамны!
Умутларын сени бла байлагъан
Боллукъду кёп игиликни сайлагъан.
Андан тура Масхут сени жанынгда,
Йота тенгли харам акъыл жокъ анда.
Лотерейинг къытып сени ол чакъда,
Аны бла къурап жарыкъ от жагъа,
Нюрлю этдинг ёксюзлюкню тангларын.
Ыразылыкъ – сен Аллахдан сакъларынг.

Кесим кёрдюм юйюнгю берекетин,
Европадан да сыйлы къанга этдинг,
Заман къууанч берип, сайлап Рустамны.
Иги иши адамлыкъгъа устаны –
Билгенинде болады хар кезиуню,
Аны бла юлгю этдинг тёзюмню.
Нюрюнг турсун тюрленмей кёп ёмюрню!

xxx

Зауукълуду дуня!
Орий-орий-орайда!
Киршилемесин деп тур,
Аллай кюн келир Зейтун!
Лахору – ариу, жарыкъ!
Айтханы – дарман-дары!
Намысы-сыйы – бийик.
Ыспасдан кёлек кийдик!

Закийлик – биргесине,
Евробанк иесине
Йота иш да сукъланмаз,
Таурухда алдау айтмаз.
Умуту – ариу, жарыкъ!
Насыбы узакъ барлыкъ!

xxx

Берген эсе манга Аллах бир саугъа,
Ол сенсе деп турама, болмаз даула.
Таза ниетинги, ариу сёзюню
Алама да, болама мен тёзюмлю.
Шагъат болдунг жарсыгъан кюнлериме,
Лязим, жол бермей ачы кюйлериме,
Алай таукел, алай ётгюр да этдинг,
Наныкъ жокъда, аны таба юйретдинг.
Ырахатлыкъ берип, анга тюзетдинг.

Файда да жокъ аны ючюн деп санга.
Европада кьонакъ болгъан инсаннга,
Россей жерни битеу кёрюп чыкъгъаннга.
Дарман, балхам бола билген жанынга
Артыкъ игиликле тилей тангымда,
Учду сёзюм, жарыкълыгъы таныла.

xxx

Бийче жулдуз³⁰ сени бермей кишиге,
Ажашдырып турады баш ишингде,
Йота тенгли анга жокъду ышаныу!
Сылтау эте, бош къарайса ышарып.
Ызын ызлап айланмасанг насыпны,
Лакъырдагы къургъакълыгы жарсытыр.
Алтынса сен – кесинг, халынг, къылыгынг.
Намыс, адет деген затха сыйынып,
Ырысхынгдан юлюш алдыкъ, жыйылып.

Хапар-таурох айтсакъ сенден арада,
Алим да бар, Тёппе улу, алада –
Рухий жаздынг аны мудах бетинде,
Умут бердинг игиле адетинде.
Нюрюнг турсун, айланганда жетиге!

xxx

Ариу халынг жууукъ эте узакъны,
Келдинг бери, ача жарыкъ къучакъны,
Келдинг бизге, саугъа болуп, шаркъладан –
Ата-баба нюрюн суюп сакъларгъа.

Биринчиден, фахмулуса назмуда,
Игилигинг танылады жазыуда.
Чеқден атлап, сёзюнг да жокъ, халынг да,
Алай бла кёпден намыс алдынг да,
Къууанабыз таный келгенибизге,
Саугъаса сен, сыйлы саугъаса бизге!
Ыразылыкъ этип санга негерлик,
Земфирадан табып жаша себеплик!

³⁰ Бийче жулдуз – Дева.

xxx

Эртте-эртте... жомакъ аллы алай
Теплегенде жолну, бизни марай.
Елисейле, хангошала бирге,
Зарфдан чыгып, киргендиле юйге.
Лейсан жауун жаугъан ингирледе,
Ариу жомакъ эсге тюйрелгенде,
Наныкъ ийис эте эди жашау,
Ыразылыкъ – жомакъ айтып башлау.

Андан иги кеси жомагыбыз.
Нартла, кызла – хапар омагыбыз.
Иги кьюуум хорлагъаны уа – хакъ.
Умут элте, ёмюр келгенди халкъ.
Айтылгъаны ала сёзюбюзде,
Рухий берди мудах кёзюбюзге.

xxx

Таурух кёпде, жигитликге юлгю бар.
Асыу излеп, санга келген кёл табар.
Бийге ушап, алай ариу сыфатынг,
Алтын харф бла жазыллыкъ поэт атынг.
Къадар санга чомарт берген хунерге
Сейир эте турадыла кёргенле.
Орайданы тау макъамы – кёпюрюнг,
Йогла кирик, жан кертини кётюрдюнг.
Лязим, санга сукъланганла бютюн кёп!
Аны билип, къарай санга суююп кёк.
Насып деген керти нёгер болгъанлай,
Ыркъын-Ызгъа³¹ тюшюп, барып тур алай!

Махтау сени тапхан ата-анагъа –
Умутлары керти да толгъанлагъа!
Хурмет сени ёсдюрген Малкъар элге!

³¹ Ыркъын-Ыз – Къой-Жол жулдузла.

Тотжюрекле турурла келе-кете,
Ариу фахму уа, жерни жарыкъ эте,
Раубазылай турлукъду, тини жете.

xxx

Сарайгъанла къарайдыла бийикден.
Асууатда къара болмаз бу кече.
Романтикле – жулдуз жолла келгенле,
Бир замандан башха заманнга кече.
Алай болур сени да жүрек халынг,
Шашхан кюнню тутуп бара къолунгда.
Лёкью чакъгъан Чегем тарына – аллынг,
Аллах кеси болсун чыракъ жолунгда!
Некях этсин сени бла игилик!
Ызын ызлай кюнню, барады кийик...

Ариу сёзню иесине – махтаула!
Заман элтир аны Зейтун³² таууна.
Нюрлю эрттен ол затладан атады,
Ойнай-кюле, таурух-хапар айтады.
Разы болсун сени тапхан анагъа,
Гъаршха кетип, анда тургъан анагъа
Аллах кеси, атын салып сурагъа!

xxx

Макъам учхан бийик жолда мелекле
Ариу жырынг айланнганда кёкледе,
Махтау айтып, тынгыларгъа хазырла.
Ахшы къууум жашасын арбазында!
Йорк шахардан ариу болсун турушунг,
Лязим, санга Мельпомена болушуп,
Адамлыкъны ариу юлгю этесе,
Нюрюнг – жарыкъ, алай жашап келесе.
Ырахатлыкъ эм халаллыкъ бересе.

³² Зейтун тауда Исса пайгъамбар тилек этгенди.

Фахму аты кёзлерингде жазылып,
Ариу халынг узакълада танылып,
Театрны айбат бети болгъанса,
Илхам бла музыкадан толгъанса.
Мени сартын, сенича аз халкъымда,
Аны ючюн Бийик Махтау – хакъынга!

xxx

Шаркъда излеп, тапмазса
Ариу халлы кесингден.
Ушхуурну къапмазса,
Ач тургъанлай эсингде.
Лакъырдагъа тынгылап,
Алай ариу кюлесе!
Накъыш этип, сыйдамлап,
Ызын ызлап, иесе.

Рухий алып, къадардан
Ариу саулукъ тилейме.
Заман, болуп сакълардан,
Ильхам берсин, нюр дейме.
Я Аллах, аны сакъла,
Тапмазса анга багъа.

xxx

Толкъун-толкъун урады
Разы болгъан жюрегим:
Алай эсин бурады
Манга жырчы нёгерим!
Лейсан жаун кибикди
Аны жарыкъ кюлкюсю!
Нюрю, кюню тийипди,
Ыразылыкъ – юлгюсю!

Лакъырдамы устасы,
Юзюлмесин ийнарынг!
Буугъан кюнюнде жарсыу,
Адам санга таяныр!

xxx

Ариу кыызла кыайдадыла десенг,
Биринчиге, экинчиге белсенг,
Дарий аяз айтады атынгы,
Уллу, гитче махтарча затынгы.
Лячин кибик, ариу таулу жашла
Лакъырдала этедиле санга!
Алай а сен, эс бурмайын алагъа,
Лёкю терек жайда кибик чагъа,
Атлайса Пятигорский орамда –
Наныкъ ийис этеди боранда!
Ышан сен ол алай болгъанына.

Майдан алгъан кибиксе ингилик.
Айбат бола, тюшеди ингирик.
Рухий ала, орам жингирикде
Ийнар айта турадыла жеркле.
Накют болуп, батады кюн тауда.
Ариу Марина, сен бизге – саугъа!

xxx

Биргеме жылла жоя,
Ортада жарыкъ кыоя,
Татыуунг ёсе кюнде,
Таурухунг – ойнай-кюле...
Алайлай тураса сен,
Лячинлей учаса сен,
Адепни билип, эслеп.
Нюрюнгю жая келсенг,
Ыспаслы этесе сен.

Рухийли болсун нёгер!
Игилик – жанынг кёрген!
Тиргизгенсе от жагъа,
Алгъышда урун, жаша!

xxx

Аллах берип баралмайды хар жаннга
Санга берген ариу фахмудан толу.
Аны билип, къуллукъ этдир адамгъа,
Наныкъ ийис этерча къышда жолу.
Локъман хажи сени жууукъ-ахлунгду,
Аны ызы кеси аллы фахмуду.
Намазында ол къарт этген тилекле
Ырмах жанны кётюрдюле бийикге.

Кюню ариу алай кёп жокъ аламда,
Умутлары толгъан да бар арада.
Лейсан жауун жарыкъ хапар айтырча,
Илхам сени арбазында къалырча,
Нюрден толсун атып келген эрттенинг,
Ариу болсун жырынг, макъам этгенинг!

xxx

Энчисе сен тегерекде адамдан,
Лахор этер онгум болса, къалалмам.
Европада махтайдыла бирлени –
Кесинг кибики, ёксюз ёсдюргенлени.
Кёрсюн Аллах къыйынынгы кюзгюсюн.
Уллу байлыкъ – адамлыкъны юлгюсю.
Лакъырдангы озалмайды жарсыуунг,
Аны ючюн, сен – адамны асыуу.
Насып болуп, къызлы, жашлы да болдунг.
Ыразылыкъ тапсын ол ишчи къолунг!

Фыргъауунла жашагъан дуняда
Алай кёп жокъ сени кибик туугъанла.
Талай жылны урунганлай келесе,
Игиликни санамайын этесе
Мени кибик осал шуёхларынга.
Аны ючюн ыразыма мен санга.

xxx

Гюрен сонет жазар кибик поэтле,
Онгдан-онглу, гюлле кибик сонетле,
Тапчыкъса сен, ариу, жигит эм тири,
Ырбынлада сёзюнгу этмез бири.
Жанынг – таза, ниетинг – андан да бек,
Евро, доллар деп алдамагъан жюрек,
Волонтёргъа ушап, хакъсыз жумушчу,
Ахшылыкъла этсенг да, унутуучу.

Рухий берип, Аллах жууаш этгенди,
Ийман салып, санга нюрле бергенди,
Махтаулагъа алданмагъанлай келдинг,
Мен да билип, кёп иги ишле этдинг,
Аны ючюн жарыкъды сени бетинг.

xxx

Жангы жырны сен биринчи эштиучю,
Анга кёре, насийхатла этиучю
Нюрлю бийченг Фатима тюз жанынгда,
Гюрен туруп, артистлеринг къатынгда.
Ол насыпны – суйген ишинги этген,
Рухий алып, бек бийигине жетген –
Заман – къадар берип турады санга.
Лакъырдачы, трагик, комик да болдунг,
Аллах санга не кёп фахмула къойду!
Намазынгда этген тилегинг толсун,
Ырахатлыкъ санга жол нёгер болсун!

Махтау сала, махтау ала да билген,
Адамлыкъны сахнадан юлгю этген,
Жарыкълыгъынг жарытды тегерекни,
Ийман, илхам алдыла бирден кекню,
Тергей келип, айталмайма мен кепню.

xxx

Къудай улу – мени керти шуёхум,
Умут этсем, табып къоярча жокъну!
Дайым жарыкъ бизге, барсакъ, Индира,
Алай болсун, бийче болса, кимде да!
Йоддан башлап, дарман табар керекде,
Локъум, хычин... – саны жокъ берекетге
Аны къолу жан салады, тийгенде,
Нюрю жарый, тубейди ол келгеннге.
Ыразы бол, Исса, аллай негерге!

Илхам, фахму сенде бизден элпекди,
Сабийлеге себеп болгъан адетди
Сени кибик халкъын суйген адамгъа.
Аллах санга саулукъ берсин саугъагъа!
Гъаршла берип, уллу болсун кючюнг да,
Адамлыгъынг кенг болгъаны ючюн да!

xxx

Гелеу гюлге ушагъан –
Алайды муну халы.
Балхам кибик жарагъа,
Ойнар-кюлюр, кел алыр.
Лячин кибик терк жетер,
Андан бир онг излесенг.
Намыс этер, сый этер,
Ышанып, сурай келсенг.

Лейля деген бу кюн ат
Европалы туююлду.
Йемень, Араб каганат,
Ливан аны юююду.
Алай болгъаны – керти.
Гъаршха, бийикге дери
Аны чыгъарсын Тейри.

xxx

Бары да ауузда къалыр, ийнан,
Аллах тюзетмесе терсни кеси.
Лейсан жауун – къышны тыйгъан ийнакъ,
Анда эрип, кюеди жер эси.
Лахор эте, тюше келген бузла
Алай сабыр энедиле тикден,
Наныкъ тала, айыу сюйген сызгъа,
Ыразыдан, кёксюл жыйрыкъ тиге.

Алдан къарап, къанат алгъан затла
Лаудан кёкде учадыла жайда.
Ийнакъ этип, атай эдим атла,
Мени эслеп, бетинг жарыгъанда...

xxx

Балдан татлы болур бала,
Алай айтадыла халкъда.
Лаудан жыйрыкъ кийди эрттен –
Ариулугъун саугъа эте,
Лаба таба кетди булут,
Анда эрип ючюн, бугъуп.
Насып санга жолла тапсын,
Ызы жарый, алай чапсын!

Файгъамбарла тургъан жерде,
Аллах кеси къууат бере,

Таулу салгъан эди юйюн,
Илхам ала, ёрню суююп.
Ма ол затны эзде тутуп,
Ахшам бла эрттен туруп,
Таугъа къара сен, бет буруп.

xxx

Бары да бошду бу жерде,
Анга шагъатдыла эрле.
Лагъым да бар, алтын да бар.
Аны къайсы, къайда табар?
Лакъырдангы озады кюй –
Анга жаным болгъанды юй.
Накъут-налмаз да – эсгериу,
Ызлай жолла, санга келиу.

Былай десем, кюле кёзюм.
О, Аллах, бер манга тёзюм!
Рояль ойнайды къоншуда,
Илхам фахму бла къошула...
Санга игимиди анда?

КИТАБЫМЫ АХЫРЫНДА

Жашау жолуму келтиреме кёзге,
Кёзбау, ётюрюк да бугъарча. Ёзге
Жюрек бла акъыл шуёхла болмазла,
Ала кертини кертилей кьоймазла.

Келсем аллына, тилерикме андан –
Кимден да тюзлюк излеген Аллахдан:
«Терсим ючюн кеч! – деп, – мени, – ёлгенде,
Хар не салынса базманнга төреде. –

Санга ийнансам да сабий замандан,
Къачалмай келеме жерде амандан.
Жаным ийманы бла къопса эрттенде,
Жукью къачыргъанды кёлум ингирде.

Аны гюняхлы болгъанын да билдим,
Алай а кёзбау этерге юйрендим.
Ансыз жашагъан абирекди жерде,
Керти бла кёзбау – шашмазлыкь нёгерле.

Кёлсюз жюрегим, ётюрюк эштгенде,
Къойду тынгылап, биреуге жетгенде.
Къоркъуп да угъай, сансызлыкь этгенден,
Аны таягъы башхагъа тийгенден...

Санарма Уллу Аллахха жашаргъа
Къыйын болгъанын: «Тюзелип башларгъа
Сюйсем да, болалмай тургъанма жерде.
Сенден кечгинлик тилегенме бирде.

*Менден къарыулуду, кӧресе, алдау,
Анга табылады къайда да сылтау,
Анга табылады тӧрде шинтикле.
Керти уа жангызды, чарсда, эшикде.*

*«Алдатмай, алдамай къайда баралгъан?!» –
Кюледи иблис – майданла марагъан.
Алай къарыусузду, кӧлсюздю адам,
Сынау а уллуду, кючлюдю, баям.*

*Андан тазалай ётерик – ийманлы,
Мен, аллай кӧрсем, жүрекден сукъландым.
Кесим а болалмадым Сен сүйгенлей,
Келсем да тюзюн эм терсин билгенлей.*

*Кесим сүйгенлей да болалмадым мен,
Ариу келалгъан нечик азды жерде!
Алай а артыкъ сүймеклик кесиме
Тюшген да болмаз бир кюнде эсиме.*

*Неден да болгъанма жерде керекли,
Юзген, урлагъан а туююл адетим.
Къалгъанма керек кюнюмде анасыз,
Сабий ёсдюргенме, кесим, атасыз.*

*Дерсинг болдула кӧп кечем бла кюнюм,
Сууукъду чегет, не кюнлюдю кюнлюм!
Махтау излеген эсем – иш этгенден,
Анга къарыуум, саулугъум кетгенден.*

*Жанын кыйнагъан эсем, кеч, бирлени.
Сыйлап жашагъанма бир жукъ билгенни.
«Иги адамла нечик кӧпдю жерде!» –
Дегенме... бирин, экисин кӧргенде.*

*Жалгъан шуёхла кюйдюрген кюн ала
Сени атынгдан келдиле да манга,
Таукел этдирип, чыдадым бу жерде,
Тюзлюк терсликни хорларын кёргенде...*

*Атам бла анам, къартларым – ийманлы.
Ушайма десем да, къалай ийнаннгын?
Кесим а... болалмадым Сен суюгенлей...», –
Дерикме, келип Аллахха... ёлгенлей.*

*«Терсим ючюн кеч!» – деп, тилерме андан.
«Дерсинг ючюн кеч!» – деп, тилерме андан.
«Кесинг ючюн кеч!» – деп, тилерме андан.
Тилерме, тилерме Уллу Аллахдан...*

АТЛАРЫ

Назмула – къаракёз тайларым

- Жашау ...4
Ата журтум ...6
Биз – эки журтлу тёлү ...7
Огъары Малкъарны кёгюнде ...10
Не жарыкъды назму арбазынг! ...12
Ата журтну юсюнден ...15
Къачда ...17
Кюз келгенди ...18
Жауун ...19
Барама кюн таба ...19
Сёз бла иш ...21
Мен ызыма къарайма ...22
Шуёхламы, душманламы? ...23
Сабий оюндан тоймаз ...25
Жетишмедим26
Игилик ...27
Эсгериуле28
Булутла бла умутла ...30
Туманланы эрите ...30
Таш32
Андан жарыкъды кёкде ...33
Жолла санап... 34
Къачха кюй 35
Ёге ...36
Жолла бла жырла ...37
Жашау (Ишленип бошалмазлыкъ) ...38
Бёлляула ...39
Ташла... 51
Къагъыт ...51
Бийиклени сюедице атла... 53
Дуниягъа келгенле ...54
Бушуу келди кёп кере ...54
Телилени – дуня жоллары ...55
Жаз ...56
Ныгъыш ...56
Жашап тургъан къадарда ...57
Къуш бла элия ...58

- Къонакъла ...59
Жауады къар ...59
Жауунда ...60
Элде ...61
Урчукъ баш ...62
Къырал башланады элден ...64
Сабий терегим 65
Юсенгиден Долры таба эннгенде ...66
Къызчыкъ барады жолда ...68
Жашау дерси ...69
Уллу Тюркню кесеклери ...70
Жюрек ...71
Жашау бла ёлюмню... 73
Терезеден къарай тышына ...73
Сабий къарам ...75
Хапарымы айгъа, чарсха айтайым ...75
Жел ...76
Сакълайма танг кечикмей атарын ...77
Къарт ...79
«Халкъым деген ...» ...81
Кязимни элинде ...84
Атала журту ...89
Мудахдыла жерни бийиклери ...90
Жетитизгин оюмла
 Къууанч алгъанды жанымы. .91
 «Юйсюз-журтсуз ...» ...91
 Кетген затны тутама эсимде....91
 «Тизгин болуп...» ...91
 «Жарсыма...» ...92
 Бу ариу гюллеринг мууала болурла...92
 Кюнню жарыгъы кёзюмю къаматып...92
 Тенгиз кесин урады жагъагъа...93
 Жюрегимде бугъады кёп оюм...93
 Кюймеклик, сюймеклик да бирге...93
Чырмашхан тизгинле
Сёзню ууу ачыды татрандан...94
Тынгылап турабыз экибиз... 94
Тауну гюллю, нюрлюдю къююну...94
Не жашау къазауат айланды... 94
Онекитизгин назмула
 Жайны ахыр айы кетип барады...95

- Пианинода ойнайды бир адам ...95*
Жауунла боллукьдула жарыкь ...96
Жаным, айтчы манга бир жомакь ...96
Кетип барады энтта да бир жай ...97
Бирде бизге шошлукь да болушады ...97
Къач сурат этиуюн башлагъанды ...98
Чапракьла тюшюуню заманы ...98
– Тынгылап тургъаныма сени ...99
Сейирди жашау дегенинг ...99
Ёмюрлени сынаулары айтхан ...100
Уллу кишилени кёрдюм ...100
Жюз шуёхунг болса сени бирге ...101
Моисейни ол кьыркьжыллыкь жолу ...101
- Саксофон ... 102
Къайсынны эсгере ..104
Нечик къысхады жашау105
Ингир ... 105
Жашауубуз эсгериуге кетип ...106
Кюз ...107
Тынчайыр ючюн жаным ...108
Таукеллик ...109
Тереземи ары жанында110
Къыш суратла ... 111
Жауады акь кьышны къары ...111
Жанады от гюрбежиде... 112
Чегем тарны тасхалары...115
Жауады Тар-Ауузда къар... 118
- Тютюн чыгъады ожакъдан... ... 125
Тепсейдиле къар хапучукьла ... 126
Аллахны не сейирди кючю ... 128
Мен барама шахар орамда ... 128
Таулугъа ...130
Къачхы агъач ...131
Жерге тюшгенди ай ... 132
Жауады къар. Чыракь жарыгьында... 133
Не тюнене, не тамбла ... 134
Не шошлукь орналды аламда... 135
Булутла ...135
Артха къарай ... 136
Жауун (Терек бахча сюеди)... 137
Жукьу жокьду ...139

- Къар жауады, кюн бата барады... 140
Тотурбий къалада ... 141
Отха, суугъа адам... 142
Таулу хуна ... 143
Кюз арты (сонет гюрен) ... 146

Жомакъса сен

- Ёмюрле озуп баргъанында ... 156
Сонетле

Итальян сонетле

- Заман барса...* ... 159
Айны жарыгъында... ... 159
Мижирги тауну алып... ... 160
Жалау-Чатда кийикле... 160

Француз сонетле

- Айгъа нёгер керекмиди...* 161
Насып эди... 161
Тюбегенде... 162
Сюймеклигин кюннге ушап... 163

Ингилиз сонет

- Кюнню кёзю тёгерекге тийип ...* 163
Узакъ шахарында батады кюн ... 164
Петербург – сууланы арасы ... 164
Мен тенгиз хауаны сайлагъанма ... 165

- Бети алайды ёмюрню ... 165
Жолоучу болуп ... 167
Ай да жокъду, жокъ жулдуз да... 168
Заман ... 169
Келгенинг – бир кюн болуп ... 170
Сен къалмаз ючюн кетип... 170
Сюймеклик къагъытдан ... 171
Унутуламыды ариу? ... 173
Хар не да болгъанды жалгъан ... 173
Абынама сёзюнге... 174
Жомакъса сен... 175
Насыпсызды ол, баям ... 175
Къач ... 176
Хапар айтады... 177
Жылыу ... 178
Узакъда жанады от ... 178

- Бирде – махтау ... 179
Мен узакъдан къарайма ... 179
Сагъышым, оюмларым ... 180
Тансыкълыкъ ... 181
Жыл кёзюча кёрюндю.. 182
Аязчыкъ ... 182
Кече ... 183
Туман кюнде ... 184
Ингирде ... 185
Жазылады хар не кёзледе ... 186
Аллахха келебиз биз жарсыу бла ... 187
Сенсиз ... 188
Мудах кече ... 189
Сени излей ... 190
Туугъан кюнюнг – байрамым ... 191
Экибиз бирге ... 192
Сюймеклик жолу ... 193
Кюн барады атлылай... 195
Кёзден кетмейин турдунг... 196
Сен манга мудах болуп къарама ... 196
Ёмюрге ... 198
Алгъынча ... 199
Кече ... 200
Сакъла ... 201
Айтхан сёзюнг – дарманым ... 202
Къачда ... 203
Ол башха жюрюйдю ... 204
Сурайса сен... 205
Узакъ этдинг араны ... 205
Газелле
Сакълап тургъан биледи багъасын ... 206
Тарджибанд газель
Кюзню къызыл-къолан кюню... 207
Атынг келеди да жырдан ... 208
Къасыда газель
Кюйген жюрекледен ишлеп къала... 208
Къарамым байламлыды сени бла ... 209
Не мудахды кюзде тегерек! ... 210
Не къыйынды боранда баргъан ... 210
Кюн тийгинчи ... 213
Къонакъ ... 214

Аулакъ жолу жатханды ... 215
Майданда ...215
Барама мен киришни ...216
Эсгериу ...217
Ийдим салам ...218
Босагъа ташда къалып ... 219
Къарам – жандан келечи ...220
Къуугъун сени жанылды ...221
Узакъса сен ...222
Магистрал сонет гюрен ...222

Ата журтну кюню – татлы, ариу

Поэмала

Таулу тиширыу ...232
«Ата журтум...» – десем ...245

Булжуу назмула – къыйыр назмула 275
Китабымы ахырында ...288

Литературно-художественное издание

Мусукаева Сакинат Азновна

НА ПУТИ ВЕКОВ

(Стихи и поэмы на балкарском языке)

Формат 84x108 1/32. Бумага офсетная. Гарнитура Arial.
Усл.-печ. л. 15,54. Тираж 100 экз.

Отпечатано И.П. А.Ю. Цопановой
362000, г. Владикавказ, пер. Павловский, 3.



Мусукаланы Азгорну кызы Сакинат 1957 жылда 15-чи январьда Къыргъызда Сынташ элде туугъанды. Малкър халкъ Кавказгъа къайтханда, аны юйюрю Кенделен элде жашагъанды. Сакинат анда ёсгенди. Къабарты-Малкър къырал университетни филология факультетин тауусханлай,

1980 жылда «Эльбрус» китап басмагъа ишге кирип, анда 18 жылгъа жууукъ заманны ишлегенди. 1998 жылда КъМР-ни Жазычуларыны Союзуну съездинде къалам къарындашлары Сакинатны «Нюр» журналны баш редакторуну къуллугъуна айыргъандыла. Андан бери Сакинат анда ишлеп келеди.

1991 жылда Сакинат Россейни жазычуларыны союзуна, ызы бла Россейни журналистлерини союзуна да алыннганды. Бюгюнлюкде Сакинатны басмадан жыйырмадан артыкъ китабы чыкыгъанды. Аланы арасында назму, поэма, хапар, жомакъ, пьеса, публицистика, адабият тинтиу эм окъуу китапла бардыла. Сакинат уллулагъа, гитчелеге да бирча суйюп жазады. Халкъына саугъагъа «Къарачай-малкър халкъ жомакъла» деген экитомлукъ китапны да жарашдыргъанды. Аны «Киеу тюлкю» деп, сабийлеге аталгъан пьесасына кёре спектакль салыннганды.

Сакинат эки сабийни анасыды.